

Thorbjørn Hansen, Evelyn Dyb og Steinar Østerby

Bostedsløse i Norge 2005 – en kartlegging



BYGGFORSK

Norges byggforskningsinstitutt

Thorbjørn Hansen, Evelyn Dyb og Steinar
Østerby

Bostedsløse i Norge 2005 – en kartlegging

Prosjektrapport 403 – 2006

Prosjektrapport 403
Thorbjørn Hansen, Evelyn Dyb og Steinar Østerby
Bostedsløse i Norge 2005 – en kartlegging

Emneord: bostedsløse, kartlegging, Norge

Illustrasjon forside: Trudy Mørk Wollbraaten

ISSN 0801-6461
ISBN 82-536-0915-9
200 eks. trykt av
S.E. Thoresen as
Innmat: 100 g Kymultra
Omslag: 200 g Cyclus

© Copyright Norges byggforskningsinstitutt 2006

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Norges byggforskningsinstitutt er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller tillatt gjennom avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Utnyttelse i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning, og kan straffes med bøter eller fengsel.

Adr.: Forskningsveien 3 B
Postboks 123 Blindern
0314 OSLO
Tlf.: 22 96 55 55
Faks: 22 69 94 38 og 22 96 55 08
www.sintef.no/byggforsk

Forord

Dette er en rapport om kartleggingen av bostedsløshet i Norge 2005. Rapporten har som formål å gi en kortfattet og enkel framstilling av karteleggingsresultatene. Det innebærer at vi ikke i særlig grad drøfter fenomenet bostedsløshet og sentrale begreper i den sammenheng, og henviser i så måte til rapporten fra 1996-kartleggingen og andre publikasjoner om emnet, hvorav noen er nevnt i litteraturlisten.

Kartleggingen ble gjennomført hovedsakelig i desember 2005 med noe oppfølging januar 2006. Norges byggforskningsinstitutt, Byggforsk (Nå SINTEF Byggforsk), har hatt ansvar for opplegget og for analysene. Undersøkelsen er utført på oppdrag av Husbanken.. Den er en gjentakelse av kartleggingene som ble gjennomført i 1996 og 2003. Arbeidet ved Byggforsk er ledet av Thorbjørn Hansen. Medarbeidere har vært Evelyn Dyb (ledet arbeidet med innsamling og koding av dataene og skrevet kap. 4 - 7) og Steinar Østerby (lagt til rette for koding, dataanalyse og vekting, samt skrevet kap. 8). Hege Ovesen har utført et svært viktig arbeid med å oppspore respondenter, med å kontakte og purre respondenter og med registrering av svarene.

Kartleggingen er fullstendig avhengig av en stor innsats fra et stort antall medarbeidere i kommunale og frivillige organisasjoner. De fortjener stort takk!

Takk også til referansegruppen for prosjektet: Jan Oddum, leder, Kristina Nordlund (leder etter Jan Oddum), Gunnar Sveri og Liv Kristensen fra Husbanken, Mette Mannsåker fra Kommunal- og regionaldepartementet, Bodil Storm-Olsen fra Sosial- og helsedirektoratet og Nenad Tomic fra Helse- og velferdsetaten i Oslo kommune, byrådsavdelingen for helse- og sosiale tjenester.

Thorbjørn Hansen
Prosjektleder

Innhold

Forord	3
Innhold	5
Sammendrag	7
1. Innledning	15
1.1 Hva er "bostedsløshet"?	16
2. Metoden	19
2.1 "Svarprosent"	21
2.2 Metode for beregning av antall bostedsløse i landet 2005	24
3. Beregning av antall bostedsløse	28
3.1. Antall bostedsløse i landet 2005	28
3.2. Antall bostedsløse i kommunene 2005	33
3.3 Tallbase i analysene	42
Antall bostedsløse 2005 - oppsummering	43
4. Demografisk profil	44
4.1. Andelen bostedsløse menn og kvinner	44
4.2. Alder	45
4.3. Fødeland	47
4.4 Utdanning	49
4.5. Inntektskilde	51
4.6. Husstand og familiesituasjon	53
4.8. Oppsummering	55
5. Bostedsløses oppholdssted	56
5.1. Oppholdsformer i ulike kommuner	57
5.2 Oppholdssteder i 2005, 2003 og 1996	59
5.3 Oppholdssteder blant ulike grupper bostedsløse	60
5.4 Oppholdssteder blant bostedsløse med barn	62
5.5 Oppsummering	63
6. Varighet av bostedsløsheten	64
6.1. Lengde på bostedsløshet i 2005 og 2003	64
6.2. Lengde på bostedsløshet i kommunene	65
6.3 Lengden på bostedsløshet blant ulike grupper	66
6.4 Utkastelse fra bolig	68
6.5 Bostedsløshet som følge av utkastelse	70
6.6. Oppsummering	71
7. Rusmisbruk og helse	73
7.1. Bruk av rusmidler	73
7.2 Psykisk sykdom	76
7.3. Fysisk helse	77
7.4 Dobbeltdiagnose rus psykiatri	78
7.5 Institusjonsopphold blant bostedsløse	80
Oppsummering	82
8. Nærmere om noen spesielle grupper bostedsløse	84
8.1 De eldste bostedsløse	84
8.2 De yngste bostedsløse	86
8.3 Bostedsløse uten ordnet overnatting kommende natt	88
8.4 Bostedsløse uten rusproblemer, uten psykisk sykdom og uten kontakt med institusjoner	90
Litteratur	93
Vedlegg 1: Spørreskjema	95

Sammendrag

I 2005 ønsket Husbanken å foreta en ny kartlegging av bostedsløse etter modell av 1996- og 2003- kartleggingen. Et hovedmål var å avklare om det har skjedd endringer siden 2003, og i så fall hvilke endringer dette er. Endringer kan gjelde antallet, men også hvem som er bostedsløs og hvor og hvordan de oppholder seg. Byggforsk fikk i oppdrag å gjennomføre kartleggingen som ble gjennomført med den samme prosjektlederen etter samme opplegg som i 2003.

Samlet har vi beregnet at i 2005 var 5500 personer bostedsløse i siste uken av november. Det er ca 300 flere enn i samme uke i 2003, men 700 færre enn i 1996. Nedgangen fra 1996 til 2003 har stoppet opp og er avløst av en viss oppgang. Sett i forhold til den store usikkerheten disse kartleggingene er beheftet med, er forskjellen mellom 2003 og 2005 svært beskjeden.

For hele landet er antall bostedsløse 1,19 per 1000 innbyggere, mot 1,14 i 2003 og 1,5 per 1000 innbyggere i 1996.

Tyngden av bostedsløshet finner enn i de store byene. I storbyene, og i kommuner med minst 39 000 innbyggere, er det samlet fortsatt litt nedgang fra 2003. oppgangen finner en i de mindre kommunene, særlig i kommuner med mer enn 10 og mindre enn 39 000 innbyggere. En liten oppgagn finner en også i de minste kommunene, de med mindre enn 10 000 innbyggere, men samlet er tallet det fortsatt meget lite.

Mellom kommuner enkeltvis er det store forskjeller i antall og i utviklingstrekk. Av storbyene har Oslo opprettholdt det relativt lave antallet som ble registrert i 2003. Bergen hadde ikke like stor nedgang fra 1996, og har nå flere enn før. Bergen er nå den kommunen i landet som har flest bostedsløse per innbygger.

I Trondheim har det derimot vært en meget stek reduksjon i tallet på bostedsløse siden 2003. Antallet er mer enn halvert, og antallet per 1000 innbyggere er lavere enn landsgjennomsnittet. Vi synes denne nedgangen er så omfattende at det er grunn til å stille spørsmål om den store omorganiseringen av boligarbeidet i kommunen kan ha medført en noe mindre omhyggelig kartlegging denne gangen.

Stavanger har klar nedgang i antall bostedsløse, men ikke en så voldsom nedgang som i Trondheim.

I mindre kommuner er det verdt å merke seg Skedsmo med stor nedgang i antall bostedsløse siden 2003. Få bostedsløse finner også i Lillehammer, Kongsberg, Sarpsborg og Larvik. Stor nedgang har det også vært i Sandefjord, Arendal og Tromsø, men der er det fortsatt et betydelig antall. Stor oppgang i antall bostedsløse finner en i Skien der også nabobyen Porsgrunn har mange. Haugesund er en av de mindre byene med markert oppgang i antall bostedsløse.

Kartleggingsmetoden innebærer en betydelig usikkerhet. Samlet mener vi det beregnede antallet heller er for lavt enn for høyt. Det gjelder nå som i de to foregående

kartleggingene. I 2005 foretok vi noen mindre endringer i opplegget. Samlet mener vi at dette har bidratt til å redusere usikkerheten, men ikke gitt vesentlige utslag i sammenligningen mellom 2005 og 2003. Vi kan imidlertid utelukke at utvalget av institusjoner over hele landet kan ha bidratt til at noen flere bostedsløse er observert i små kommuner.

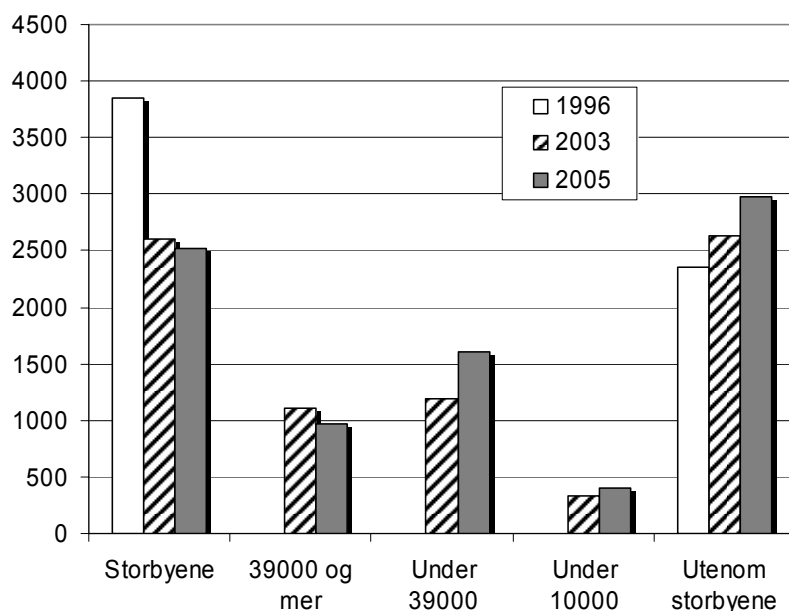


Fig. 0.1. Antall bostedsløse fordelt på storbyene (Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger) og kommuner gruppert etter innbyggerantall i 1996, 2003, 2005

Definisjon av bostedsløshet

Bostedsløshet er ett av flere begreper som betegner en situasjon der en person eller en husholdning ikke har bolig, eller ikke bor, i den mening vi normalt forbinder med dette. Andre begreper er "hjemløshet" og "Personer uten fast bopel". Det dreier seg om en situasjon som i ekstreme tilfeller betyr å bo ute, på gata, men som i de fleste tilfeller innebærer å være losjert inne på en eller annen måte, men altså ikke slik at en *bor*. Det er imidlertid vanskelig å trekke et skarpt og entydig skille mellom det å bo, og det å være bostedsløs. En må bestemme seg for hva slags forhold en vil betegne som det å bo, og hva som skal betegnes som det å ikke bo, altså å være bostedsløs. I denne undersøkelsen har vi benyttet den samme definisjonen som ble benyttet i 1996 og i 2003 med noen presiseringer:

Som bostedsløs regnes personer som ikke disponerer egen eid eller leid bolig, men som er henvist til tilfeldige eller midlertidige boalternativer, bor midlertidig hos familie, venner eller kjente, samt personer som befinner seg i fengsel eller institusjon og skal løslates eller uskrives innen to måneder og ikke har bolig. Som bostedsløs regnes også personer uten ordnet oppholdssted kommende natt.

Som bostedsløs regnes ikke den som bor i fremleid bolig eller bor varig hos pårørende eller nær slektning.

I spørreskjemaet og i veiledningene er definisjonen nærmere utdypet og forklart.

Metoden

Registreringen av bostedsløse foregikk nå som i de to foregående kartleggingene ved at vi sendte et brev med vedlagte registreringsskjemaer til et utvalg informanter/respondenter i et utvalg kommuner. Informantene fyller ut et skjema for hver bostedsløs de kjenner til i en bestemt uke. Vi valgte første uke i desember, nå som i 1996 og 2003. Med denne metoden gis et *øyeblikksbilde* av de som er bostedsløse på et gitt tidspunkt av året. Ettersom bostedsløshet er noe som ofte opptrer i kortere eller lengre perioder av gangen, er langt flere personer bostedsløse en eller flere ganger i løpet av et år.

Registreringsskjemaet er gjengitt i vedlegg. Det er basert på registreringsskjemaet fra 2003, men er korrigert etter erfaringer fra den gangen og diskusjoner med referansegruppen for prosjektet.

Utvalget av kommuner er nesten overlappende med utvalget av kommuner i 2003 og 1996. Det omfatter alle med mer enn 39 000 innbyggere (i alt 19 kommuner) og hver femte kommune med færre innbyggere enn 39 000, 81 av 415 kommuner.

Informantene i kommunene er først og fremst sosialkontorer, men i tillegg er det boligkontorer, barnevernskontorer og andre kommunale etater som antas å kunne ha kontakt med bostedsløse. Informantene ble valgt på grunnlag av en tidlig forespørsel til de kommunene som kartleggingen skulle skje i. Kommunene ble bedt om å opplyse hvilke etater, institusjoner, organisasjoner, mv. som kunne antas å ha kontakt og/eller kjennskap til bostedsløse i kommunen.

Vi valgte nå i motsetning til i 2003 å sende forespørselen om registrering til helseavdelinger for rus- og psykiatrisk behandling *i hele landet*. Det samme gjorde vi for krisesentra og namsmenn, og for fengsler og friomsorg innen kriminalomsorgen, samt landsomfattende frivillige organisasjoner.

Det innebar at vi til sammen sendte forespørsmål om registrering til i alt 1227 respondenter, mot 814 i 2005. Antall respondenter direkte knyttet til utvalgs kommunene er nokså likt det i 2003, og det er også i stor grad de samme instansene som ved forrige registrering.

Vi har fått svar fra 65 prosent av alle respondenter vi tilskrev. Det er en bedre svarprosent enn i 2003.

Metoden medfører dobbeltrapporteringer. Flere instanser kan ha kontakt med den samme bostedsløse. Ved hjelp av initialer og fødselsår kan denne dobbeltrapporteringen i hovedsak fjernes, i enkelte tilfeller ved også å vurdere andre registrerte opplysninger. Fjerning av dobbeltrapporterte er det første vi gjorde da skjemaene ble returnert.

Beregning av antall bostedsløse

Som i 1996 og 2003 er altså antall bostedsløse beregnet og anslått på grunnlag av en utvalgsundersøkelse. Det er frafall og usikkerhet i flere ledd.

For det første er det usikkert om det er sendt brev til alle de riktige instansene.

For det andre er det usikkerhet som følge av manglende eller mangelfulle svar fra de vi har spurt. Vi fikk svar fra 65 prosent av de spurte, mot 57 prosent i 2003 og 74 prosent i 1996. For det tredje er det nå som forrige gang umulig å si hvor stor del av de bostedsløse som hjelpeapparatet har kontakt med og kunnskap om.

For det fjerde er det som tidligere nevnt usikkerhet knyttet til definisjonen av bostedsløshet, om den i rimelig grad fanger de som bør regnes som bostedsløse og om den blir oppfattet og tolket på samme måte av alle som er spurt.

Samlet sett er usikkerheten stor, og den går *hovedsakelig* i en retning: Registreringen fanger opp færre bostedsløse enn det finnes i virkeligheten.

Vi har foretatt en beregning av antall bostedsløse i 2005 ved å vekte for at vi har svar fra et utvalg kommuner, og for at ikke alle informanter har svart. Vektingen er i korte trekk foretatt ved tre beregninger:

- A. Antall rapporterte bostedsløse korrigeres for utvalg og for frafall av kommuner, men ingen korrigering for manglende svar fra instanser i kommunene. Dette gir et antall som vi regner å være et minimum.
- B. Antall rapporterte korrigeres for manglende svar fra respondenter. Dette gjøres for samlet for storbyene og samlet for hver av de andre tre kommunegruppene. Dernest korrigeres for utvalg og frafall av kommuner. Dette antallet regner vi å representere et maksimum, når en sammenligner med 1996 og 2003.
- C. Antall rapporterte fra sosialkontorer korrigeres som under B, mens antall rapporterte fra andre instanser gis et mindre tillegg. Tillegget baserer seg på at de som ikke har svart i gjennomsnitt kjenner til halvparten så mange bostedsløse som de som har svart. Dette tallet legger vi fram som det mest sannsynlige tallet på bostedsløse i Norge i første uke av desember 2003.

Antall registrerte, oppjustert for utvalget av kommuner, gir ca. 4700 bostedsløse i landet, hvilket vi anser som det antall det minst må være. Når vi også oppjusterer i forhold til "svarprosenten" fra informantene, får vi ca. 6100 bostedsløse, hvilket vi oppfatter som det maksimale antallet det kan dreie seg om, gitt definisjon og metode. Med den reviderte justeringen av "svarprosenten" får vi et tall som vi anser som rimelig å sammenligne med antallet i 1996 og 2003: **5500 bostedsløse.**

Demografisk profil

Tre fjerdedeler av bostedsløse i Norge er menn og en fjerdedel er kvinner. Bostedsløse er yngre mennesker. Gjennomsnittsalderen er 35 år. Kvinnene er noe yngre enn mennene.

Personer født i Afrika, Asia og Oceania er overrepresentert blant bostedsløse i forhold til hvor stor andel de utgjør av befolkningen totalt. Andelen fra disse landene er 12 prosent blant bostedsløse, mens andelen i befolkningen generelt er 5,7 prosent. Oslo skiller seg markant ut med en andel bostedsløse fra Afrika og Asia på 26 prosent.

Utdanningsnivået blant bostedsløse er betydelig lavere enn i resten av befolkningen. 43 prosent har bare grunnskole mot 20 prosent i resten av befolkningen. 16 prosent har fullført videregående skole. I normalbefolkningen er andelen med videregående utdan-

ning 56prosent. Bostedsløse har svak tilknytning til arbeidslivet. Tre prosent har lønn som viktigste inntektskilde og totalt syv prosent har arbeidsrelatert inntekt. Halvparten har sosialbidrag som viktigste inntektskilde.

Bare seks prosent av alle bostedsløse er gift eller samboende. 70 prosent er registrert som enslige og 18 prosent som skilt, oppløst samboerskap eller enke-/mann. Den siste kategorien utgjør sannsynligvis også overveiende enslige. 29 prosent har barn under 18 år. Av disse som har egne barn har 14 prosent enten daglig omsorg eller delt omsorg. Andelen kvinner med daglig omsorg er klart større enn andelen menn (henholdsvis 29 og seks prosent). 41 prosent har samværsrett med barna.

Variasjonene mellom de fire største kommunene og de tre kommunegruppene er lite systematiske og det er vanskelig å trekke generelle konklusjoner om populasjonen av bostedsløse i de ulike kommunegrupper. Det gjelder også variasjoner mellom de tre kartleggingene. Hovedtrekkene er likhet både mellom kommuner i denne undersøkelsen — 2005 — og mellom de tre undersøkelsene.

Oppholdssteder

Den største gruppen bostedsløse – 42 prosent – bor midlertidig hos slekt, venner eller kjente. En fjerdedel bor i døgnovernatting. Andelen i døgnovernatting er størst i Oslo (28 prosent) og i Bergen (35 prosent). I de to minste kommunegruppene er andelen i døgnovernatting lavest (14 og 16 prosent). Registrering av personer i døgnovernatting som er begrenset til en seng for natten og der vedkommende tilbringer hele eller deler av dagen ute, ble skilt som egen i spørreskjemaet i 2005. Tallene viser at syv prosent har et slikt tilbud under tidspunktet for registreringen. 15 prosent er i institusjon og 10 prosent under kriminalomsorgen.

Andelen som bor hos slekt, venner eller kjente har økt betydelig fra 2003 til 2005. De to første registreringsårene befinner en tredel seg i slik situasjon. I 2005 omfatter midlertidig opphold hos slekt, venner og kjente over 40 prosent av de bostedsløse. Andelen under kriminalomsorg eller i institusjon er redusert vel en tredel til en fjerdedel fra 1996 til 2005. Andelen uten ordnet overnatting kommende natt har gått ned fra fire prosent i 1996 til en prosent i 2005. Utviklingen i andelen bostedsløse som oppholder seg i midlertidige tilbud er mindre entydig. Den var lavest i 1996 (19 prosent) og høyest i 2003 (27 prosent). I 2005 var andelen i realiteten uendret (25 prosent) siden kartleggingen i 2003.

Menn og kvinner oppholder seg stort sett i de samme typene tilbud, med ette unntak. Kvinner utgjør en svært liten del av populasjonen under kriminalomsorgen. Det får også utslag i andelen bostedsløse som befinner seg i fengsel eller soner på andre måter. 12 prosent av bostedsløse menn er under kriminalomsorgen og to prosent av kvinnene.

Den viktigste forskjellen mellom bostedsløse med ulike etnisk opprinnelse er at bostedsløse fra ikke-vestlige land langt oftere bor hos slekt, venner eller kjente (over halvparten) enn bostedsløse født i Norge (40 prosent). Personer født i et ikke-vestlig land er også sjeldnere i institusjon og under kriminalomsorgen enn andre grupper. Etnisk opprinnelse er definert ut fra hvor den bostedsløse er født og er derfor ikke en helt presis definisjon av etnisk opprinnelse.

Rundt halvparten av bostedsløse med omsorg for eller samværsrett med egne barn bor hos slekt, venner og bekjente, mens en tredel av bostedsløse uten omsorg eller samvær med barna er i en slik situasjon. En stor gruppe – 29 prosent – av bostedsløse med daglig omsorg for barna bor i døgnovernatting.

Varighet av bostedsløsheten

En tredel opplever bostedsløshet som et tilbakevendende problem. En av fire har vært bostedsløse mer enn et halvt år, men ikke hatt bostedsløshet som et tilbakevendende problem over flere år. Dataene viser en markant nedgang (10 prosent) i andelen som opplever bostedsløshet som et langvarig vedvarende problem fra 2003 til 2005. En større andel er akutt bostedsløse i 2005 enn i 2003. Dette spørsmålet ble ikke stilt i kartleggingen i 1996 og det finnes derfor ikke sammenlignbare data fra denne registreringen.

Blant kommunene skiller den minste kommunegruppen seg tydelig ut. 30 prosent i disse kommunene – mindre enn 10.000 innbyggere – er akutt bostedsløse og en fjerdedel har vært tilbakevendende bostedsløse over flere år. I de fire største byene er det en lavere andel akutt bostedsløse enn i de andre kommunene og følgelig flere som opplever bostedsløshet over en lengre periode.

Menn er oftere langvarig bostedsløse enn kvinner, en større andel av kvinnene opplever bostedsløshet som et nytt akutt problem. De yngste og eldste aldersgruppene er sjeldnere langvarig bostedsløse enn de mellomliggende. Personer født i Norge er også oftere langvarig bostedsløse enn personer født i utlandet. Mens en tredel født i Norge har vært tilbakevendende bostedsløse over flere år, gjelder dette 12 prosent fra ikke-vestlige land.

Utkastelser

I 2005 ble spørsmålet om hvorvidt den bostedsløse var kastet ut av boligen i løpet av de siste seks månedene tatt med for første gang. En av fire er blitt kastet ut i perioden, mens vel halvparten ikke er kastet ut. I den minste kommunegruppen er nesten halvparten av alle bostedsløse blitt kastet ut. Oslo og Bergen har den laveste andelen som er kastet ut (under 20 prosent). Yngre bostedsløse er noe oftere kastet ut enn eldre. Det er ingen forskjeller mellom menn og kvinner i andelen som er kastet ut.

Ser vi på bostedsløse med omsorg for barn under 18 år sammenlignet med bostedsløse som ikke har barn eller ikke har formalisert kontakt med barna, er det nesten ingen forskjell i andelen som er kastet ut fra boligen (henholdsvis 28 og 26 prosent). Men andelen med omsorg for barn utgjør en mindre andel av alle bostedsløse. Rundt 75 voksne med omsorg for barn, og de aller fleste med daglig omsorg, har opplevd utkastelse fra boligen siste halvår. Antall barn som har opplevd en utkastelse må rimeligvis være minst like høyt og sannsynligvis høyere. Forskjellen mellom personer født i Norge og i andre land er liten og ingen av gruppene skiller seg dermed fra gjennomsnittet på 25 prosent.

For ni av ti blant dem som er kastet ut av boligen, forklares bostedsløshet med utkastelsen. For den lille andelen som er kastet ut, der respondenten mener at det er andre årsaker til at vedkommende er kastet ut, gis det ingen forklaring.

Rusmidler og helse

Kartleggingen viser at to av fem bostedsløse oppgis å være avhengige av rusmidler i 2005. Andelen som er avhengig av rusmidler eller ikke avhengig varierer mellom kommunene. Den minste kommunegruppen har lavest andel bostedsløse som er avhengige av rusmidler. En av fire i denne kommunegruppen er ikke avhengig av rusmidler. Det er samme andel som Oslo og Bergen, men disse to kommunene har en høyere andel som er avhengig av rusmidler. Stavanger har den høyeste andelen bostedsløse med rusavhengighet og lav andel som er rapportert å være uavhengig av rusmidler. Bare 14 prosent i Stavanger og omlag tilsvarende i Trondheim (13 prosent) er ikke avhengig av rusmidler.

Andelen som oppgis å være avhengig av rusmidler er størst i 2003 (71 prosent) vesentlig høyere enn i de to andre årene (rundt 60 prosent i 2005 og 1996).

Den største gruppen rusmidler er narkotika inkludert piller. Andelen som bruke narkotika og piller er 57 prosent på landsbasis. Den laveste andelen finner vi i de minste kommunene, der halvparten bruker narkotika og piller. I Oslo bruker to tredeler narkotika/piller, som er klart høyere enn i de andre kommunene/kommunegruppene. Under ti prosent blant bostedsløse under 45 år og færre enn to prosent blant de aller yngste bruker alkohol inkludert teknisk sprit og løsemidler. Fra 55 år og opp er disse rusmidlene klart dominerende. Bruken av narkotika og piller følger aldersgruppene omvendt proporsjonalt med bruk av alkohol. I aldersgruppen fra 45 til 54 år er bruken av alkohol og narkotika omlag like utbredt.

Andelen bostedsløse som vurderes å ha psykisk sykdom har vært økende fra første kartlegging i 1996 til 2005. I 1996 ble 24 prosent vurdert å ha en psykisk sykdom, i 2003 var andelen økt til 32 prosent og i 2005 til 38 prosent. Andelen varierer mellom kommunene. Halvparten av alle bostedsløse i Stavanger er oppgitt å ha en psykisk sykdom (høyest) og 31 prosent i Oslo (lavest).

15 prosent av alle bostedsløse er rapportert å ha en fysisk sykdom eller funksjonshemning. Variasjonene mellom kommunegruppene er små. Trondheim har lavest andel med fysisk sykdom (12 prosent) og Oslo, Bergen og andre kommuner med over 39.000 innbyggere har størst andel (17 prosent).

Personer med dobbeltdiagnoser rus/psykiatri, eller personer som er rapportert med både rusavhengighet og en psykisk sykdom, utgjør en fjerdedel av alle. Bare 11 prosent har verken psykisk sykdom eller rusavhengighet. Tre fjerdedeler har enten psykisk sykdom, rusavhengighet eller begge deler. Det er like mange menn og kvinner som har dobbeltdiagnose (en fjerdedel), men andelen som ikke er avhengig av rusmidler er noe lavere blant kvinner enn menn. Andelen med dobbeltdiagnose er høyest blant bostedsløse født i Norge og lavest i gruppen fra ikke-vestlige land.

Lang over halvparten (57 prosent) er ikke utskrevet fra institusjon siste halvår før registreringen. Åtte prosent er løslatt fra soning 16 prosent er utskrevet fra en institusjon. De fleste er enten utskrevet fra psykiatrisk institusjon/sykehus eller fra rusbehandling. Det er små forskjeller mellom de tre registreringene i andelen som har hatt og ikke har hatt institusjonsopphold eller fengselsopphold.

Spesielle grupper

Bostedsløse over 65 år skiller seg i hovedsak fra øvrige bostedsløse på samme måte som ved de tidligere kartleggingene: Andelen menn er høyere, andelen ikke-vestlige er lavere, de misbruker i stor grad alkohol og i liten grad narkotika, og de har i stor grad fysiske helseproblemer. Det kan synes å være en bevegelse mot at de eldste bostedsløse i mindre grad oppholder seg i institusjoner og i større grad på døgnovernattingssteder.

Bostedsløse under 20 år utpreges som i de tidligere kartleggingene ved at en høy andel er kvinner, og en høy andel har ikke-vestlig fødeland. De fleste bor midlertidig hos slekt, venner eller bekjente. En stor andel av de yngste bostedsløse har synlig psykisk sykdom, mens de i liten utstrekning er kroppslig syke. De misbruker rusmidler i mindre grad enn andre bostedsløse, og når de gjør det, dreier det seg i all hovedsak om narkotika, eventuelt med alkohol som tillegg.

1% av de bostedsløse i vårt materiale mangler ordnet overnatting neste natt. Over halvparten av dem har en historie som bostedsløs som går over flere år. Gruppen har bedre helse og lavere andel med arbeidsrelaterte inntekter enn bostedsløse for øvrig. Gjennomsnittsalderen er høyere enn i resten av materialet, og de har i svært lite omfang omsorgsansvar for mindreårige barn. Kvinneandelen er denne gangen noe lavere enn i materialet som helhet, i motsetning til hva tidligere kartlegginger har vist. Andelen rusmisbrukere er som for de øvrige bostedsløse, og lavere enn i de tidligere kartleggingene. Gruppen utgjorde en mindre andel av de bostedsløse i 2003 enn i 1996, og er ytterligere redusert i 2005.

Personer som ikke misbruker rusmidler, ikke har synlig psykisk sykdom og ikke oppholder seg i eller nylig er utskrevet fra institusjon, utgjør 7% av alle bostedsløse i denne kartleggingen. To av fem er kvinner, og over halvparten er født utenfor Norden. Opp mot tre firedeler bor midlertidig hos venner, kjente eller familie, og en av fire har omsorg for mindreårige barn. De har langt oftere enn andre bostedsløse arbeidsrelaterte inntekter. Beskrivelsen av gruppen er langt på veg den samme som i 1996 og 2003, men den er nå betydelig større enn i 2003.

1. Innledning

I 2005 ønsket Husbanken å foreta en ny kartlegging av bostedsløse etter modell av 1996- og 2003- kartleggingen. Et hovedmål var å avklare om det har skjedd endringer siden 2003, og i så fall hvilke endringer dette er. Endringer kan gjelde antallet, men også hvem som er bostedsløs og hvor og hvordan de oppholder seg. Byggforsk fikk i oppdrag å gjennomføre kartleggingen som ble gjennomført med den samme prosjektlederen etter samme opplegg som i 2003.

I 1996 ble det for første gang gjennomført en systematisk kartlegging av bostedsløshet i hele Norge. Tidligere fantes det forskjellige kartlegginger i Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger (Ulfrstad 1997). På basis av kartlegginger med forskjellige metoder ble det i Oslo anslått å være ca. 2700 hjemløse i 1970, ca. 1950 i 1986, ca. 1100 i 1993 og ca. 2000 i 1995. I Bergen ble det anslått å være 709 bostedsløse i 1991, i Trondheim 300 i 1990 og i Stavanger 270 i 1993. Dette er kartlegginger med forskjellige definisjoner og metoder, og de er dermed ikke direkte sammenlignbare.

Kartleggingen i 1996 beregnet at det var 6200 bostedsløse i hele landet, hvorav ca. 2500 i Oslo, ca. 750 i Bergen, ca. 330 i Trondheim og ca. 250 i Stavanger.

Kartleggingen ble gjentatt i 2003 av Byggforsk på oppdrag av Sosial- og helsedirektoratet etter en anbudskonkurranse.

Forutsetningen var da å foreta en ny kartlegging etter modell av 1996-kartleggingen. Det skjedde etter at bostedsløshet var satt høyt på den politiske dagsorden, ikke minst som sentralt tema i St.meld.nr. 50 (1998-99) Utjanningsmeldinga. Stortinget vedtok å sette i gang et eget prosjekt for å utvikle egnede boligpolitiske virkemidler. Prosjekt bostedsløse, som involverte de syv største byene og tre frivillige organisasjoner, startet i 2000 og varte ut 2004. Et hovedmål i 2003 var å avklare om det hadde skjedd endringer siden 1996, og i så fall hvilke endringer dette var. Siden sammenligning med 1996 var en viktig del av oppgaven var det nødvendig så langt som mulig å bruke den samme definisjonen og de samme metodene. Av den grunn ble det bestemt å gjøre kartleggingen første uke i desember 2003, den samme uken som i 1996. Utvalget av kommuner var i utgangspunktet identisk med undersøkelsen i 1996, men enkelte forskjeller oppsto bl.a. fordi innbyggertallet var endret. (Opplegget tilsa at alle kommuner over 40 000 innbyggere ble inkludert i studien, og på grunn av kommunesammenslåing var flere var passert dette folketallet og skulle dermed automatisk inkluderes).

Kartleggingen i 2003 viste en viss nedgang i antall bostedsløse, fra 6200 til 5200 på landsbasis. Nedgangen kunne i stor grad tilskrives nedgang i Oslo der antallet i 1996 var markert høyere enn i noe annet sted i landet.

Tallene for bostedsløse er knyttet både til en bestemt definisjon av det å være bostedsløs, og til den metoden som brukes i kartleggingen. Det er betydelig usikkerhet knyttet til anslagene, og denne usikkerheten lar seg vanskelig talfeste. Det er både et spørsmål om valg av definisjon, tolkning av definisjonen, framgangsmåte ved kartlegging og

”svarprosent”. Ved å gjøre metoden så lik som mulig fra gang til gang, kan en likevel få en nokså pålitelig bilde av *utviklingstrekkene*.

I 2005 ønsket Regjeringen nye tall for bostedsløshet, trolig for å se om den store innsatsen for å begrense bostedsløshet hadde gitt uttelling. Husbanken fikk i oppdrag å få en slik kartlegging gjennomført, og ba Byggforsk og instituttets forskerteam gjenta det de hadde gjort to ganger tidligere. Oppdraget ga ikke rom for endringer i opplegget som muligens kunne vært av interesse på bakgrunn av nye erfaring og mer kunnskap. Det ble derfor bestemt å følge de tidligere oppleggene til ”punkt og prikke”. Vi tillot likevel enkelte mindre endringer hvis hensikt var å forbygge misforståelser vi hadde erfart kunne oppstå, og endringer som kunne forbedre grunnlaget. Vi går nærmere inn på dette i kapittel 2, om metoden.

I 2003 ble Opinion AS overlatt oppgaven med å sende ut brev og skjemaer til de instanser / informanter vi hadde kommet fram til, og til å innhente svarene. Denne gangen har vi utført dette selv. En viktig grunn for dette var ønske om større nærhet og kontakt med respondentene, og bedre kontroll med oppfølging og puring.

Kartleggingen skulle denne gang som tidligere foretas i første uke i desember, uke 48. Informantene skulle registrere alle de hadde kontakt med, eller kjente til, som bostedsløse i løpet av denne uken. Det er altså nå som tidligere et øyeblikksbilde som tegnes.

Alle som ble bedt om å delta i kartleggingen ble tilskrevet i begynnelsen av november med varsel om kartleggingsoppgaven, og fikk nytt brev uken før selve kartleggingen med instruksjer og skjemaer (se vedlegg). I denne forsendelsen var det også vedlagt et brev med oppfordring om å svare fra Kommunal- og regionaldepartementet.

De som ikke hadde svart i første omgang ble oppfordret til å svare både gjennom brev og per telefon. Svar skulle i utgangspunktet være skriftlig, men når svaret var at de ikke kjente til bostedsløse den aktuelle uken, kunne dette også meldes per telefon eller e-post.. Enkelte fikk anledning til å foreta registreringen for en senere uke, senest siste uke i januar 2006 (ett sosialkontor i Oslo).

1.1 Hva er ”bostedsløshet”?

Bostedsløshet er ett av flere begreper som betegner en situasjon der en person eller en husholdning ikke har bolig, eller ikke bor, i den mening vi normalt forbinder med dette. Andre begreper er ”hjemløshet” og ”personer uten fast bopel”. Det dreier seg om en situasjon som i ekstreme tilfeller betyr å bo ute, på gata, men som i de fleste tilfeller innebærer å være losjert inne på en eller annen måte, men altså ikke slik at en *bor*. Det er imidlertid vanskelig å trekke et skarpt og entydig skille mellom det å bo, og det å være bostedsløs. En må bestemme seg for hva slags forhold en vil betegne som det å bo, og hva som skal betegnes som det å ikke bo, altså å være bostedsløs. I denne undersøkelsen har vi som nevnt valgt å benytte den samme definisjonen som ble benyttet i 1996 (Ulfrstad 1997) og 2003 (Hansen m. fl. 2004). Enkelte endringer er foretatt i beskrivelsen for å gjøre definisjonen tydeligere.

Definisjon av ”bostedsløshet”

Som bostedsløs regnes personer som ikke disponerer egen eid eller leid bolig, men som er henvist til tilfeldige eller midlertidige boalternativer, bor midlertidig hos familie, venner eller kjente, samt personer som befinner seg i fengsel eller institusjon og skal løslates eller utskrives innen to måneder og ikke har bolig. Som bostedsløs regnes også personer uten ordnet oppholdssted kommende natt.

Som bostedsløs regnes ikke den som bor i fremleid bolig eller bor varig hos pårørende eller nær slektning.

I spørreskjemaet ble definisjonen utdypet. ”Uten ordnet oppholdssted kommende natt”, (personen mangler tak over hodet) inkluderer personer som sover ute, i skur og eller lignende løsninger som gir en form for ly.

”Tilfeldig (akutt) eller midlertidig boalternativ” er for eksempel natthjem, varmestue, krisesenter, hospits/døgnovernattingssted, pensjonat eller camping-vogn/-hytte på campingplass.

Som person i kriminalomsorgen som skal løslates innen 2 måneder regnes både personer i fengsel og personer i overgangsboliger.

Som person i institusjon som utskrives innen 2 måneder regnes personer i alle typer institusjoner, inkludert personer i barnevernsinstitusjon som utskrives fra eller går ut av barnevernets omsorg innen 2 måneder.

I forhold til 2003 er definisjonen utdypet med flere eksempler på midlertidige boalternativer. Spesielt vil vi nevne krisesentrene som i 2003 var mer tilfeldig inkludert. Fengsel er tilføyd til institusjon og personer i overgangsboliger i kriminalomsorgen er eksplisitt inkludert. Det er også personer i barneverneinstitusjoner. Denne utdypingen endrer ikke definisjonen fra tidligere, men den gir svar på spørsmål som tidligere var noe uklare. Det *kan* medføre at det denne gangen blir registrert noen personer som ikke ville blitt registrert forrige gang. Disse lar seg identifisere i opptellingen.

Det har vært spørsmål om kartleggingen skulle omfatte personer på asylmottak med innvilget oppholdstillatelse, og personer som befinner seg i landet på trass i avslag på søknad om oppholdstillatelse. Slike personer er ikke inkludert i definisjonen og skal ikke inkluderes i registreringer. Vi har ikke informasjon som kan gi oss noen sikker identifisering av slike personer, men det er ingen holdepunkter for å anta at slike personer i noe omfang skulle være feilaktig inkludert.

Definisjonen av bostedsløse er ikke tilfeldig. Den refererer seg til internasjonalt brukte definisjoner. Særlig har Sverige vært et forbilde ettersom vi i 1996 ønsket å kunne sammenligne situasjonen i Norge med nabolandet. Da Sverige gjennomførte sin kartlegging i 2005 endret de noe på definisjonen. De inkluderte personer på ”behandlingsenheter eller støtteboliger innen sosialtjenesten, landsting, private omsorgsgivere, HVB-hjem eller SIS- institusjon”, selv om de ikke planlegges å bli utskrevet innen tre måneder. Denne gruppen ble inkludert fordi de ble ansett å være i en svært usikker situasjon og ha svak juridisk beskyttelse. I analysene er de som kommer med på grunn av den nye definisjonen markert.

Denne utvidelsen av definisjon er ikke gjort i vår undersøkelse ettersom forutsetningen var at 2003-undersøkelsen skulle gjentas uten særlige forandringer.

Vi vil understreke at definisjonen som brukes i de norske undersøkelsene legger liten vekt på boligens standard. Spørsmålet er om det er *bolig*, og om den er leid eller eid. For at noe skal kunne regnes som bolig stilles visse krav i bygningslovgivningen (Hansen 2005), men det er tvilsomt om dette har vært kjent av alle saksbehandlere som har foretatt registreringene. Skillet mellom et døgnovernattingssted og en bolig kan i praksis være vanskelig å trekke. Skillet går først og fremst på det juridiske, hvordan retten til opphold er regulert. Utformingen av det stedet en bor kan være identisk. Det samme kan for så vidt også gjelde skillet mellom institusjon og bolig. Her er det gråsoner som er vanskelige å fange opp og som gjør antallet registrerte usikkert.

Det er i det hele tatt viktig å være klar over at det antall bostedsløse en kartlegger og angir, er bestemt både av den angitte definisjonen og hvordan denne tolkes og forstås av dem som registrerer. Selv små endringer i definisjonen og tolkningen kan gi store utslag i hvilket antall som blir registrert.

Vår definisjon av bostedsløse er naturlig nok omdiskutert. Enkelte har oppfattet den som for romslig, og peker særlig på dette med opphold på institusjoner og fengsler, uten bolig å flytte til. Innvendingen er at om det ikke er ordnet oppholdsted for disse før utskriving, blir de likevel tatt hånd om når det skjer. Et svar på det er at de uansett utgjør et antall personer kommunen snart må ordne bolig til, og at uansett hvordan en ser på dette, var det viktig å kartlegge ut fra samme definisjon som tidligere, slik at en kan få mest mulig sammenlignbare tall.

Definisjonen avgrenser ikke mot tilfeldig og forbigående bostedsløshet som kan oppstå i forbindelse med brann, skilsmiss, flyttinger, og lignende der den eller de som rammes er kapable til å ordne opp i dette selv. Dette blir indirekte ivaretatt ved *den metoden* kartleggingen gjennomføres etter. I metoden avgrenses bostedsløshet til dem som er i kontakt med hjelpeapparatet i kommunale og frivillige organisasjoner, og som av medarbeiderne der anses å være bostedsløse. Det avgrenser imidlertid ikke bare de som selv kan ordne opp. Også personer som kunne og kanskje burde henvendt seg til hjelpeapparatet blir utelatt. Også her må en regne med et betydelig, men altså ukjent mørketall.

2. Metoden

Metoden er tilnærmet identisk med den som ble benyttet i 1996 og 2003. Valget av metode ble først og fremst bestemt av hensynet til mest mulig sammenlignbare data. For at antallet og sammensetningen av kartlagte bostedsløse skal kunne sammenlignes med tidligere funn, har vi vært tilbakeholdne med å gjøre endringer. Framdriftsplanen var dessuten så presset at det ikke var rom for utvikling av alternative definisjoner eller vesentlige korrigeringer. Vi har heller ikke grunnlag for å avvise denne metoden som også Sverige benyttet igjen da de omtrent på samme tidspunkt også gjennomførte en ny kartlegging.

Kartleggingen foregår ved å kontakte kommunale og private organisasjoner og institusjoner som antas å kunne ha kontakt med og kunnskap om bostedsløse, i et utvalg kommuner. Disse organisasjonene, institusjonene og lignende kaller vi for informanter eller respondenter. De blir bedt om å rapportere alle de vet er bostedsløse en bestemt uke. Uken var nå som tidligere den første uken i desember 2005.

Listen over respondenter lages på grunnlag av opplysninger fra de kommuner vi har valgt ut. Kommunene ble tidlig tilskrevet med spørsmål om å oppgi antatt relevante informanter. Til hjelp fikk de tilsendt den listen som ble brukt forrige gang. I tillegg supplerte vi listen med enkelte adresser vi selv fant fram til, i hovedsak en type instanser som ble oppgitt av enkelte kommuner, men ikke av alle. På denne måten fikk vi i alt 772 informanter/respondenter.

Informanter er bl.a. sosialkontorene, boligkontor, døgnovernatningssteder, frivillige organisasjoner, lensmenn og politi, barnevern samt institusjoner for behandling og rehabilitering av rusmisbruker og av psykiatriske. Dessuten ble et landsdekkende utvalg av landsomfattende og regionale instanser og organisasjoner konstruert på basis av internett og samtaler med sentrale aktører.

Utvalget av kommuner

Utvalget av kommunene er:

- Alle kommuner med mer enn 39 000 innbyggere, i alt 19 kommuner

- Ca. 20 prosent av alle kommuner med færre innbyggere enn 39 000, et utvalg på 81 av 415 kommuner.

Til sammen gir dette et utvalg på 100 kommuner.

Utvalget er i utgangspunktet overlappende med utvalget av kommuner i 2003. I 2003 ble utvalget av store kommuner som alle skulle inkluderes utvidet noe i forhold til i 1996. Noen kom med fordi hadde fått flere innbyggere og passert grensen, og noen fordi grensen ble justert noe ned, fra 40 000 til 39 000 innbyggere. Dette ble gjort for å få med kommuner med et innbyggertall nær 40 000 som det åpenbart var av interesse å få med.

I utvalget på 81 kommuner med mindre enn 39 000 innbyggere har to nye kommet til siden 2003 (Porsgrunn og Jevnaker).

Landsutvalget

I motsetning til i 2003 valgte vi nå å sende forespørselen om registrering til helseavdelinger for rus- og psykiatrisk behandling *i hele landet*. Det samme gjorde vi for krisesentra og namsmenn, og for fengsler og friomsorgskontorer innen kriminalomsorgen, samt landsomfattende frivillige organisasjoner. Til sammen ga dette 455 respondenter.

Det innebar at vi til sammen sendte forespørsel om registrering til i alt 1227 respondenter, mot i alt 814 i 2003. Antall respondenter direkte knyttet til utvalgskommunene er nokså likt det i 2003, og disse er også i stor grad de samme instansene som ved forrige registrering.

Utvidelsen med det landsomfattende utvalget er begrunnet i omlegging av rusmiddelomsorgen som nå er tillagt helseforetakene, selv om det også fortsatt er enkelte tilbud i kommunene. Psykiatriske helsetjenester er desentralisert og det er i det hele tatt økt vekt på fritt valg av behandlingssted. Også når det gjelder soning i fengsler og andre tiltak innen kriminalitetsomsorgen er stedstilknytningen varierende. Registreringen skal vise hvorfra personen er henvist, og således kunne knytte vedkommende til en kommune. Når det er overlappl mellom personer kartlagt i en kommune og en person kartlagt i en institusjon utenfor kommunen, er dette tatt hensyn til analysene som vist nedenfor.

Dobbeltrapportering

Metoden medfører dobbeltrapporteringer. Flere instanser kan ha kontakt med den samme bostedsløse. Ved hjelp av initialer og fødselsår kan denne dobbeltrapporteringen fjernes, i enkelt tilfeller ved også å vurdere andre registrerte opplysninger. Dobbeltrapportering er kontrollert på tvers av alle typer av respondenter, kommuner og landsutvalg. Et av de første skrittene i å bearbeide materialet er å håndtere dobbeltrapporteringer. Observasjoner med samme initialer og fødselsdato er oftest, men ikke alltid samme person. Dette må skjønnsvurderes ut fra blant annet geografisk avstand mellom observatørene, og konsistens eller uoverensstemmelse mellom opplysninger om for eksempel kjønn (!), fødeland, oppholdssted etc. Når vi kommer til at to rapporteringer handler om samme person, prøver vi å velge de "beste" informasjonene om vedkommende, slik at dersom en respondent svarer "vet ikke" på et spørsmål, ser vi om den andre mener å vite. Vi anser også at fengsler vet best om noen sitter i fengsel, psykiatriske institusjoner vet bedre enn andre om noen har psykiske problemer, og helsetjenester er særlig kvalifisert for å bedømme fysisk sykdom eller funksjonshemming. For øvrig får opplysninger fra sosialtjenester prioritet framfor andre.

Ut fra slike vurderinger kom vi til at i alt 352 personer var observert fra 2 til 4 ganger. Dette førte til at vi reduserte antallet primære observasjoner fra 3925 til 3536 (10 % reduksjon). 134 skjemaer (3 % av alle) hadde ikke tilfredsstillende ID-opplysninger, og kunne derfor ikke kontrolleres på denne måten. Ut fra påviste overlappl i materialet for øvrig ville imidlertid feilen ved ikke å kunne fjerne overlappl mot disse skjemaene ligge i størrelsesorden 10 - 15 skjema som ikke ble fjernet (0,3 - 0,5 %). Ut fra dette valgte vi å inkludere alle disse skjemaene.

I og med landsutvalget har vi også en form for "overrapportering" ved at det registreres bostedsløse fra kommuner som ikke er med i utvalget. En person som rapporteres som bostedsløs av en institusjon i landsutvalget tilordnes den kommunen som har innskrevet vedkommende, eller om dette ikke er oppgitt, den kommunen institusjonen befinner seg i. Vi har håndtert dette på to ulike måter i ulike deler av rapporten. For beregningene av antall

bostedsløse nasjonalt og i utvalgte kommuner, er alle som er rapportert fra landsutvalget tatt med, og vektet opp i henhold til svarprosentene for landsutvalget. For analysene av de bostedsøses demografi og egenskaper, er bostedsløse som tilhører kommuner utenfor utvalget holdt utenfor analysene. I stedet er bostedsløse som er rapportert inn fra landsutvalget og som hører til utvalgskommunene gitt samme vekt som de andre i samme kommune.

Registreringen

Alle informantene ble tilskrevet og varslet om undersøkelsen noen uker i forveien. Derneft ble de tilskrevet med vedlagte skjemaer som skulle fylles ut, et for hver bostedsløs de kjente til i den ene bestemte uken.

Registreringsskjemaet, som er gjengitt i vedlegg #, er basert på registreringsskjemaet fra 2003 som igjen var en noe korrigeret utgave av skjemaet i 1996. Også i 2005 har vi foretatt noen rettelser og tilføyelser basert på erfaringer fra forrige gang og etter diskusjoner med referansegruppen for prosjektet. Nytt i skjemaet denne gangen er spørsmålene om utkastelser. De er tatt med ettersom utkastelser er vektlagt som utløsende årsak for bostedsløshet og fordi det er et mål å redusere antall utkastelser.

I tillegg til denne rapporten foreligger det en egen rapport om bostedsløses kontaktflate (Hansen og Østerby 2006). Der er det nærmere redegjort for hvilke instanser bostedsløse har kontakt med, og hvordan kontaktflatene overlapper.

Med denne metoden gis en *øyeblikksbilde*, av de bostedsløse på et gitt tidspunkt. Ettersom bostedsløshet er noe som ofte opptrer i kortere eller lengre perioder av gangen, må en regne med at langt flere er bostedsløse en eller flere ganger i løpet av et år.

2.1 "Svarprosent"

Vi har satt ordet "svarprosent" i anførselstegn fordi dette ikke lar seg beregne helt på samme måten som i vanlige utvalgsundersøkelser. Noen respondenter er viktigere enn andre. Om sosialkontoret i en kommune ikke har svar, direkte eller via et annet kontor, har vi utilstrekkelig svar fra denne kommunen selv om andre, for eks. politimesteren, har svart. Noen kommuner har oppgitt et stort utvalg respondenter, herunder trolig noen med små sjanser for å ha kontakt med bostedsløse, mens andre har oppgitt få.

En svarprosent beregnet på tradisjonell måte vises i tabell 2.1.1. Av samtlige 1227 tilskrevne respondenter har 793 svart, dvs. 65 prosent av alle. Svarprosenten var nokså lik i kommuneutvalget og i landsutvalget. Etter denne metoden er også svarprosenten størst i de minste kommunene.

I 2003 manglet vi svar fra 3 av de 15 kommunene med 39 000 – 99 000 innbygger, og 17 av de 79 kommunen med færre innbyggere. Denne gangen mangler vi svar bare fra 5 av de 81 kommunen med mindre enn 39 000 innbyggere, eller mer presist: 5 av de 62 kommunene med mindre enn 10 000 innbyggere. Alle kommuner i utvalget med mer enn 10 000 innbyggere har svart. For at en kommune skal ansees å ha svart, må sosialkontoret ha svart direkte eller indirekte gjennom et annet kontor. Det er det samme kriteriet som ble benyttet forrige gang, og er begrunnet i sosialkontorets dominerende stilling som respondent. I 2003 ble mer enn halvparten av alle bostedsløse rapportert fra sosialkontorene.

Tabell 2.1.1. Antall respondenter og antall svar, kommunetyper og landsutvalg

	Prosent svar	Ubesvart	Svar brev	Svar e-post	Svar telefon	Antall besvart	Alle respondenter
Storbyer	63,1	110	134	41	13	188	298
Kommuner >39 000	57,4	63	65	17	3	85	148
Kommuner >10 000	61,8	55	52	29	8	89	144
Kommuner < 10 000	78,0	40	76	50	16	142	182
Hele kommuneutvalget	65,3	268	327	137	40	504	772
Landsutvalget	63,5	166	213	67	9	289	455
Hele utvalget	64,6	434	540	204	49	793	1227

Vi har også analysert antall svar og svarprosenten i forhold til hva slag respondenter det dreier seg om. Denne gangen opererer vi med en nokså findelt inndeling, se spørreskjema i vedlegget.

Grupper av respondenter

Respondentene ble selv bedt om å angi hva slags instans/kategori de tilhørte, innenfor en liste på 27 kategorier, se vedlagt skjema. En kategori, namsmannen, kom i tillegg. I analysene har vi gruppert respondentene i 11 grupper:

Barnevern	a. Barneverninstitusjon b. Barnevernenhet g. Familiesenter
Boligtjeneste	c. Boligkontor/boligtjeneste d. Booppfølgingstjeneste
Døgnovernatting	f. Døgnovernatting (hospits, pensjonat, campingplass, osv.) o. Natthjem (uten mulighet for opphold på dagtid)
Frivillige	k. Frivillige organisasjoner e. Dagsenter (kafé, aktivitetssenter, osv.)
Kriminalomsorg	i. Fengsel j. Friomsorgskontor n. Lensmann p. Politi
Psykiatrisk institusjon	q. Psykiatrisk behandlingssenter/-avdeling r. Psykiatrisk sykehjem s. Psykiatrisk rehabiliteringssenter/-avdeling
Rusrelatert institusjon	t. Rus – akuttinstitusjon u. Rus – behandlingssenter v. Rus – rehabiliteringssenter/-avdeling w. Rustjeneste – kommune æ. Utekontakt
Helsetjenester ellers	l. Helsetjeneste – kommune x. Somatisk sykehjem y. Somatisk sykehus h. Feltpleie
z. Sosialtjenesten	
m. Krisesenter	
ø Namsmannen	

Vi fikk på denne gangen nyanserte og korrekte opplysninger om respondentene. I 2003 var det mer usikkert hvem vi hadde opplysningene fra. I analysene grupperte vi informantene i fem grupper, hvorav en nokså stor gruppe med ”annet”. Gruppene var:

Sosialkontor

Boligkontor

Institusjoner

Politi, kriminalomsorg, fengsel

Annet: Andre kommunale kontorer, etater, og lignende, herunder rus- og psykiatriske tjenester, overnattingssteder, frivillige organisasjoner (ikke deres institusjoner), og diverse

Grupperingene av informanter har, som vi kommer tilbake til, betydning for beregningen av antall bostedsløse.

I 2005 var svarprosenten lavest fra barneverninstitusjoner, 42 prosent, og høyest fra sosialkontorene, 92 prosent. Flertallet av de i alt 26 forskjellige kategoriene av respondenter har en svarprosent mellom 50 og 70.

Etter en gruppering av respondentene, slik at for eksempel alle rusrelaterte institusjoner og tiltak grupperes sammen, har de fleste kategoriene en svarprosent på 60 – 69. Det er også betryggende at den kategorien som oppgir langt de fleste bostedsløse, sosialkontorene, har så høy svarprosent. Samlet svarprosent fra respondentene er denne gangen noe bedre enn i 2003, 65 mot 57 prosent.

Tabell 2.1.2. Antall respondenter og antall svar. Respondenter gruppert i sammenslåtte kategorier med antall opprinnelige kategorier i parentes

	Antall respondenter	Antall svar	Svar %	Andel av rapporterte bostedsløse
Barnevern (3)	113	71	63,2	1,3
Boligtjenester (2)	66	43	65,2	13,0
Døgnovernatting (2)	51	28	54,9	5,1
Kriminalomsorg (4)	223	149	66,8	5,4
Frivillige (2)	133	63	47,4	1,7
Psykiatri (2)	211	124	58,8	5,9
Rus (5)	176	110	62,5	7,8
Helsetjeneste (3)	22	15	68,2	2,0
Sosialkontor (1)	154	142	92,2	57,5
Krisesenter (1)	52	36	69,2	0,3
Namsmann (1)	8	5	62,5	0,1
Sum	1227	793	64,6	100

Fordelingen av rapporterte bostedsløse viser at 70 prosent av alle rapporterte bostedsløse er registrert av sosial- og/eller boligkontor/boligtjenester (sosialkontorene står for mer enn halvparten av alle). Til sammen utgjør disse imidlertid ikke mer enn 18 prosent av de instanser vi har spurt.

I vurderinger av svarprosent må det legges til at enkelte kommuner og enkelte instanser har samordnet sine registreringer. Registreringsskjemaene kan for eksempel vært sendt oss av boligkontoret som har samlet inn opplysninger fra andre deler av kommunen.

I neste tabell viser vi svarprosentene fra de forskjellige kategorier respondenter i hver av de fire kommunekategoriene, samt for det landsomfattende utvalget.

Tabell 2.1.3. Antall respondenter og prosentandel antall svar. Respondenter gruppert i sammenslåtte kategorier for hver av kommunekategoriene og for landsutvalget

	Storbyer		Kom.39000+		Kom. 10000+		Kom<10000		Landsutvalg	
	Antall	Svar %	Antall	Svar %	Antall	Svar %	Antall	Svar %	Antall	Svar %
Barnevern	62	61,3	19	52,6	19	63,2	12	83,3		
Boligtjeneste	27	63,0	8	87,5	14	57,1	14	64,3		
Frivilige org	50	58,0	32	46,9	27	29,6	6	50,0	18	44,4
Døgnovernatt.	21	47,6	11	63,6	9	77,8	9	33,3		
Helsetjenster	9	55,6	6	100,0	2	50,0			5	60,0
Krim.omsorg	15	60,0	21	57,1	20	55,0	62	72,6	105	68,6
Psykiatr.inst	18	55,6	5	0,0	9	55,6	6	83,3	173	60,1
Rusinstit.	51	56,9	15	40,0	16	87,5	5	80,0	89	64,0
Sosialtjenster	42	92,9	27	81,5	21	100,0	64	93,8		
Krisesenter									52	69,2
Namsnmann									8	62,5
Annet/uopp	3	66,7	4	0,0	7	28,6	4	75,0	5	80,0
All	298	63,1	148	57,4	144	61,8	182	78,0	455	63,5

Som en ser er det visse kategorier som bare forekommer i det landsomfattende utvalget, nemlig krisesentre og namsmenn. På den andre siden finnes det i dette utvalget ikke sosialkontor, barnevern, boligtjenester eller døgnovernattingssteder. Psykiatriske behandlings- og rehabiliteringstjenester finnes også i kommuner, spesielt i storbyene, men det store antallet finnes i landsutvalget.

I en mer detaljert analyse framgår det at enkelte typer respondenter er dominerende i de sammenslåtte kategoriene. I gruppen "Barnevern" er det fra barnevernsenhetene vi har de fleste observasjonene, mens det er boligkontorene som dominerer i gruppen "Boligtjeneste". Når det gjelder "Krim" er det fengsler og friomsorgskontorer vi har de fleste opplysninger om bostedsløse fra. Psykiatriske behandlingsinstitusjoner er dominerende innen gruppen "Psykiatri", og ingen er rapportert fra psykiatriske sykehjem. Rapporter om bostedsløse i kategorien "Helse" er nær utelukkende fra helsetjenesten i kommunene. I kategorien "døgoovernatting" er begge undergruppene sterkt representert, og alle kategoriene i "Rus" har oppgitt mange bostedsløse. "Annet/uoppgitt" dreier seg om informanter som har returnert registreringsskjemaer eller gitt beskjed om at de ikke kjenner noen bostedsløse denne uken, uten at vi har kunnet identifisere hvilken type informant dette er.

2.2 Metode for beregning av antall bostedsløse i landet 2005

Som i 1996 og 2003 må antall bostedsløse beregnes og anslås på grunnlag av utvalgsundersøkelsen. En utvalgsundersøkelse innebærer uansett en viss usikkerhet, og usikkerheten øker med lav svarprosent. Som vist er svarprosenten i 2005 bedre enn i 2003, og grunnlaget for å beregne og anslå det faktiske antallet er bedret. Før vi viser dette, vil vi minne om usikkerheten i disse tallene.

Det er frafall og usikkerhet i flere ledd. For det første er det usikkert om det er sendt brev til alle de riktige instansene. Det er nokså store forskjeller fra kommune til kommune med hensyn til hvor mange instanser de har henvist oss til. Nå som i de to foregående år er dette en usikkerhet det er umulig å tallfeste.

For det andre er det usikkerhet som følge av manglende svar. Vi har denne gangen en noe høyere andel svar fra de instanser vi sendte brev til enn i 2003 da 56 prosent av instansene vi henvendte oss til svarte. Denne gangen gjelder det som vist 65 prosent.

For det tredje er det nå som forrige gang umulig å si hvor stor del av de bostedsløse som hjelpeapparatet har kontakt med og kunnskap om. Vi har fra flere instanser fått opplyst at de har daglig kontakt med mange bostedsløse, men ikke kjenner dem nok til å kunne besvare vårt skjema, noe som krever at de kan oppgi initialer, fødselsår og fødselsdag i måneden. Det er også pekte på at enkelte bostedsløse unngår kontakt med noe hjelpeapparat og lever helt atskilt, også uten kontakt med sosialtjenesten.

For det fjerde er det som tidligere nevnt usikkerhet om definisjonen av bostedsløshet, om hvorvidt den i rimelig grad fanger de som bør regnes som bostedsløse og om den blir oppfattet og tolket på noenlunde samme måte av alle som er spurt. Vi har denne gangen tatt med utdypende beskrivelser av hva vi mener skal regnes med, og har inntrykk av at det har bidratt til å fjerne en del av den usikkerheten vi merket i 2003.

Samlet sett er usikkerheten stor, og den går *hovedsakelig* i en retning: Registreringen fanger opp færre bostedsløse enn det som finnes i virkeligheten.

I beregningene av antallet må vi uansett forholde oss til at vi har et utvalg kommuner og et utvalg instanser. Vi gjør oppjusteringer for hver av disse forholdene etter en metode som vist nedenfor.

Svar fra informanter

Som vist er det 30- 40 prosent av respondentene som ikke har svart. Vi kan ikke regne med at informanter som ikke svarer aldri kjenner til bostedsløse. Mange grunner kan ligge bak det at en ikke svarer. Tidsnød og arbeidspress har vi fått som begrunnelse tidligere, og de må påregnes også nå. Ved forrige telling, i 2003, brukte vi en metode som vi nå gjentar så likt som mulig. Grunntanken der er at informanter som ikke svarer antas å kjenne bostedsløse, men ikke i like stor grad som de som svarer. Unntaket fra dette er sosialkontorene, som forøvrig har høy svarprosent.

I de konkrete beregningene tar vi utgangspunkt i "svarprosenten" slik denne er vist i tabell 2.1.3 for hver av informantgruppene, i hver av kommunegruppene og for landsutvalget.

Antall faktisk registrerte oppjusteres i henhold til svarprosenten for de respektive kategorier instanser. Svarprosent 100 gir ingen oppjustering, svarprosent 50 gir fordobling av antallet. Men som nevnt mener vi det ikke er trolig at de som ikke har svart kjenner til like mange bostedsløse som de som har svart. Det tillegget vi får, blir derfor halvert. Overestimering av antallet vil etter dette bare inntreffe i den utstrekning instanser som ikke har svart, i gjennomsnitt har mindre enn halvparten så stor kontakt med bostedsløse som de som har svart. Av 793 mottatte svar, var 421 fra instanser som meldte at de ikke kjente til eller hadde kontakt med bostedsløse i det aktuelle tidsrommet.

Tabell 2.2.1. Metode for å korrigere for manglende svar fra informanter/respondenter

	Svar %	A. Antall registrerte bostedsløse	B. Antall bostedsløse korrigert*)	C. Antall bostedsløse korrigert**)
Barnevern	a	A	A1	A2
Boligtjeneste	b	B	B1	B2
Frivillige	c	C	C1	C2
Døgnovernatting	d	D	D1	D2
Kriminalitetsomsorg	e	E	E1	E2
Krisesenter	f	F	F1	F2
Psykatri	g	G	G1	G2
Rus	h	H	H1	H2
Sosialtjeneste	i	I	I1	(I1)
Namsmann	j	J	J1	J2
Sum			Summerer A1:K	

*) $A1 = A \cdot 100/a$, $B1 = B \cdot 100/b$, osv., **) $A2 = (A + A \cdot 100/a)/2$, osv.. Sosialtjenesten utgjør et unntak. Der gjør vi ingen alternativ med 50 %. Begrunnelsen er at vi ikke har grunn til å tro at de sosialkontorene som ikke har svart, har kjennskap til færre bostedsløse enn de som har svart.

Denne beregningen foretas for hver av kommunegruppene, samt for landsutvalget. De tallene vi her får, må i tillegg vektes for kommuneutvalget.

Utvalget av kommuner

Vi har altså opplysninger fra alle storbyene, alle de 15 mellomstore kommuner (39 000 innbyggere og mer), alle de utvalgte kommunene med 10 000 innbyggere eller mer, og 57 av de 62 utvalgte kommunene med mindre enn 10 000 innbyggere.

Når det gjelder kommunene med mindre enn 39 000 innbyggere har vi som nevnt et utvalg på ca. 20 prosent. De er i analysene delt i to grupper; kommuner med mer enn 10 000 innbyggere og kommuner med mindre enn 10 000 innbyggere. For hver av disse gruppene har vi vurdert kommunenes størrelse og sentralitet, og spesielt innslaget av byer og tettsteder, ettersom vi antar bostedsløse oftere er å finne der enn på landsbygden. På alle disse punktene er de kommunene vi har opplysninger fra fordelt nokså likt som de øvrige kommunene i samme størrelsesgruppe.

Av i alt 84 kommuner med fra 10 000 – 38 999 innbyggere, har vi opplysninger fra 19. Dette utgjør 23 prosent av antall kommuner og 25 prosent av det samlede folketallet.

Av i alt 330 kommuner med færre enn 10 000 innbyggere har vi opplysninger fra 57. Disse utgjør 19 prosent av antallet og har til sammen 19 prosent av folketallet til alle i denne gruppen.

I tillegg har vi altså opplysninger fra instanser i et landsdekkende utvalg. Dette utvalget skal ikke vektes opp annet enn for manglende svar fra respondentene. I beregninger av antall bostedsløse i alt multipliserer vi antall *registrerte* bostedsløse med

- 1,00 for alle de fire storbyene
- 1,00 for gruppen av mellomstore kommunene
- 4,00 i gruppen av kommuner med mer enn 10 000 innbygger
- 5,00 i gruppen mindre kommuner
- 1,00 for registrerte i det landsdekkende utvalget

Med denne beregningen får vi et tall for bostedsløse som vi anser å være et minimum, ettersom det da fortsatt ikke er korrigert for de informantene innen hver kommune som ikke har svart på henvendelsen.

Vi har nå tre tall for antall bostedsløse:

- A. Det oppgitte tallet bare justert for utvalget av kommuner (a med oppjustering for kommuner under 39 000),
- B. Antallet oppjustert både for kommuneutvalg og for svarprosenten i respondentutvalg (antall oppgitt/svarprosent)
- C. Antallet oppjustert både for kommuneutvalg og for svarprosenten i respondentutvalg (antall oppgitt + antall oppgitt/svarprosent)/2

Antall i A representerer et minimum. Antallet i B representerer et maksimum, mens antallet i C er det vi anslår å ligge nærmest det virkelige. Forskjellen på disse tallene indikerer graden av usikkerhet.

3. Beregning av antall bostedsløse

3.1. Antall bostedsløse i landet 2005

Ved hjelp av den beskrevne metoden har vi beregnet antall bostedsløse for hver kommune-gruppe, og for landsutvalget. I vedlegget er det tabeller som viser mer i detalj hvordan veieprosedyren er gjennomført.

Tabell 3.1.1. Antall bostedsløse etter hvor de er rapportert fra. Tallene fra landsutvalget er ikke her fordelt på kommunene. Tallene for hver kommune-gruppe er derfor ufullstendige.

	Antall observerte	Vektet for respondentutvalg		Vektet for kommune	Vektet for begge	
		100 %	50 %	Alene	100 %	50 %
Storbyene	1846	2396	2169	1846	2396	2169
Kommuner 39 000+	646	875	809	646	875	809
Kommuner 10-38 999	318	387	352	1272	1548	1408
Kommuner <10 000	61	67	66	305	335	330
Landsutvalget	612	948	780	612	948	780
Sum	3483	4673	4176	4681	6102	5496

Så langt har vi altså samlet for landet i 2005 maksimalt (med gitt definisjon og metode) 6 100 bostedsløse. Mest sannsynlig er antallet likevel ca. 5 500, og vi kommer tilbake med kommentarer til tallet nedenfor.

Antall bostedsløse fordelt på kommune-grupper

For å få tall for kommuner og grupper av kommuner, må de bostedsløse som er observert i landsutvalget fordeles på kommuner. Dette har vi gjort etter opplysninger om den bostedsløses innsøknings- eller bidragskommune. Der slike opplysninger mangler, er de bostedsløse tilkjent den kommunen institusjonen befinner seg i.

I tabell 3.1.2 viser vi stegene fra faktisk observasjon til beregnet antall bostedsløse i hver kommune-gruppe. Vektingen av respondenter er utført på samme måte som for kommunene, etter svarprosent i hver av respondentgruppene. Sammenligning av vektete og uvektede tall gir uttrykk for usikkerheten.

Tabell 3.1.2. Antall observerte og beregnede bostedsløse for hver kommune-gruppe. Observasjoner fra kommuneutvalget og landsutvalget, med og uten vekting.

	Fra kommunene			Fra landsutvalget		Sum vektet
	Netto observert	Vektet, respondenter	Vektet, kommuneutv	Tilordnet uvektet	Tilordnet vektet	
Storbyer	1846	2169	2169	274	350	2519
Kom.39000+	646	809	809	127	164	973
Kom.10-38000	318	352	1408	160	202	1610
Km.<10000	61	66	330	51	65	395
Alle	2871	3396	4716	612	780	5496

Samlet gir oppvekting på grunn av manglende svar fra respondenter et tillegg på 635 personer. Det er naturligvis et usikkert tall, men et tall vi anser som sannsynlig og som gir sammenlignbarhet med tidligere år. Tillegg på grunn av vekting av respondentene er relativt størst i storbyene, og minst i småkommunen. I tillegg kommer vektingen på grunn av utvalget av kommuner under 39 000. Det er det som gir det største tillegget, og som nok også er minst problematisk. Betydningen av vektet tillegg illustreres i figur 3.1.

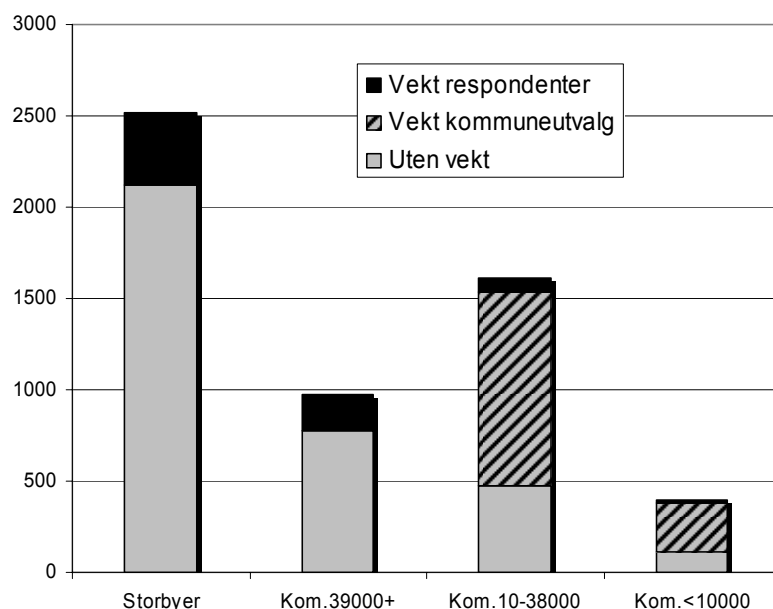


Fig.3.1.1. Antall bostedsløse i hver kommunegruppe, opprinnelig registrert (uvektet) og med vektet tillegg.

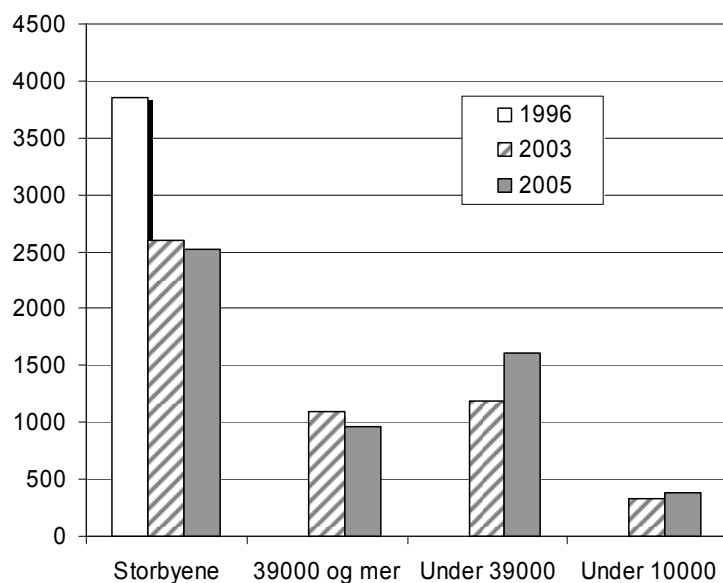
Sammenligningen med 2003 og 1996

En hovedoppgave med undersøkelsen er å vise utviklingstrekk, hva som har skjedd siden den forrige kartleggingen i 2003, og den i 1996. I følgende tabell viser vi beregnet antall bostedsløse, og antall per 1000 innbyggere i 2005 sammenlignet med 2003 og 1996. Tallene er fordelt på kommune grupper der vi har tall for dette.

Tabell.3.1.3. Antall bostedsløse per 1000 innbyggere 1996, 2003 og 2005, for hver kommunegruppe og for landet

	1996		2003		2005	
	Antall	Ant per 1000	Antall	Ant per 1000	Antall	Ant per 1000
Storbyene	3848	4,01	2604	2,56	2519	2,42
Kom.39000+		1,53	1101	1,35	973	1,17
Kom.10-38000		0,63	1193	0,78	1610	1,06
Kom.<10000		0,36	336	0,27	395	0,32
Landet i alt	6200	1,5	5200	1,14	5496	1,19

Antall bostedsløse er etter dette noe høyere i 2005 enn i 2003. Det har økt med ca. 300 personer. Veksten har skjedd i kommuner med fra 10 – 39 000 innbyggere. Samlet har denne kommunegruppen 400 flere bostedsløse. I større kommuner har det vært en liten nedgang, mens det er en svak økning også i kommuner med mindre enn 10 000 innbyggere.



Figur 3.2.1. Antall bostedsløse fordelt på kommunegrupper 1996 – 2005.

Samlet var 36 prosent av de bostedsløse i kommuner med mindre enn 39 000 innbyggere, mot 29 prosent i 2003.

Figur 3.2.2 illustrerer utviklingen i antall bostedsløse per 1000 innbyggere. Den viser at storbyene har hatt en jevn nedgang, som i gjennomsnitt var noe sterkere før enn etter 2003. Fortsatt er antallet bostedsløse per 1000 innbyggere klart størst i storbyene. For neste kommunegruppe, kommuner med mer enn 39 000 innbyggere utenom storbyene, er nedgangen fra 2003 til 2005 større enn i foregående periode.

I kommuner med fra 10 – 38000 innbyggere er derimot en liten økning fram til 2003 kraftig forsterket. I i denne gruppen er nå antall bostedsløse per 1000 innbyggere kommet på nivå med de større kommunene. En viss økning finner en også i de minste kommunene, men antallet per 1000 innbyggere er fortsatt mye mindre enn i de større kommunene.

Samlet viser utviklingen dermed tendenser til en spredning av bostedsløse ut over landet.

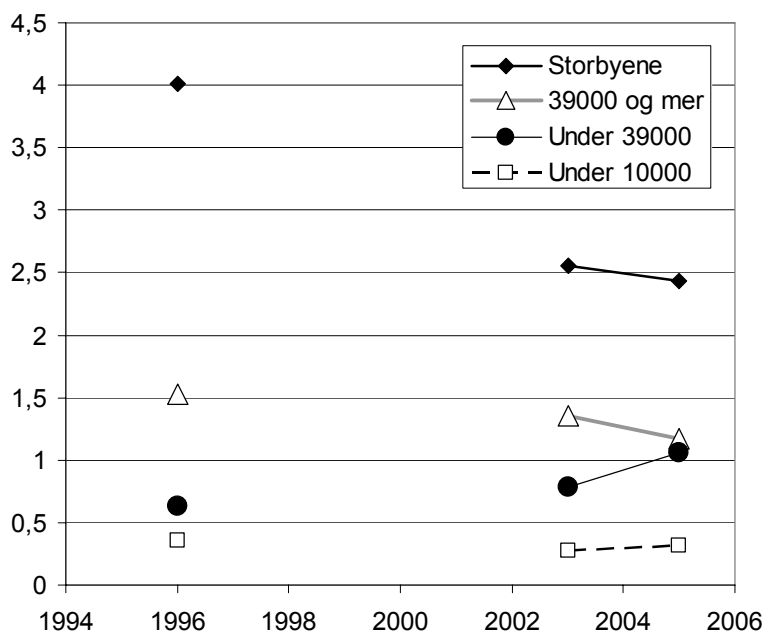


Fig.3.2.2. Antall bostedsløse per 1000 innbyggere 1996 – 2005, i kommunegrupper inndelt etter antall innbyggere.

Usikkerhet

Undersøkellesmetoden er beheftet med betydelig usikkerhet, noe som ble understreket i begge de tidligere rapportene. Når en undersøkelse gjentas, slik vi har gjort, blir dens kvaliteter klarere utfordret.

Kartleggingen i 2005 er som nevnt foran gjennomført med noen små forandringer i metoden siden 2003-kartleggingen. Kan det ha hatt noen betydning for beregnet antall, og dermed for de endringer vi har vist?

En forandring er at vi i 2005 i tillegg til respondenter fra hver kommune også har et antall respondenter over hele landet. Det gjelder som vist fengsler, behandlingsinstitusjoner for rus og psykiatri, samt krisesentra og namsmenn. I 2003 var slike steder inkludert mer tilfeldig blant de informantene som ble oppgitt av og/eller var beliggende i en av utvalgs-kommunene. Om en ser på samlet antall bostedsløse rapportert fra behandlingsinstitusjoner i 2005 sammenlignet med 2003 er forskjellen liten.. (Sammenligningen er usikker fordi institusjon i 2003 var noe mer upresist definert). Krisesentra og namsmenn er nå med for fullt, mens bare enkelte krisesentre var med i 2003. Fra disse stedene er det imidlertid innrapportert få bostedsløse.

Samlet har landsutvalget rapportert 612 personer (vektet på bakgrunn av svarprosent til 780). Av disse befant de fleste (456) seg i, eller tilhørte, en av utvalgs-kommunene, mens 156 personer befant seg i og tilhørte kommuner utenfor utvalget. Alle kommuner utenfor utvalget har alle mindre enn 39 000 innbyggere. Observasjonene utenfor utvalgs-kommunene ble derfor fordelt på kommunegruppene over og under 10 000 innbyggere i

henhold til størrelsen av den kommunen de hørte til i, på lik linje med dem som ble observert av landsutvalget i små kommuner innenfor kommuneutvalget.

Siden vi bare har spurt en andel av de små kommunene, må antall bostedsløse som er "sett" av disse kommunene multipliseres opp for å gi et realistisk tall på landsbasis.

Landsutvalget er derimot nettopp landsomfattende, og det antallet som er "sett" av landsutvalget gjelder således hele landet. Dermed skal de ikke multipliseres opp.

I prinsippet skulle slike personer også være fanget opp ved den metoden vi benyttet i 2003. Vi kan imidlertid ikke utelukke at vi ved årets metode i praksis har "oppsporet" flere enn tidligere, og at det kan ha bidratt til økningen som jo nettopp har skjedd i disse kommunene. Hele økningen kan det imidlertid under ingen omstendighet forklare.

Vi har dermed ikke grunnlag for å si at dette har gitt andre tall enn etter den metoden vi brukte i 2003, og om det i så fall har gitt flere eller færre. Vi mener vi i 2005 først og fremst har fått sikrere tall fra denne typen respondenter.

Når det gjelder vekting for manglende svar fra respondentene, er metoden helt lik den vi fulgte i 2003. En viss forskjell opptrer likevel på grunn av at vi i 2005 har mer fullstendige og nyanserte opplysninger om respondentene. Vektingen kan derfor gjøres mer nyansert, men vi grupperte respondentene for å få mest mulig lik prosedyre. Samlet medførte vektingen ut fra manglende svar fra respondentene et tillegg på 673 personer netto, før kommunevektingen. Det er ikke noe grunnlag for å si at denne vektingen skiller seg vesentlig fra den vi foretok i 2003, og den kan neppe forklare forskjeller.

Vi har som nevnt et utvalg kommuner. Det er de samme kommunene som i de to foregående kartleggingene, men i 2003 var det flere som ikke svarte. For å kontrollere om dette kan ha gitt utslag for antallet, beregnet vi det antallet bostedsløse vi ville ha fått om de kommunene som ikke svarte i 2003 heller ikke hadde svart i 2005. Manglende svar ble vektet opp på samme måte som i 2003. Resultatet viste at vi da samlet ville fått 86 flere bostedsløse i gruppen kommuner med 39 000 innbyggere og mer, storbyene unntatt, men 69 bostedsløse færre i gruppen kommuner med 10 – 38 000 innbyggere. Samlet ville det med andre ord ikke betydd noe, men det ville muligens ha moderert forskjellen i utviklingstendens mellom de to gruppene noe.

I de minste kommunene skal det store utslag til for å endre landstallet. Her er det små tall per kommune og de vil kunne endre seg raskt av mer tilfeldige årsaker. Kontrollen med å fjerne kommuner som ikke svarte i 2003 og så vekte de gjenværende som i 2003, ga 52 bostedsløse *flere* enn det vi har funnet ved 2005-kartleggingen. Også her mener vi bedre svarprosent primært bidrar til sikrere tall, og at det ikke i seg selv kan brukes til å forklare forskjeller.

Samlet mener vi at undersøkelsen i 2005 atskiller seg med et større og mer presist beskrevet utvalg av respondenter, og en høyere svarprosent fra kommuner og respondenter. Dette bidrar til å redusere usikkerheten, men gir ikke vesentlige utslag i sammenligningen mellom 2005 og 2003. Vi kan imidlertid utelukke at utvalget av institusjoner over hele landet kan ha bidratt til at noen flere bostedsløse er observert i kommuner under 39 000 innbyggere, og dermed forklare noe av økningen i disse kommunene. Konklusjonen blir at det har vært en viss, men beskjeden øking av bostedsløse fra 2003, og at antallet i 2005 mest sannsynlig er ca. 5 500.

Fortsatt er antall bostedsløse betydelig større i storbyene enn i resten av landet, men andelen er synkende. I 1996 var 62 prosent av alle bostedsløse registret i storbyene. I 2003 var andelen sunket til 50 prosent, og i 2005 til 48 prosent.

I den neste gruppen, kommuner med 39 000 innbyggere eller mer, unntatt storbyene, er andelen av alle sunket fra 21 prosent i 2003 til 18 prosent i 2005.

Økning finner en derimot i kommuner med 10 000- 38 999 innbyggere. Her har andelen av alle steget fra 23 prosent i 2003 til 28 prosent i 2005.

I de minste kommunene er tallet lite og nær uforandret.

3.2. Antall bostedsløse i kommunene 2005

Her skal vi se nærmere på bostedsløshet i enkelte kommuner. Vi viser konkrete tall for storbyene og for de andre kommunene i utvalget som har 10 000 innbyggere eller mer. Hver av de rapporterte bostedsløse er som nevnt tildelt en bestemt kommune, på basis av opplysninger om innsøknings- eller bidragskommune (se skjema) og respondentens kommune.

Antallet er vektet etter tilsvarende prosedyre som tidligere vist, med ett unntak: Bostedsløse som er registrert av respondenter i landsutvalget, for eksempel fengsler, eller fra en annen kommune enn den de tilhører, er ikke vektet. Vi har funnet det for usikkert å anta noe om hvordan den oppvektede delen vil fordel seg på kommunene. Av den grunn vil derfor kommunene samlet få ca 175 færre bostedsløse enn de tidligere viste tallene for landet og kommunegruppene. Forskjellen er størst for de største kommunene¹.

Selv om vi har fulgt den samme prosedyren, vil vekting for hver enkelt kommune også gi noe færre bostedsløse når tallene summeres. Dette skyldes at vekting etter svarprosent blant respondentene gir et noe høyere tillegg når utgangspunktet er mange kommuner samlet enn når det gjelder en enkelt kommune².

¹ Logikken bak vektingen bygger på at det er flere mulige respondenter enn dem vi har fått svar fra. Når vi beregner et antall bostedsløse for landet, finner vi det rimelig å anta at for eksempel psykiatriske institusjoner som ikke har svart, i en viss utstrekning ville ha kunnet melde om bostedsløse, om enn i noe mindre omfang enn de som faktisk svarte. Vi velger derfor å anta at de psykiatriske institusjonene som ikke svarte *i gjennomsnitt* kunne rapportert halvparten så mange bostedsløse som gjennomsnittet for dem som har svart. Både helseforetak, fengsler, namsmenn og krisesentre har imidlertid til en viss grad regionale ansvarsområder. Da er det ikke like logisk å anta at en institusjon for eksempel på Østlandet, dersom den ikke har svart, ville kunne rapportere om bostedsløse fra Trondheim i et omfang som står i noe forhold til det vi har fått opplyst fra den tilsvarende institusjonen i Trøndelag som svarte. Vi finner det altså rimelig å anta at de som ikke svarte, i en viss utstrekning ville kunne gi opplysninger om bostedsløse fra storbyene. Men det er ikke rimelig å forutsette at disse skulle høre til i samme kommuner eller landsdeler som dem vi har fått vite om. Derfor sitter vi igjen med et antall bostedsløse som vi mener å kunne anta at finnes, selv om vi ikke kan anta noe om hvor.

² Når vi vekter opp antall observasjoner forutsetter vi at respondenter som ikke har svart kjenner til bostedsløse i et omfang som står i et visst forhold til hva vi har sett hos *tilsvarende institusjoner*. Forskjellen på vekter beregnet ut fra en enkelt kommune og vekter beregnet for en hel kommunegruppe ligger i hva som

I sammenligninger med tidligere år må en derfor regne med at det oppgitte tallet for 2005 for den enkelte kommune er noe for lavt. Størrelsesorden på dette avviket får en ved å sammenligne summen i hver kommunegruppe med tallene i tabell 3.2.1.

Nedenfor gjennomgår vi kommuner i tre grupper: storbyene, kommuner med mer enn 39 000 innbyggere, og kommuner med 10- 38999 innbyggere. Den siste gruppen omfatter altså et utvalg av kommuner i denne størrelsesorden.

Storbyene

Som vist har antall bostedsløse i storbyene samlet en beskjeden nedgang siden 2003. Samletallet skjuler betydelige endringer i enkelte av byene. Først viser vi tallene for hver av kommunene, og summen for hele denne kategorien. Som en ser gir vektingen mye større utslag i Oslo (+143 personer) enn i Stavanger (+1), og mer i Bergen enn i Trondheim.

Videre kan en merke seg at summen av de enkelte byene er 2363 bostedsløse, 156 færre enn i tabell 3.2.2. Forskjellen utgjør ca. 6,5 prosent. Om denne forskjellen er likt fordelt på byene, ville hver by fått et tillegg på ca. 6 prosent.

Tabell 3.2.1. Antall observerte og beregnede bostedsløse med observasjonene fra landsutvalget fordelt på kommunene. Storbyene.

	Fra egen kommune		Fra andre kommuner og landsutvalg	Sum	Sum med tillegg på 6,5 %
	Observert	Vektet			
Oslo	976	1119	125	1244	1326
Bergen	642	715	55	770	821
Trondheim	67	95	70	165	176
Stavanger	145	146	38	184	196
Sum storbyer	1830	2075	288	2363	2519

Siden vi er usikre på fordelingen av dette siste tillegget, benytter vi ikke dette i den videre analysen der vi sammenligner med 2003 og 1996.

Tabell 3.2.2. Antall observerte og beregnede bostedsløse i storbyene 1996 – 2005. absolutte tall og tall per 1000 innbyggere.

	Antall			Antall per 1000 innbyggere		
	2005	2003	1996	2005	2003	1996
Oslo	1244	1283	2513	2,35	2,48	5,14
Bergen	770	713	754	3,22	3,03	3,38
Trondheim	165	371	327	1,05	2,43	2,27
Stavanger	184	228	254	1,62	2,05	2,43

er "tilsvarende institusjoner". Hvis vektingen gjøres for et stort nok område, vil vi alltid finne flere instanser med tilsvarende funksjoner og oppgaver. Dersom noen av disse svarer på undersøkelsen og noen andre ikke gjør det, kan det være rimelig å gjøre antakelser om dem som ikke har svart på basis av svarene fra de øvrige. Men hvis vi ser isolert på et mindre område, vil det noen ganger intrefte at vi bare finner én instans av en gitt type. Hvis denne ha svart, har vi ingen som ikke har svart å resonnerer over. Har den latt være å svare, har vi ingen andre å sammenlikne med. Begge tilfeller innebærer at vi ikke får noe tillegg der som følge av vekting. Derfor vil vekting innenfor en enkelt kommune eller et mindre geografisk område lett gi lavere oppjustering enn når vekten regnes ut for et større område.

Samlet sett vil vi oppsummere at antallet er uforandret i Oslo, og at det har steget nokså markert i Bergen. I Bergen er det beregnede antall bostedsløse faktisk høyere i 2005 enn i 1996. Ettersom befolkningen har økt, er likevel antall per 1000 innbyggere redusert.

De to andre byene har nedgang i antall bostedsløse. Nedgangen er særlig stor i Trondheim som nå har færrest bostedsløse av de fire store byene. Antallet i 2005 der er under halvparten av antallet i 2003. Arbeidet med boligpolitikken er omlagt i Trondheim siden 2003, og vi synes det er grunn til å stille spørsmål om dette har gjort kartleggingen mindre omfattende enn tidligere. Det er for eksempel bemerkelsesverdig at få bostedsløse er registrert fra sosialkontorene mens en høy andel er registret fra fengsler

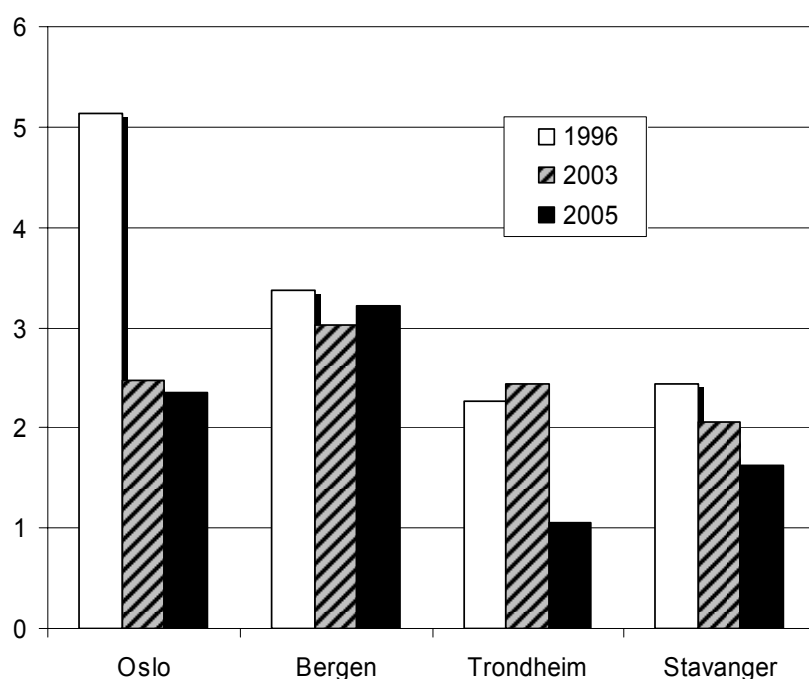


Fig.3.2.1. Antall bostedsløse per 1000 innbyggere i de fire storbyene, 1996 - 2005

Kommuner med 39 000 innbyggere eller mer

Dette dreier seg mellomstore byer og enkelte store omegnskommuner. Tidligere har vi vist at i disse kommunene samlet sett har nedgangen i antall bostedsløse mellom 1996 og 2003 fortsatt.

I denne kommunegruppen summer tallene for hver enkelt kommune seg til 898 personer, 75 færre enn det vi har beregnet som samlet tall for gruppen³.

³ Som kommentert i forrige fotnote vil differensiert vektning etter typer instans ikke gi noen mening i enkeltkommuner hvor det bare finnes én instans av en gitt type. I stedet kan det være fornuftig å se ulike instanser i samme kommune i sammenheng. De respondentene som er knyttet til den enkelte kommune er i hovedsak tatt med fordi sosialkontoret i kommunen antar at de kan ha kontakt med bostedsløse. Vi har her holdt sosialtjenester og boligjenester utenfor fordi vi anser at disse er i en særstilling med særlig høy sannsynlighet for å kjenne til bostedsløse. For alle andre instanser i kommunen beregnes vekten under ett.

Tabell 3.2.3. Antall bostedsløse i kommuner 39000 og mer i 2005

	Egen kommune		Fra andre kommuner+ landsutvalg	Sum	Med 8,34 % tillegg
	Observert	Vektet			
Arendal	38	38	1	39	42
Asker	38	38	6	44	48
Bodø	26	28	1	29	31
Bærum	49	63	30	93	100
Drammen	67	96	10	106	115
Fredrikstad	40	53	14	67	73
Kristiansand	119	121	5	126	136
Larvik	17	17	3	20	22
Sandefjord	27	38	8	46	49
Sandnes	56	57	16	73	79
Sarpsborg	17	17	5	22	24
Skedsmo	5	6	2	8	8
Skien	56	83	12	95	102
Tromsø	60	64	18	82	89
Ålesund	27	48	2	50	54
Sum kommuner 39000 og mer	642	765	133	898	973

Usikkerheten i tallene er særlig stor der utslagene av vektingen er stor, dvs der svarprosenten fra respondentene er relativt liten. Det gjelder Bærum, Drammen, Fredrikstad, Sandefjord, Skien og Ålesund. I de andre kommunene er de beregnede tilleggene beskjedne.

I sammenligningen med tidligere år var en både ta i betraktning usikkerheten og det ikke fordelte tillegget på i alt 75 personer.

Tabell 3.2.4. Antall observerte og beregnede bostedsløse med observasjonene fra landsutvalget fordelt på kommunene. Byer og omegnskommuner med 39 000 innbyggere eller mer

	Antall			Antall per 1000 innbyggere		
	2005	2003	1996	2005	2003	1996
Arendal	39	68	29	0,98	1,72	0,74
Asker	44	56	118	0,87	1,11	2,6
Bodø	29			0,65		
Bærum	93	52	164	0,88	0,51	1,69
Drammen	106	54	108	1,86		
Fredrikstad	67	48	90	0,96	0,69	1,37
Kristiansand	126	94	186	1,65	1,26	2,69
Larvik	20			0,49		
Sandefjord	46	67	18	1,10	1,65	0,48
Sandnes	73	79	29	1,26	1,42	0,59
Sarpsborg	22			0,44		
Skedsmo	8	48		0,18	1,18	
Skien	95	47	50	1,86	0,93	1,03
Tromsø	82	147	69	1,31	2,4	1,22
Ålesund	50	39		1,24	0,98	

Størst nedgang finner vi i Skedsmo, fra 48 til 7 bostedsløse. I Sandefjord, Arendal og Tromsø er også nedgangen stor, nær en halvering. Asker har også merkbar nedgang.

Noen kommuner har flere bostedsløse. Det gjelder særlig Skien og Bærum der antallet nesten er fordoblet, og i noe mindre grad i Drammen, Fredrikstad og Kristiansand.

I figuren nedenfor, fig. 3.2.2, viser vi omfanget av bostedsløse per 1000 innbyggere i 2005, og i 2003 og 1996 der vi har tall for dette.

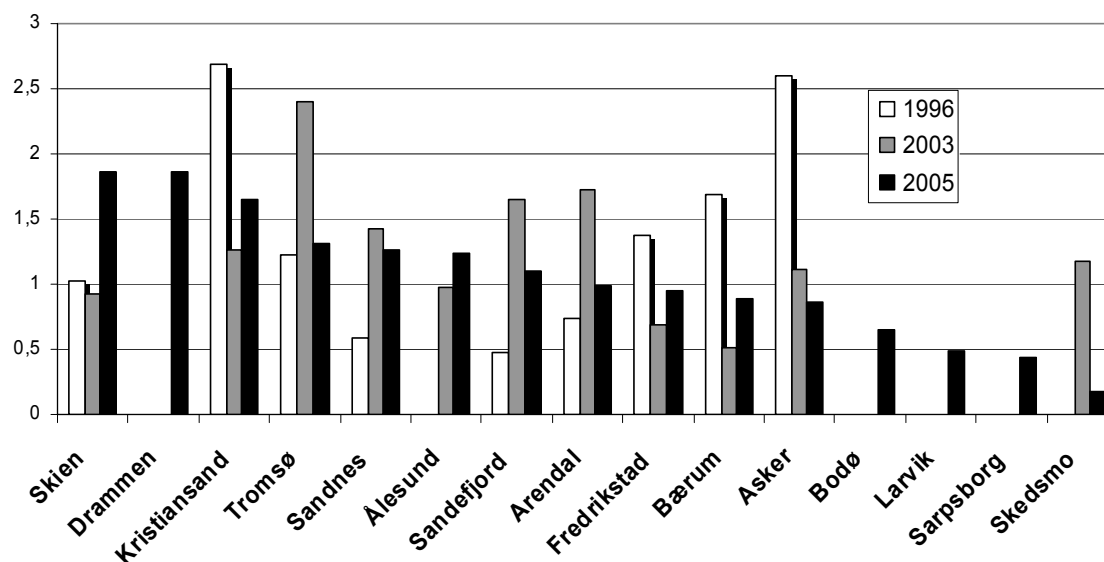


Fig 3.2.2. Antall bostedsløse per 1000 innbyggere 1996 – 2005 i kommuner med 39 000 innbyggere eller mer, storbyene unntatt. Kommunene er sortert fra venstre til høyre etter synkende antall bostedsløse per 1000 innbyggere i 2005.

Utviklingen er samlet sett en viss nedgang, men variasjonen er stor. En kommune med klar nedgang mellom 1996 og 2003, har fortsatt nedgang etter 2003. Det gjelder Asker. I Kristiansand, Bærum, Fredrikstad og Drammen synes nedgangen til 2003 å være stoppet opp, og antallet har steget noe igjen. I andre kommuner er en klar oppgang fram til 2003 nå snudd, og tallet har sunket. Det gjelder Tromsø, Arendal og Sandefjord. Disse tre kommunene er også de som har hatt sterkest nedgang siden 2003, ved siden av Skedsmo.

Kommuner med 10 000 – 38 999 innbyggere

I denne kommunegruppen er det et utvalg kommuner som er med i undersøkelsen. Samlet sett har kommuner i denne gruppen hatt betydelig økning siden 2003. Vi viser tall for hver enkelt av kommune for å illustrere de store variasjonene kommunene i mellom. Det gjelder både antall og endringer.

Tabell 3.2.5. Antall observerte og beregnede bostedsløse med observasjonene fra landsutvalget og andre kommuner fordelt på kommunene. Kommuner med 10 000 – 38 999 innbyggere. Antall mindre enn 5 er markert med *.

	Egen kommune		Fra andre kommuner+ landsutvalg	Sum	Antall per 1000 innbyggere
	Observert	Vektet			
Førde	0	0	*	*	
Haugesund	66	68	11	79	2,50
Klepp	9	9	3	12	0,83
Kongsberg	*	*	*	*	
Lenvik	*	*	0	*	
Levanger	*	*	*	5	0,30
Lillehammer	4	4	2	6	0,24
Narvik	10	13	0	13	0,68
Nes	8	8	1	9	0,50
Nesodden	20	20	0	20	1,23
Orkdal	4	5	0	5	0,43
Os	23	29	7	36	2,41
Porsgrunn	75	81	3	84	2,51
Ringsaker	15	15	3	18	0,58
Rælingen	*	*	*	*	
Stange	5	5	0	5	0,29
Stord	19	19	0	19	1,17
Time	12	15	1	16	1,09
Tønsberg	33	40	20	60	1,64
Sum	310	338	60	398	1,05

Når en summerer antallet for hver kommune i denne kategorien, og multipliserer med 4 (vekten for uvalget av kommuner) blir det 18 personer færre enn tidligere beregnet for kommunegruppen. Det er altså en meget liten forskjell som ikke vil merkes for den enkelte kommune. Som en ser er utslagene av vekting i disse kommunene gjennomgående små. En grunn til det er at de aller fleste registrerte i denne gruppen kommer fra sosialkontor eller boligkontor.

Antallet bostedsløse varierer sterkt, fra Førde med neste ingen til Porsgrunn med 2,51 bostedsløse per 1000 innbyggere. Det er på nivå med Oslo.

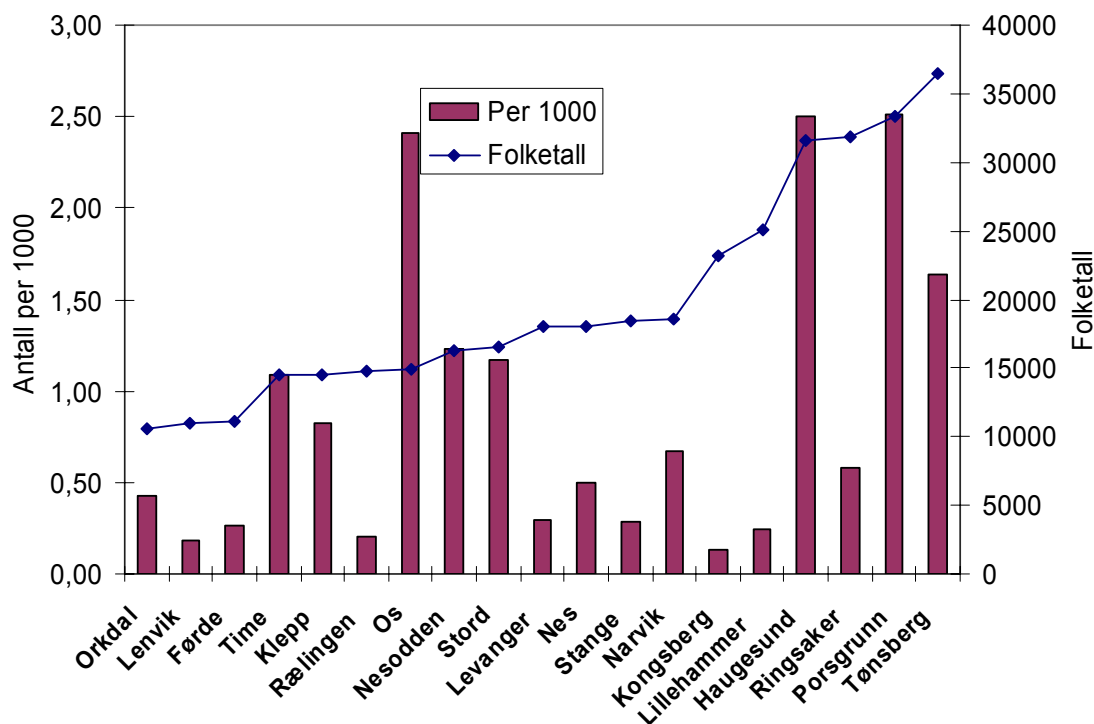


Fig.3.2.3. Kommuner i utvalget med 10- 38999 innbyggere, Antall bostedsløse per 1000 innbyggere, og folketall.

I tillegg til Porsgrunn har også Os og Haugesund mange bostedsløse. I den andre enden av skalaen, med få bostedsløse, finner en Kongsberg, Lillehammer og Ringsaker blant de relativt store kommunene. Neste tabell viser utviklingen fra 1996.

Tabell 3.2.6 viser hvordan antallet i hver enkelt kommune har endret seg fra 1996. Som en ser er det fire kommuner vi ikke har tall for på hvert av de tre tidspunktene. De store forskjellene illustreres ved Haugesund der antallet er økt fra 17 til 79, og Lenvik der antallet er redusert fra 16 til færre enn fem.

Tabell 3.2.6. Antall bostedsløse 1996 – 2005. Kommuner med 10 000 – 38 999 innbyggere. Der antall bostedsløse er mindre enn 5 er dette markert med *.

	1996	2003	2005
Førde	12	*	*
Haugesund		17	79
Klepp	*	*	12
Kongsberg	11	13	*
Lenvik	*	16	*
Levanger			5
Lillehammer	21	10	6
Narvik			13
Nes	*	*	9
Nesodden	19	9	20
Orkdal	11	11	5
Os	*		36
Porsgrunn			84
Ringsaker	21	12	18
Rælingen	19		*
Stange	13	8	5
Stord	19	28	19
Time	*	10	16
Tønsberg		89	60

Bostedsløse fordelt etter kommunestørrelse

Bostedsløshet har vært forbundet med storbyer. I 2003 var storbydominansen betydelig redusert, spesielt som følge av nedgang i Oslo. Denne utjevningen av antall bostedsløse, relativt sett per innbygger, har fortsatt. Som det framgår av figur 3.2.3 er antallet bostedsløse i enkelte små kommuner nå like høyt, og høyere, enn antallet i enkelte av de store bykommunene. Figur 3.2.4 sammenstiller antall bostedsløse per 1000 innbyggere for kommuner med fra 1000 til 100 000 innbyggere.

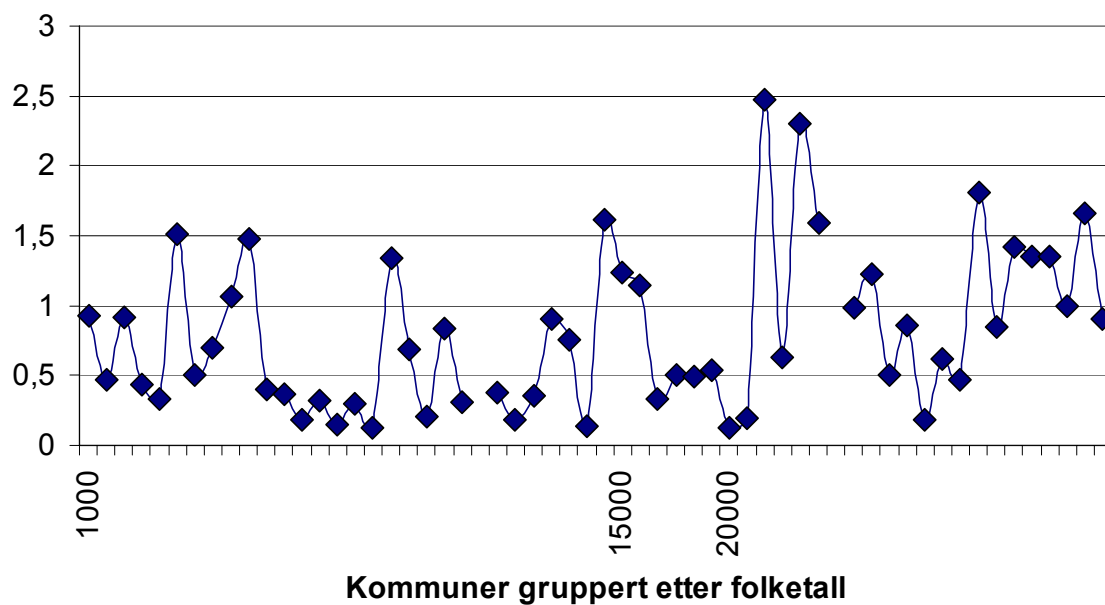
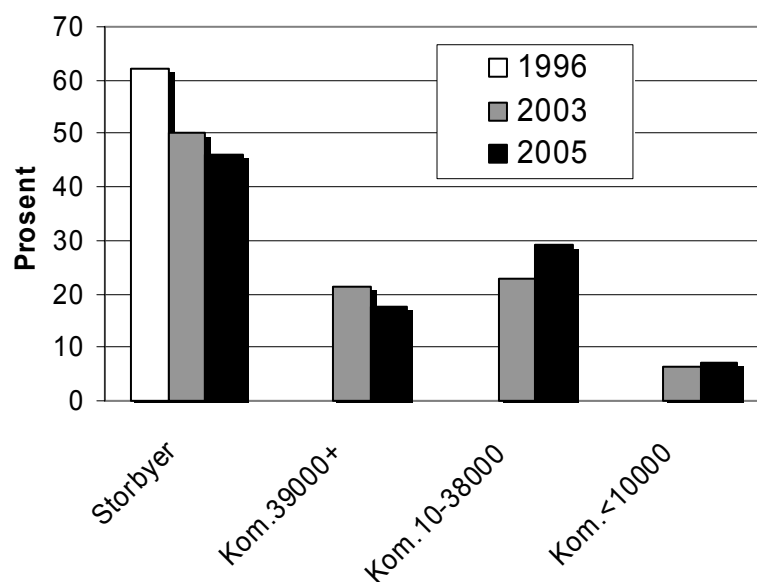


Fig 3.2.4. Antall bostedsløse per 1000 innbyggere per kommune inndelt etter kommunens innbyggertall. 2005. Kommuner med innbyggertall fra 1080 til 105 000.

I absolutte tall er det fortsatt storbyene som dominerer, men mindre kommuner har økt sin andel.



Figl.3.2.5. Antall bostedsløse i landet prosentvis fordelt etter kommunegruppe.

3.3 Tallbase i analysene

Selv om svarene vi har mottatt til en viss grad er mangelfulle, er det vår oppfatning at de bostedsløse som beskrives av informantene kan antas å være rimelig representative for alle bostedsløse i landet. I de analysene vi viser i senere kapitler har vi derfor bare brukt en enkel vekting som skal korrigere for at bare et utvalg av de mindre kommunene ble undersøkt.

Vi har sammenliknet de kommunene med opp til 10 000 innbyggere som inngår i undersøkelsen og for hvilke vi anser at vi har gode nok svar, med alle kommuner med opp til 10 000 innbyggere. Den samme sammenlikningen har vi gjort for kommuner med mellom 10 000 og 39 000 innbyggere. Ut fra hvor stor andel av kommunene som inngår i materialet, hvor stor andel av befolkningen de omfatter, og hvor stor andel av betydelige tettsteder⁴ de omfatter, har vi gitt hver kommunegruppe en ensifret vekt.

For kommuner mellom 10 000 og 39 000 innbyggere omfatter materialet ca. 25 %, av både kommuner, befolkning og tettsteder. Ut fra dette gis kommunene i denne gruppen en vekt på 4. For kommuner under 10 000 innbyggere er ca. 20 % av kommunene med til sammen ca. 20 % av befolkningen med i materialet. Ut fra dette har vi valgt å gi de minste kommunene en vekt på 5. Den relative størrelsesorden på de ulike kommunegruppene i analysekapitlene blir dermed som det framgår i tabell 3.3.1.

Tabell 3.3.1. Uvektet og vektet prosentbase for kommunegruppene

	Oslo	Bergen	Trond- heim	Stav- anger	Andre over 39.000	10.000 – 39 000	Under 10 000	Alle
Uvektet antall	1107	697	145	183	775	364	70	3341
Vektet prosent- base	1107	697	145	183	775	1456	350	4713

⁴ Vi har tatt utgangspunkt i de tettstedene som inngår i vurderingen av kommuners sentralitet i Standard for kommuneklassifisering (Statistisk Sentralbyrå 1997)

Antall bostedsløse 2005 - oppsummering

Samlet har vi beregnet at i 2005 var 5500 personer bostedsløse i siste uken av november. Det er ca 300 flere enn i samme uke i 2003, men 700 færre enn i 1996. Nedgangen fra 1996 til 2003 har stoppet opp og er avløst av en viss oppgang. Sett i forhold til den store usikkerheten disse kartleggingene er beheftet med, er forskjellen mellom 2003 og 2005 svært beskjeden.

Tyngden av bostedsløshet finner enn i de store byene. I storbyene, og i kommuner med minst 39 000 innbyggere, er det samlet fortsatt litt nedgang fra 2003. oppgangen finner en i de mindre kommunene, særlig i kommuner med mer enn 10 og mindre enn 39 000 innbyggere. En liten oppgagn finner en også i de minste kommunene, de med mindre enn 10 000 innbyggere, men samlet er tallet det fortsatt meget lite.

Mellom kommuner enkeltvis er det store forskjeller i antall og i utviklingstrekk. Av storbyene har Oslo opprettholdt det relativt lave antallet som ble registrert i 2003. Bergen hadde ikke like stor nedgang fra 1996, og har nå flere enn før. Bergen er nå den kommunen i landet som har flest bostedsløse per 1000 innbyggere.

I Trondheim har det derimot vært en meget stek reduksjon i tallet på bostedsløse siden 2003. Antallet er mer enn halvert, og antallet per 1000 innbyggere er lavere enn landsgjennomsnittet. Vi synes denne nedgangen er så omfattende at det er grunn til å stille spørsmål om den store omorganiseringen av boligarbeidet i kommunen kan ha medført en noe mindre omhyggelig kartlegging denne gangen.

Stavanger har klar nedgang i antall bostedsløse, men ikke en så voldsom nedgang som i Trondheim.

I mindre kommuner er det verdt å merke seg stor nedgang i antall bostedsløse siden 2003 i Skedsmo som i 2005 har svært få. Få bostedsløse finner også i Lillehammer, Kongsberg, Sarpsborg og Larvik. Stor nedgang har det også vært i Sandefjord, Arendal og Tromsø, men der er det fortsatt et betydelig antall. Stor oppgang i antall bostedsløse finner en i Skien der også nabobyen Porsgrunn har mange. Haugesund er en av de mindre byene med markert oppgang i antall bostedsløse.

Kartleggingsmetoden innebærer en betydelig usikkerhet. Samlet mener vi det beregnede antallet heller er for lavt enn for høyt. Det gjelder nå som i de to foregående kartleggingene. I 2005 foretok noen mindre endringer i opplegget. Samlet mener vi at dette har bidratt til å redusere usikkerheten, men ikke gir vesentlige utslag i sammenligningen mellom 2005 og 2003. Vi kan imidlertid utelukke at utvalget av institusjoner over hele landet kan ha bidratt til at noen flere bostedsløse er observert i kommuner under 39 000 innbyggere, og dermed forklare noe av økningen i disse kommunene.

4. Demografisk profil

Spørreskjemaet som er benyttet for å registrere bostedsløse inneholder et sett av bakgrunnsopplysninger. Kapittel 4 analyser opplysninger om kjønn, alder, fødeland, utdanning, inntektskilder og familiesituasjon blant bostedsløse. Ut fra disse bakgrunnsvariablene lar det seg gjøre å si noe om den demografiske profilen blant bostedsløse.

Analysen følger det samme mønsteret som i rapporten om kartleggingen av bostedsløse i 2003 (Hansen m.fl. 2004) og til dels fra 1996 (Ulfrstad 1997). Rapporten presenterer data for de fire største kommunene, mens de andre kommunene er slått sammen i tre grupper. Presentasjonen vil så langt det er mulig sammenligne dataene fra denne kartleggingen med data fra kartleggingene i 2003 og 1997.

Som redegjort for tidligere i rapporten er ikke alle kommunene med i undersøkelsen. De fire største byene og alle kommuner med mer enn 39.000 innbyggere er inkludert i utvalget. I de to minste kommunegruppene er det gjort et utvalg av kommuner. Antall bostedsløse på landsbasis er beregnet på basis av utvalget. Dette er tatt hensyn til i den videre analysen, slik at den prosentvise fordelingen mellom kommunene og kommunegruppene blir riktig (se kapittel 3).

Alle tabellene i dette og de påfølgende kapitlene er i prosent. Antallet enheter som er prosentueringsbasen (N) er verken det endelige tallet på bostedsløse eller det faktisk registrerte. N er et antall som er vektet for å gi riktig forholdstall mellom alle kommuner og kommunetyper. Tabellene vil ikke operere med N, fordi dette tallet verken viser det faktisk registrerte eller det endelige tallet og er dermed egnet til å skape forvirring.

4.1. Andelen bostedsløse menn og kvinner

De to tidligere kartleggingene har vist at tre fjerdedeler av de bostedsløse er menn og en fjerdedel er kvinner. Tabell 4.1.1 nedenfor viser fordelingen av menn og kvinner blant bostedsløse i de fire store byene og i tre kommunegrupper samt for landet som helhet i 2005.

Tabell 4.1.1 Menn og kvinner blant bostedsløse fordelt etter kommuner for 2005.

	Oslo	Bergen	Trond-heim	Sta-vanger	Andre over 39.000	10.000 – 39 000	Under 10 000	Alle 2005
Mann	71	79	74	80	76	77	76	76
Kvinne	30	21	26	20	24	23	24	24
Sum	101	100	100	100	100	100	100	100

Kolonnen lengst til høyre i tabellen illustrerer at 76 prosent er menn og 24 prosent kvinner. Kjønnsfordelingen synes å være stabil – tre av fire bostedsløse er menn og en av fire er kvinner – gjennom alle tre kartleggingene. Tallene for 2005 viser noe variasjon mellom kommuner og kommunegrupper. Oslo har høyest andelen bostedsløse kvinner med 30 prosent og Stavanger har den laveste andelen med 20 prosent kvinner. Oslo hadde den høyeste andelen kvinner også i 2003 (29 prosent), mens flere kommuner og kommunegrupper lå på rundt 20 prosent.

Bortsett fra en noe høyere kvinneandel i Oslo både i 2003 og 2005 synes kjønnsfordelingen å variere mellom kommunene innenfor små marginer og uten noen påfallende systematikk fra det ene kartleggingsåret til det andre. For eksempel var kvinneandelen i 2003 lavest i kommunegruppen 10.000-39.000 innbyggere (17 prosent). I 2005 ligger denne kommunegruppen nøyaktig på gjennomsnittet med 24 prosent.

4.2. Alder

Tidligere kartlegginger har avdekket at bostedsløse er vesentlig yngre enn befolkningen som helhet. Denne siste kartleggingen gir i hovedsak samme bildet.

Tabell 4.2.1. Aldersfordeling blant bostedsløse i 2005 fordelt på kommuner og kommunegrupper. Nederste raden viser gjennomsnittalder i år for hver kommune / kommunegruppe. Prosent

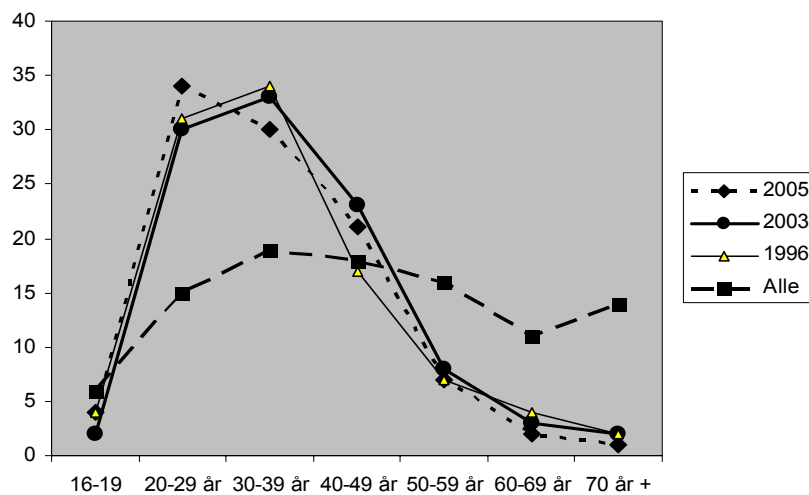
Alder i 2006	Oslo	Bergen	Trondheim	Stavanger	Andre over 39.000	10.000 – 39 000	Under 10 000	Alle 2005
>20	4	5	4	3	4	4	8	4
20-24	10	14	22	21	16	22	22	17
25-29	13	14	22	20	19	19	19	17
30-34	18	15	19	9	16	16	12	16
35-39	17	14	12	15	13	12	17	14
40-44	16	13	11	12	12	10	9	12
45-49	11	10	5	13	8	9	5	9
50-54	7	6	3	6	6	4	5	5
55-59	2	4	2	1	4	2	1	2
60-64	1	2	1	-	1	2	1	1
65-69	1	2	-	1	-	1	1	1
70-74	1	2	-	-	-	-	-	1
75 +	-	-	-	-	-	-	-	-
Alle	101	101	101	101	99	101	100	99
Snittalder	37	37	32	34	34	33	33	35

Gjennomsnittalderen på bostedsløse 35 år. 68 prosent av alle bostedsløse er under 40 år. Skiller vi ut de som er under 30 år, er andelen 38 prosent. Andelen bostedsløse synker kraftig ved økende alder. Det finnes enkelte svært gamle, men disse enkeltpersoner framkommer ikke i prosentberegningen. Aldersprofilen er den samme i alle kommunegruppene. Oslo og Bergen har noen færre i de yngste aldersgruppene, men henholdsvis 27 prosent under 30 år i Oslo og 33 prosent i Bergen. Vi ser også at gjennomsnittsalderen i disse to byene er 37 år, men de andre kommunegruppene ligger litt under gjennomsnittet på 33 prosent.

Tabell 4.2.2. Aldersfordeling blant bostedsløse i 2005, 2003 og 1996.

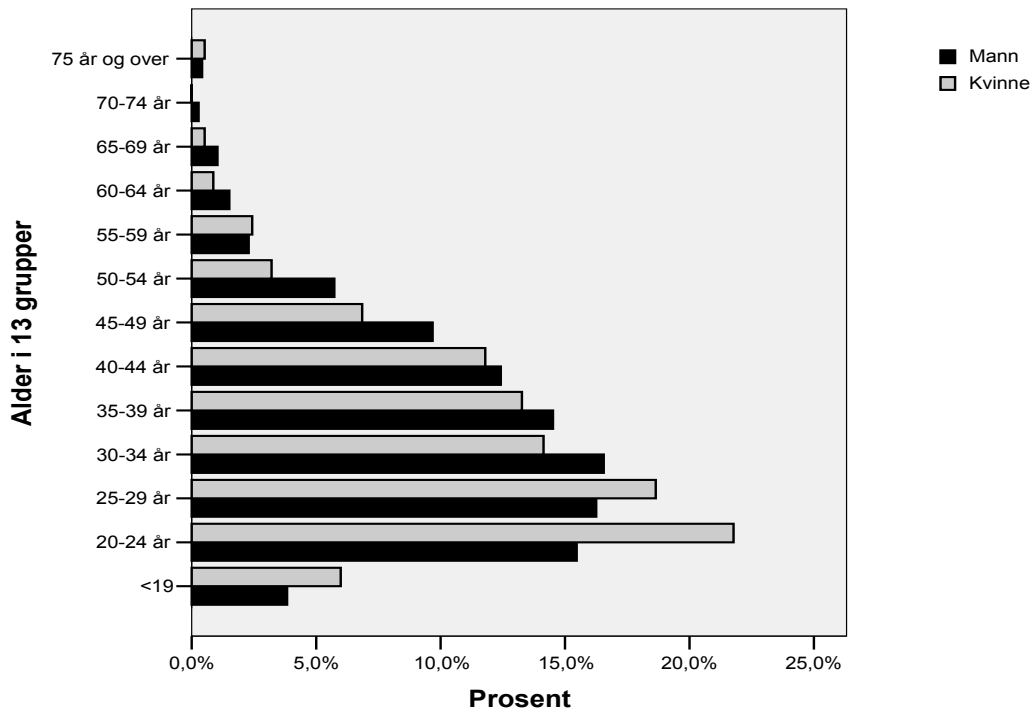
	2005	2003	1996
<24 år	21	16	18
25 – 34 år	33	32	36
35 – 44 år	26	31	25
45 – 54 år	14	14	11
55 – 64 år	4	5	5
>65 år	2	3	4
Alle	100	101	99

Figur 4.1. Aldersfordeling blant bostedsløse i 2005, 2003 og 1996 og hele befolkningen i 2005



På alle tre registreringstidspunktene – 2005, 2003 og 1996 – er fire av fem bostedsløse under 45 år. Eldre bostedsløse fra 55 år og oppover utgjør mindre enn ti prosent alle tre årene og tabellen viser at andelen har gått litt ned for hvert av årene. Hovedbildet er imidlertid stabilitet fra første registrering i 1996 til denne siste registreringen i 2005.

Figur 4.2 Bostedsløse menn og kvinner etter alder



Figur 4.2 viser at kvinnene er klart yngre enn mennene. I de yngste aldersgruppene, fra under 20 og opp til 29 år er det relativt flere kvinner enn menn. Nesten halvparten av alle bostedsløse kvinner (47 prosent) er under 30 år. En tredel (36 prosent) av mennene er under 30 år. En relativt større andel menn plasserer seg i de eldre aldersgruppene.

4.3. Fødeland

I de to tidligere undersøkelsene er andelen bostedsløse født utenfor Norge overrepresentert sammenlignet med befolkningen som helhet. Innvandrere utgjør til sammen 365.000 personer eller åtte prosent av befolkningen i Norge⁵. Tallet omfatter både personer som er født utenfor Norge og personer med innvandrerforeldre. Antall personer som er *født* utenfor Norge utgjør til sammen 301.000 tilsvarende 6,6 prosent av befolkningen. I spørreskjemaet spør vi hvor den bostedsløse er født. I stedet for fødeland er svaralternativene gruppert til seks deler av verden. De seks kategoriene er angitt i tabell 4.3.1.

⁵ Statistisk sentralbyrå: Data fra inngangen til 2005.

Tabell 4.3.1. Fødeland blant bostedsløse i 2005 gruppert i seks kategorier etter kommune.

	Oslo	Bergen	Trond- heim	Stav- anger	Andre over 39.000	10.000 – 39 000	Under 10 000	Alle 2005
Norge	65	83	86	83	83	90	93	82
Norden/V-Europa/ N-Amerika	4	3	2	3	4	2	2	3
Øvrige Europa	3	2	4	3	2	2	-	2
Afrika	18	5	5	3	5	2	1	7
Asia/Oceania	8	7	1	5	4	2	2	5
Sør-/Mellom-Amerika	1	-	-	2	1	1	-	1
Ukjent	1	-	2	2	1	1	1	1
Sum	100	100	100	101	100	100	99	101

Andelen bostedsløse født utenfor Norge er høyere enn i befolkningen generelt. Tallene for hele landet viser at 82 prosent er født i Norge og 18 prosent er født i et annet land. Det vil si at bostedsløshet forekommer tre ganger så ofte hos personer født utenfor Norge sammenlignet med personer som er født i Norge. Fem prosent er født i et europeisk land eller Nord-Amerika. Syv prosent er født i et afrikansk land og fem prosent i Asia eller Oceania (Australia, New Zealand, stillehavsøyer).

Ifølge tall fra Statistisk sentralbyrå⁶ utgjør ikke-vestlige innvandrere 5,7 prosent av befolkningen i Norge. Tallet inkluderer både første- og andre generasjons innvandrere. Kartleggingen spør imidlertid etter *fødeland* og vil derfor i hovedsak fange opp første generasjons innvandrere. Det mest nærliggende tallet å sammenligne med fra kartleggingen er kategoriene Øvrige Europa, Afrika, Asia/Oceania og Sør- og Mellom-Amerika samlet. Disse gruppene utgjør til sammen 16 prosent av alle bostedsløse. Risikoen for å bli bostedsløs er altså tre ganger større for personer fra ikke vestlige land enn for personer med vestlig bakgrunn. Andelen bostedsløse med ikke-vestlig bakgrunn er sannsynligvis enda større enn tallene viser. Tallet fra kartleggingen omfatter bare de som er født utenfor Norge, ikke andregenerasjons innvandrere, som er inkludert i SSBs tall.

Tabellen viser også at det er store forskjeller mellom kommuner og kommunegrupper i fordeling av fødeland blant bostedsløse. Oslo skiller seg klart ut med nesten en tredel av de registrerte bostedsløse født utenfor Norge. Det mest påfallende er tallet for personer født i et afrikansk land. Hele 18 prosent av bostedsløse i Oslo er født i Afrika, mens andelen i de andre kommunene varierer mellom fem og en prosent. Dette er også en betydelig økning fra tidligere kartlegginger. Økningen kan være et resultat av en ordning som ble innført i 2004 og som førte til at personer som hadde fått endelig avslag på søknaden om oppholdstillatelse mistet den økonomiske støtten og retten til å fortsette å bo i asylmottak. En stor andel av de som fikk avslag var fra Afrika. En undersøkelse av konsekvenser av ordningen, som blant annet ser på hvor asylsøkere med endelig avslag dro, viser at den største gruppen søkte til større byer (Brekke og Søholt 2005). Tabellen viser imidlertid store forskjeller mellom Oslo og de andre større byene når det gjelder omfanget av bostedsløse født i et afrikansk land. Om og i hvor stor grad denne forskjellen og den høye andelen i Oslo kan

⁶ Statistisk sentralbyrå, Befolkningsstatistikk, innvandrerbefolkningen per 1.1.2006

forklares med tilflytting av personer fra asylmottak med endelig avslag, blir ikke fanget opp av spørreskjemaet.

De to minste kommunegruppene, det vil si alle kommuner med 39.000 innbyggere og under, har en høyere andel bostedsløse født i Norge enn de andre kommunene. Andelen er vel 90 prosent. De 10 prosentene med fødeland utenfor Norge fordeler seg rimelig jevnt på de andre kategoriene. Bortsett fra dette og den påfallende høye andelen i Oslo med fødeland i Afrika, er den ingen systematiske forskjeller mellom kommuner og kommunegrupper.

Tabell 4.3.2. Fødeland blant bostedsløse i fire grupper i 2005, 2003 og 1996.

Land/region	2005	2003	1996
Norge	82	86	82
Norden/V-Europa/ N-Amerika	3	2	3
Øvrige Europa	2	1	1
Annen region	13	10	13
Ukjent	1	1	1
Alle	101	100	100

Det har skjedd relativt små endringer i løpet av de tre registreringspunktene. Som illustrert i tabell 4.3.2 var andelen bostedsløse født i Norge noe høyere i 2003 enn i 1996 og 2005. Kategoriene er litt forskjellige i de tre kartleggingene, de to første skiller for eksempel ikke mellom Afrika og Asia/Oceania. I alle tre kartleggingene utgjør personer fra asiatiske og afrikanske land den største gruppen av utenlandske bostedsløse.

Relativt sett har likevel andelen bostedsløse fra ikke vestlige land gått ned fra 1996 til 2005. I 1996 utgjorde utenlandskfødte personer vel fire prosent av hele befolkningen. I 2005 var andelen utenlandskfødte personer kommet opp i 6,6 prosent av befolkningen som helhet. Andelen innvandrere fra ikke vestlige land var to prosent i 1996 og 5,7 i 2005 (Statistisk sentralbyrå 2006). Andelen bostedsløse fra et ikke-vestlig land er imidlertid den samme i 2005 og 1996 (13 prosent av alle bostedsløse). Selv om personer født utenfor Norge er overrepresentert blant bostedsløse på alle tre tidspunktene, er det relativt sett mindre overrepresentert i 2005 enn i 1996.

4.4 Utdanning

I all hovedsak har de bostedsløse utdannelse fra enten grunnskole eller videregående skole. Dette kommer til uttrykk i tabell 4.4.1. Tabellen viser andelen med utdanning på ulike nivåer blant bostedsløse i 2005.

Tabell 4.4.1. Utdanningsnivå blant bostedsløse i 2005 etter kommuner og kommune-grupper

	Oslo	Bergen	Trond-heim	Stav-anger	Andre over 39.000	10.000 – 39 000	Under 10 000	Alle 2005
Grunnskole	36	47	37	40	43	43	52	43
Videregående skole	16	14	23	16	15	15	21	16
Høgskole/universitet	5	3	1	3	4	2	2	3
Vet ikke/ubesvart	44	36	39	41	39	39	24	38
Totalt	101	100	100	100	101	100	99	100

Andelen som svarte 'vet ikke', samt et par prosent som ikke har svart på spørsmålet, utgjør over en tredel av respondentene. Tabell 4.4.1 viser videre at bostedsløse gjennomgående har lite utdanning. 43 prosent har bare grunnskole og 16 prosent videregående skole. I befolkningen som helhet har 20 prosent bare grunnskole og 56 prosent har fullført videregående skole. Tre prosent blant bostedsløse har en høgskole eller universitetsutdanning mot 24 prosent ellers i befolkningen⁷.

Den store andelen som svarer "Vet ikke" skaper en viss usikkerhet. Men om en ser bort fra den store gruppen 'Vet ikke' og bruker bare de med oppgitt utdanningsnivå som beregningsgrunnlag, er det hele 70 prosent som bare har grunnskole. 26 prosent har videregående skole og fem prosent høgskole-/universitetsutdanning.

Tendensen i alle kommunene og kommunegruppen er den samme: Bostedsløse har langt mindre utdanning enn gjennomsnittet av befolkningen. En kan se en viss polarisering mellom Oslo og de minste kommunene. I Oslo har en tredel av alle bare grunnskole, mens vel halvparten i de minste kommunene har bare grunnskole. Oslo har den høyeste andelen i "Vet ikke"-gruppen og de minste kommunene har færrest "Vet ikke"-svar. Det er neppe overraskende at respondenter i mindre kommuner kjenner "sine" bostedsløse bedre enn i de større kommunen. Ut over dette viser tabellen ingen systematiske forskjeller mellom de ulike kommunene og kommunegruppene.

Svarkategoriene i spørreskjemaet er noen forskjellig i alle tre kartleggingene. Kartleggingen i 2003 skiller ikke ut personer med bare grunnutdanning. Det er også noe ulike inndelinger i utdanningskategorier alle tre årene. Det er likevel mulig å lage noen enkle inndelinger, som kan gi et grunnlag for å sammenligne de tre årene som vist i tabell 4.4.2.

Tabell 4.4.2. Utdanningsnivå blant bostedsløse i 2005, 2003 og 1996.

Utdanning	2005	2003	1996
Opp til videregående skole, inkludert fagutdanning	59	60	63
Mer enn videregående	3	5	2
Vet ikke/ubesvart	38	35	35
Alle	100	100	100

Fordi opplysninger om personer med bare grunnskole mangler i 2003 er det laveste utdanningsnivået i tabell 4.4.2 videregående skole inkludert fagbrev. Denne gruppen utgjør rundt 60 prosent alle tre årene. Andelen med bare grunnutdanning er imidlertid 45 prosent både i

⁷ Statistisk sentralbyrå: Utdanningsstatistikk, oktober 2004.

2005 og 1996, som har opplysninger om denne utdanningskategorien. Andelen med enn videregående varierer mellom to og fem prosent og er en tallmessig nærmest ubetydelig gruppe. I alle tre kartleggingene mangler opplysninger om utdanningsnivå for en tredel av hele gruppen bostedsløse. Andelen respondenter som ikke kjenner til den bostedsløses utdanningsnivå er rundt en tredel i alle tre kartleggingene. Ut fra foreliggende data er konklusjonen at bostedsløse utgjør en gruppe med betydelig lavere utdanning enn resten av befolkningen og at dette bildet er svært stabilt i løpet i tiåret mellom første og siste kartlegging.

4.5. Inntektskilde

En persons inntektskilder er en klar indikasjon på tilknytning eller mangel på tilknytning til arbeidslivet. Deltakelse i arbeidslivet regnes også som en av de viktigste indikatorene på sosial integrering eller motsatt, sosial marginalisering og eksklusjon. Inntektskilder kan også fortelle noe om inntektsnivået. Tabell 4.5.1 viser inntektskilder blant bostedsløse i 2005. Respondentene er bedt om å oppgi den bostedsløses *viktigste* inntektskilde og bare *en* inntektskilde.

Tabell 4.5.1. Viktigste inntektskilder blant bostedsløse i 2005 etter kommuner og kommunegrupper

	Oslo	Bergen	Trond- heim	Stav- anger	Andre over 39.000	10.000 – 39 000	Under 10 000	Alle 2005
Lønn	2	4	2	2	2	3	7	3
Arb.ledighetstrygd	4	5	1	1	2	3	4	3
Sykepenger	1	-	-	-	1	2	2	1
Studielån	1	1	-	-	-	1	-	1
Attføring/rehab.	9	12	19	19	15	12	20	13
Alder/uførepensjon	14	21	5	20	22	22	16	19
Sosialbidrag	56	50	38	51	47	45	43	48
Ukjent innt. kilde	3	1	-	2	2	1	1	2
Annet	5	3	3	2	5	3	2	4
Vet ikke/ubesvart	6	3	32	3	4	8	5	7
Sum	101	101	100	100	100	100	100	101

Lønn er den klareste indikatorene på at vedkommende er i arbeid. Bare tre prosent av alle bostedsløse har lønn som viktigste inntektskilde. Kravet for å få arbeidsløshetstrygd og sykepenger er at vedkommende har vært eller er i lønnet arbeid. Henholdsvis tre og en prosent av alle har disse ytelsene som sin viktigste inntektskilde. De andre formene for inntektskilder indikerer at vedkommende er utenfor arbeidslivet på tidspunktet for registreringene.

Den aller største gruppen, halvparten av alle, er personer som i hovedsak har sosialbidrag. Sosialbidrag er en midlertidig ordning og utbetalingene er derfor også lave. Personer som med sosialbidrag som sin viktigste inntektskilde tilhører ofte den fattigste delen av befolkningen. En av fem har en form for pensjon som sin viktigste inntektskilde og 13 prosent har attførings- eller rehabiliteringspenger. Pensjoner er en forutsigbar inntektskilde over lang tid, mens attførings- og rehabiliteringsstønad er tidsbegrensede ytelser.

Fire prosent er oppgitt å ha "Annet" som viktigste inntektskilde. De viktigste formene for inntekt som dekkes av "Annet" er dagpenger fra fengsel/arbeidspenger under soning, kurs-

stønad fra Aetat eller kommunen og andre offentlige stønader (stønader knyttet til omsorg for barn, personen er under barnevern, forsørges av familien og lærling- eller praktikant-lønn). Noen nevner også inntekt fra lovbrudd eller prostitusjon.

Lærling- eller praktikantlønn burde kanskje vært registrert under kategorien ”Lønn”. Men siden det ikke registrert som lønn, er det grunn til å tro at det dreie seg om en form for arbeidsplasser opprettet som arbeidsmarkedstiltak. Lønnen er i så fall et bidrag fra det offentlige. Disse er uansett så få i antall, at en ”feilføring” får svært liten innvirkning på helheten.

Innenfor det generelle bildet viser tabell 4.5.1 at det er forskjeller mellom kommunene. Den minste kommunegruppen rapporterer om størst andel bostedsløse med lønn som viktigste inntektskilde. I den minste kommunegruppen er det nesten dobbels så stor andel med inntekt som indikerer tilknytning til arbeidslivet – lønn, arbeidsløshetsstrygd og sykepenger – som i Oslo (henholdsvis syv og 13 prosent).

Oslo har den høyeste andelen som har sosialbidrag (56 prosent) og Trondheim den laveste (38 prosent). Trondheim har også en ekstremt lav andel som har pensjon (fem prosent mot gjennomsnitt på 19 prosent). Den minste kommunegruppen har en lav andel med sosialbidrag (43 prosent) og Oslo har høyeste andel (56 prosent).

Trondheim har den laveste andelen med sosialhjelp. Men Trondheim har også en ekstremt høy andel ”Vet ikke/ubesvart”, som skiller seg markant fra de andre kommunene. Trondheims svært høye andel ”Vet ikke”-svar og ubesvart, både på dette spørsmålet og en del andre spørsmål, gjør at opplysningene fra Trondheim blir mer usikre. Om en ser bort fra den store andelen ”Vet ikke/ubesvart” på inntektskilder, blir avstanden mellom Trondheim og de gjennomsnittlige tallene klart mindre. Om en ser bort fra denne kommunen, viser tabell 4.5.1 en systematisk forskjell i andel bostedsløse på sosialhjelp, med avtakende andel på sosialhjelp ved synkende kommunestørrelse.

Bostedsløses inntektskilder i grove trekk de samme i 2005, 2003 og 1996. Tabell 4.5.2 viser fordelingen på alle tre årene.

Tabell 4.5.2. Viktigste inntektskilder blant bostedsløse i 2005, 2003 og 1996.

Inntektskilder	2005	2003	1996
Lønn	3	2	3
Arbeidsløshetsstrygd	3	4	5
Sykepenger	1	8	2
Studielån	1	1	1
Pensjon	19	25	19
Sosialbidrag	48	49	54
Annet	19	3	12
Vet ikke/ubesvart	7	6	4
Alle	101	100	100

Svaralternativene på spørsmålet om bostedsløses inntektskilder var identiske i 2003 og 1996. I 2005 ble kategoriene ”Attførings-/rehabiliteringspenger” og 'ukjent inntekt' lagt til i spørreskjemaet. Diss kategoriene er lagt inn ”Annet” i 2005. 'Pensjon' ble presisert til ”Alders-/uførepensjon”. Om en ser på kategoriene som er identiske de tre årene, viser tabell 4.5.2 at den dominerende inntektskilden er sosialbidrag, selv om andelen har gått noe ned.

Tilknytningen til arbeidslivet er vedvarende svak. Syv prosent har lønn, arbeidsløshetsstrygd eller sykepenges i 2005, 14 prosent i 2003 og ti prosent i 1996. Det er altså færre med arbeidsrelatert inntekt i 2005 enn de foregående årene. Tallene er imidlertid små og det er ingen systematisk nedgang (flest i 2003). Det er også en del flere med pensjon i 2003 enn de andre årene. Den høye andelen "Annet" i 2005 kan forklares med at kategorien attføring og rehabilitering er lagt inn. Det kan tenkes at denne gruppen, i alle fall delvis, er registrert under kategorien "Pensjon" i 2003.

4.6. Husstand og familiesituasjon

Registreringen av hva slags husstander og familiegrupper bostedsløse tilhører og danner er foretatt gjennom spørsmål om sivilstand og om den bostedsløse har barn. Det er spurt om den bostedsløse har egne barn under 18 år og om vedkommende har omsorg for barna.

Tabell 4.6.1. Sivilstand blant bostedsløse i 2005 etter kommuner og kommunegrupper

	Oslo	Bergen	Trond- heim	Stav- anger	Andre over 39.000	10.000 – 39 000	Under 10 000	Alle 2005
Enslig	64	68	57	71	72	76	63	70
Gift/samboende	8	4	8	3	5	6	7	6
Skilt/oppløst samboer- skap/enke/-mann	19	24	17	24	19	12	24	18
Vet ikke/ubesvart	10	3	17	3	4	6	5	6
Sum	101	99	100	101	100	100	99	100

Det store flertallet — 70 prosent på landsbasis — er enslige. Sivilstand "enslig" betyr at vedkommende aldri har vært gift. Kategorien 'skilt/oppløst samboerskap/enke/-mann' skal fange opp de som tidligere har vært i et parforhold. Ifølge tallene har en av fem vært gift eller samboende tidligere. Personer som har vært i parforhold, men har giftet seg på nytt eller gått inn i nytt samboerskap skal registreres i denne kategorien. Vi vet imidlertid at mange av respondentene har begrenset kjennskap til de bostedsløse personene de registrerer og det er grunn til å tro at kunnskapen om tidligere ekteskap eller samboerskap nettopp er en opplysning mange ikke har. Kategorien enslig kan derfor omfatte personer som har vært i parforhold tidligere. Bare seks prosent er gift eller samboende.

Fordelingen på sivilstand blant bostedsløse varierer noe mellom kommunene, men variasjonen følger ingen systematikk med hensyn til kommunestørrelse. Andelen enslige er lavest Oslo og de minste kommunene og størst i kommunegruppen med 10.000-39.000 innbyggere. Majoriteten av bostedsløse er yngre, enslige menn.

Kategoriene for sivilstand er noe ulike i de tre kartleggingene. Det enkleste tallet for sammenligning er å se på andelen i parforhold. I 1996 utgjorde denne andelen syv prosent og i 2003 og 2005 seks prosent.

Tabell 4.6.2. Andelen bostedsløse med og uten barn under 18 år etter kommune i 2005.

Bostedsløse med og uten barn	Oslo	Bergen	Trond-heim	Stav-anger	Andre over 39.000	10.000 – 39 000	Under 10 000	Alle 2005
Har barn <18 år	28	28	27	30	32	27	34	29
Har ikke barn <18 år	58	64	54	65	62	61	57	60
Vet ikke/ubesvart	14	9	19	5	6	12	9	11
Sum	100	101	100	101	100	100	100	100

Spørsmålet om bostedsløse har barn er begrenset til å omfatte egne barn under 18 år, det vil si under myndighetsalder og i en alder der barna normalt er avhengig av foreldrene. Tabell 4.6.2 viser at de fleste bostedsløse – 60 prosent – ikke har barn under 18 år. Kartleggingen bekrefter at 29 prosent har barn og for 11 prosent er det svart ”Vet ikke” (under 1 prosent er ubesvart). Andelen med barn er lavest i de største kommunene. Dette er hovedtendensen, men den nest minste kommunegruppen ligger likevel laveste sammen med Trondheim i andel med barn. Tabellen viser også en tendens til flere 'vet ikke' svar i kommuner/-grupper med den laveste andelen med barn. De relativt små forskjellene mellom kommunene blir derfor noe usikre.

Derimot er det klare forskjeller i andelen menn og kvinner med barn. 38 prosent av kvinnene og 26 prosent av mennene har egne barn under 18 år. Tabell 4.6.3 viser i hvilken grad bostedsløse med barn har omsorg eller samværsrett med barna sine.

Tabell 4.6.3 Bostedsløse med barn under 18 år som har omsorg eller samvær med barna etter kjønn i 2005.

Omsorg eller samvær med egne barn	Menn	Kvinner	Alle
Daglig omsorg	6	29	14
Delt omsorg	1	3	
Samværsrett	44	33	41
Ikke omsorg el. samværsrett	28	24	27
Annet	5	4	5
Vet ikke/ubesvart	15	-	12
Sum	99	99	101

Vel en av fire har ikke omsorg eller samværsrett med barna. 16 prosent av alle med barn har omsorgen for barna. 41 prosent har samværsrett. Dersom samværsretten benyttes, har 57 prosent av bostedsløse med egne barn under 18 år en form for kontakt med barna. Tabellen viser noen tydelige kjønnsforskjeller. En langt større andel kvinner (29 prosent) enn menn (seks prosent) har daglig omsorg for barna. Daglig omsorg betyr vanligvis at barna bor hos forelderen. Kategorien ”Annet” omfatter blant annet barnevernssaker som er under behandling der avgjørelsen ikke er fattet, det dreier seg om begrenset samvær med tilsyn eller at barna ikke bor i Norge slik at omsorg eller samvær ikke lar seg gjennomføre i praksis.

4.8. Oppsummering

Kapittelet har presentert en enkel demografisk profil av bostedsløse i 2005 og sammenliknet tallene med kartleggingene fra 2003 og 1996. Tre fjerdedeler av bostedsløse i Norge er menn og en fjerdedel er kvinner. Bostedsløse er en gruppe yngre mennesker. Gjennomsnittsalderen er 35 år. Kvinnene er noe yngre enn mennene.

Personer født i Afrika, Asia og Oceania er overrepresentert blant bostedsløse i forhold til hvor stor andel de utgjør av befolkningen totalt. Andelen fra disse landene er 12 prosent blant bostedsløse, mens andelen i befolkningen generelt er 5,7 prosent. Oslo skiller seg markant ut med en andel bostedsløse fra Afrika og Asia på 26 prosent.

Utdanningsnivået blant bostedsløse er betydelig lavere enn i resten av befolkningen. 43 prosent har bare grunnskole mot 20 prosent i resten av befolkningen. 16 prosent har fullført videregående skole. I normalbefolkningen er andelen med videregående utdanning 56 prosent. Bostedsløse har svak tilknytning til arbeidslivet. Tre prosent har lønn som viktigste inntektskilde og totalt syv prosent har arbeidsrelatert inntekt. Halvparten har sosialbidrag som viktigste inntektskilde.

Bare seks prosent av alle bostedsløse er gift eller samboende. 70 prosent er registrert som enslige og 18 prosent som skilt, oppløst samboerskap eller enke-/mann. Den siste kategorien - enke / enkemann - utgjør sannsynligvis også overveiende enslige. 29 prosent har barn under 18 år. Av disse som har egne barn har 14 prosent enten daglig omsorg eller delt omsorg. Andelen kvinner med daglig omsorg er klart større enn andelen menn (henholdsvis 29 og seks prosent). 41 prosent har samværsrett med barna.

Variasjonene mellom de fire største kommunene og de tre kommunegruppene er lite systematiske og det er vanskelig å trekke generelle konklusjoner om populasjonen av bostedsløse i de ulike kommunegrupper. Det gjelder også variasjoner mellom de tre kartleggingene. Hovedtrekkene er likhet både mellom kommuner i denne undersøkelsen — 2005 — og mellom de tre undersøkelsene.

5. Bostedsløses oppholdssted

Kartlegging og analyse av bostedsløses oppholdsformer berører selve kjernen i definisjonen av bostedsløshet i denne kartleggingen. Bostedsløshet er på ingen måte et entydig og enkelt begrep. Problemer knyttet til å finne rimelig entydige og sammenlignbare kategorier og definisjoner er velkjent innen arbeid med og forskning rundt bostedsløshet (Edgar m.fl. 2004; Edgar & Meert 2005). Ulike perspektiver og tilnærminger til bostedsløshet har stor betydning for hvordan begrepet bostedsløs operasjonaliseres i en kartlegging og hvem grupper og personer de som kartlegger oppfatter at de skal registrere. Rapporten *Bostedsløshet; posisjon på boligmarkedet eller identitet?* drøfter denne typen problemstillinger i etterkant av den nasjonale kartleggingen i 2003 (Dyb 2005a⁸).

I forberedelsen til kartleggingen drøftet prosjektgruppen begrepet bostedsløshet og hvordan dette blir operasjonalisert i definisjonen av bostedsløshet, som gikk ut til respondentene, og hvordan det ble ytterligere presisert gjennom spørsmålene og svarkategoriene i spørreskjemaet. Denne rapporten gir ikke rom for en omfattende og mer overordnet diskusjon om begrepene, men vi henviser til andre kilder (Dyb2005a; 2005b; Ulfrstad 1997)

Definisjonen av bostedsløshet tar utgangspunkt i den bostedsløses posisjon på boligmarkedet. Å benytte begrepet boligmarked knyttet til personer som – i denne sammenhengen – karakteriseres av at de ikke har en bolig, kan virke misvisende. Men å stå utenfor kan også være en posisjon *i forhold til* boligmarkedet.

I denne siste kartleggingen er det presisert at bostedsløshet skal forstås som ulike *situasjoner*. En kort oppsummering av definisjonen av bostedsløshet kan formuleres slik:

- Personen mangler tak over hodet kommende natt eller er henvist til akutte eller midlertidige boalternativ.
- Personen er under kriminalomsorg eller i institusjon, skal løslates eller utskrives innen to måneder og mangler bolig.
- Personen bor midlertidig hos venner, kjente eller slektninger.

Spørsmålet om bostedsløses oppholdssteder i spørreskjemaet er derfor helt sentralt i kartleggingen. Svarkategoriene i spørreskjemaet tar også sikte på å operasjonalisere disse ulike situasjonene. Dette kapittelet ser på hvor bostedsløse oppholder seg på tidspunktet for registreringen og på oppholdsformene for ulike grupper av bostedsløse. Alle tre kartleggingene – 1996, 2003 og 2005 – bruker samme definisjon og stiller i all hovedsak de samme spørsmålene. Spørsmålene og svarkategoriene har likevel måttet tåle noen justeringer for å tilpasse seg nye problemstillinger og kunnskap om bostedsløshet. Disse små endringen påvirker i ubetydelig grad muligheten for å sammenligne de tre årene.

Kapittelet analyserer bostedsløses oppholdsformer etter kommuner og ulike andre kjennetegn ved grupper av bostedsløse. Alle tabellene viser den prosentvise fordelingen. Som i forrige kapittel vil vi heller ikke her operere med absolutte tall fordi dette tallet ikke vil være i overensstemmelse med det totale antall bostedsløse.

⁸ Dyb (2005a): En drøfting av ulike forståelser, perspektiver og definisjoner av bostedsløshet og hjemløshet, blant annet definisjoner benyttet i andre nordiske land og European Typology on Homelessness and housing exclusion utarbeidet av FEANTSA – European Federation of National Organisations working with the homeless.

5.1. Oppholdsformer i ulike kommuner

Tabell 5.1.1 viser hvor bostedsløse i de største byene og i tre kommunegrupper oppholder seg på tidspunktet for registreringen.

Tabell 5.1.1. Oppholdssted blant bostedsløse i 2005 etter kommune og kommunegrupper.

Oppholdssteder	Oslo	Bergen	Trond-heim	Stav-anger	Andre over 39.000	10.000 – 39 000	Under 10 000	Alle 2005
Barneverninst/omsorg	1	-	1	-	1	-	-	-
Annen institusjon	17	12	13	20	13	17	11	15
Fengsel/kriminaloms.	6	7	26	9	10	13	9	10
Døgnovernatting, ute hele/deler av dagen	7	5	16	7	12	4	5	7
Annen døgnovernatt.	21	30	9	14	13	10	11	16
Midlertidig hos slekt, venner, kjente	35	38	29	41	40	47	55	42
Uten overnatting	2	-	1	1	2	1	-	1
Annet	6	4	1	4	5	3	6	4
Vet ikke/ubesvart	6	4	4	5	5	5	4	5
Sum	101	100	100	101	100	100	101	100

Den største gruppen bostedsløse oppholder seg hos slektninger, venner eller kjente. I spørreskjemaet er det presisert at personer som bor varig hos pårørende eller nær familie *ikke* skal regnes som bostedsløse. Personer som bor hos andre – slekt, venner, kjente – utgjør 42 prosent av alle. Andelen er klart høyere i de mindre kommunene enn i storkommunene. En mulig tolkning er at de mindre kommunene har et mer begrenset tilbud av midlertidige overnattingssteder enn de større kommunene. En annen tolkning er at sosiale nettverk er noe sterkere i mindre kommuner og flere blir tatt hånd om av slektninger og venner.

En tredje mulig forklaring er at personer som bor hos venner og kjente i mindre grad blir sett og registrert som bostedsløse i større byer. I en egen undersøkelse om den store nedgangen i tallet på bostedsløse i Oslo fra 1996 til 2003, da antall bostedsløse var halvert, uttalte personer i hjelpeapparatet at de antok at det var en del unge mennesker som bodde eller sov rundt omkring hos venner og kjente og som ikke ble registrert i 2003 (Dyb 2005c). Hvorvidt denne gruppen antas å være like stor i 1996, er knapt mulig å si noe om. Her er poenget at intervjuene med ansatte i hjelpeapparatet pekte ute denne gruppen i forbindelse med 2003-kartleggingen

En av fire bostedsløse oppholder seg i døgnovernattingssteder. Kategoriene døgnovernatting omfatter et bredt spekter av tilbud som kjennetegnes av at de er kortvarige, midlertidige og fortrinnsvis skal benyttes i akutte situasjoner og kriser. Som døgnovernatting regnes blant annet natthjem, varmestue, hospits, pensjonat, krisesenter, campingvogn eller -hytte. Slår vi sammen de to kategoriene for døgnovernatting i tabell 5.1.1, ser vi at de store kommunene har betydelig flere bostedsløse i døgnovernatting enn de små kommunene. I Bergen er 35 prosent i døgnovernatting og i Oslo 28 prosent. I Trondheim og kommuner med mer enn 39.000 innbyggere er andelen 25 prosent og i Stavanger 21 prosent. Andelen i de to minste kommunegruppene er 14 og 16 prosent.

Døgnovernattning som tilbyr en seng for natten, der beboerne ikke kan oppholde seg på dagtid, er det aller enkleste tilbudet til bostedsløse. FEANTSA⁹, den betydeligste europeiske organisasjonen som arbeider med bostedsløse, har utarbeidet en definisjon av bostedsløshet og eksklusjon fra boligmarkedet. Definisjonen omfatter fire hovedgrupper. De fire hovedgruppene er ”uten tak over hodet” (roofless), ”boligløs” (houseless), ”usikkert boforhold” (insecure housing) og ”uegnet bolig” (inadequate housing). De fire hovedgruppene er delt inn i en rekke undergrupper og ikke alle situasjonene som beskrives i disse kategoriene regnes som bostedsløshet.

Gruppen ”uten tak over hodet” omfatter de aller mest utsatte bostedsløse. I denne kategorien regnes også personer som oppholder seg i nattilbud som må forlates om morgenen. Plassene fordeles ofte etter et køsystem der de første som møter opp får en sengeplass. Det betyr blant annet at en ikke er garantert en seng neste natt og at en ikke har et sted å oppbevare sakene sine på. I kartleggingen av bostedsløse i Norge er denne gruppen registrert som egen kategori for første gang i 2005. Syv prosent – mellom 350 og 400 personer – oppholdt seg i et slikt tilbud under registreringen. Andelen som var helt uten ordnet overnatting var én prosent, som innbærer et drøyt 50-talls personer. Andelen varierer mellom de ulike kommunene og kommunegruppene, som vist i tabell 5.1.1. Men vi ser at det er et forholdsvis begrenset antall bostedsløse som befinner seg i det som etter FEANTSAs definisjoner kalles ”roofless” eller uten tak over hodet. Totalt utgjør det åtte prosent tilsvarende rundt 440 personer.

15 prosent befinner seg i institusjon. Kategorien omfatter alle typer institusjon, inkludert psykiatriske sykehusavdelinger. Unntaket er barnevernsinstitusjon, som er skilt ut som egen kategori. Bare et fåtall bostedsløse befinner seg i barnevernsinstitusjon eller under barnevernets omsorg. En nærliggende forklaring er at personer under barnevernet ikke regnes som ”voksne” og heller ikke forventes å skulle ha etablert seg i egen bolig. Det antas at overgangen fra barnevernet til et selvstendig liv, med eller uten støtte fra det øvrige hjelpeapparatet, innebærer en betydelig risiko for bostedsløshet. Dersom vedkommende har blitt bostedsløs som følge av personen ikke lenger er under barnevernet (altså i overgangen), vil vedkommende sannsynligvis ikke bli registrert under kategorien ”barnevernsinstitusjon/-omsorg”.

Andelen i institusjon varierer mellom 20 prosent i Stavanger og 11 prosent i den minste kommunegruppen. Variasjonene viser ingen systematikk mellom store og små kommune.

En av ti bostedsløse befinner seg i fengsel eller under kriminalomsorgen. Tabell 5.1.1 viser at det er store forskjeller mellom kommunene. I Trondheim er en av fire registrerte bostedsløse under kriminalomsorgen, mens andelen i Oslo og Bergen er henholdsvis seks og syv prosent. En forklaring er at dette gjenspeiler realitetene. En annen mulig forklaring er bedre rapportering fra kriminalomsorgen i regionen. Men innsatte soner ikke nødvendigvis i fengselet i hjembyen eller i nærmeste fengsel. For eksempel vil en usedvanlig god registrering i Trondheim fengsel kunne ha effekt for andre kommuner, ganske enkelt fordi mange i Trondheim fengsel hører hjemme i andre kommuner. En tredje mulighet, som kan antydes, er underrapportering fra Trondheim for andre grupper bostedsløse – Trondheim ligger betydelig under alle andre kommuner i andelen som bor hos slekt, venner og kjente – slik *andelen* personer under kriminalomsorgen blir relativt større.

⁹ FEANTSA; European Federation of National Organisations working with the Homeless.

En liten gruppe på fire prosent er oppgitt under kategorien ”annet”. Den dekker blant annet personer som er sagt opp i leiligheten og personer som har midlertidig eller svært kortvarig leiekontrakt. Noen alternerer mellom to eller flere oppholdsformer. Kategorien ”annet” dekker også institusjon og andre av svaralternativene, men respondentene har kanskje vært usikker på hvor boalternativene skulle plasseres. Disse utgjør imidlertid svært få.

5.2 Oppholdssteder i 2005, 2003 og 1996

Dette avsnittet sammenligner bostedsløses oppholdssteder i 2005, 2003 og 1996. Svaralternativene er noe endret i løpet de tre registreringene og det er nødvendig å slå sammen kategorier for å få sammenlignbare tall. I den første registreringen var fengsel og institusjon slått sammen til en kategori. Av den grunn er disse to kategoriene slått sammen i tabellen. Døgnovernatting har også vært delt inn i ulike svaralternativer. I tabell 5.2.1 er døgnovernatting én kategori.

Tabell 5.2.1 Oppholdssteder blant bostedsløse i 2005, 2003 og 1996

Oppholdssteder	2005	2003	1996
Institusjon/kriminalomsorg	25	28	37
Døgnovernatting, pensjonat osv.	23	27	19
Midlertidig hos slekt, venner, kjente	42	32	34
Uten ordnet overnatting	1	2	4
Annet	4	5	1
Vet ikke/ubesvart	5	4	5
Sum	100	98	100

Tabellen viser noe tydelige forskjeller mellom de tre årene. Andelen i institusjon og under kriminalomsorgen var klart høyere i 1996 enn i begge de to siste registreringene. Men det er noe problematisk å sammenligne de tre årene. Kategorien institusjon for 1996 omfatter også hybelhus og institusjonsleilighet med tilsyn. Disse to kategoriene er ikke med i de to siste kartleggingene. Dersom personene som oppholder i denne typen boalternativer har husleiekontrakt, ble de sannsynligvis ikke registreres som bostedsløse. Siden kartleggingen i 1996 er husleiekontrakt i økende grad blitt oppfattet som det vesentlige skillet mellom en bolig og institusjon eller andre bo- eller innkvarteringstilbud. Det vil si at den juridiske definisjonen av bolig har fått en mer framtrædende plass. Derfor inngår heller ikke hybelhus og institusjonsleilighet om svaralternativer i de to siste kartleggingene. Andelen registrert under kategorien ”institusjon eller fengsel” i 1996 er 23 prosent og i hovedsak på linje med de andre årene.

I 2003 var andelen i døgnovernatting størst. 27 prosent oppholdt seg i en form for døgnovernatting i 2003 mot henholdsvis 23 prosent i 2005 og 19 prosent i 1996. Dette er også en svarkategori som er endret noe i løpet av de tre kartleggingene. Den viktigste grunnen til endringen er at det har kommet nye typer døgnovernattingstilbud og at begrepsbruken er endret. I 1996 var hospits et gjengs uttrykk for døgnovernatting. I 2005 er det lite benyttet. Begrunnelsen er at de gamle og ofte stigmatiserte hospitsene skal være avskaffet eller opprustet.

En annen form for døgnbasert overnatting eller midlertidig oppholdssted, som delvis kom inn i kartleggingen i 2003 og er mer systematisk inkludert i 2005, er krisesentre for mishandlede og voldtatte kvinner. Personer som registreres som bostedsløse fra

krisesentrene skal også fylle de foremelle kriteriene for bostedsløshet. Det viktigste kriteriet er at de ikke har en bolig å flytte til. I det hele tatt er registreringen av personer i ulike former for døgnovernatting forsøkt gjort enda mer systematisk i 2005 enn i 2003. Likevel ser vi at andelen i døgnovernatting har gått ned fra 2003, men er noe høyere enn i 1996.

En tydelig forskjell mellom de første kartleggingene og den siste er andelen bostedsløse som bor hos slekt, venner og kjente. I 2005 utgjør denne andelen 42 prosent mot 32 og 34 i henholdsvis 2003 og 1996. Andelen har økt mest i Oslo (fra 17 til 35 prosent) og minst i de mindre kommunene. Men det har vært en viss økning i andelen som bor hos slekt, venner eller kjente i alle kommunene, med unntak av Trondheim der andelen synes å være uforandret.

5.3 Oppholdssteder blant ulike grupper bostedsløse

Denne delen av kapittelet ser på oppholdssteder blant grupper av bostedsløse. Oppholdssteder analyseres i forhold til kjønn, den bostedsløses fødeland og alder.

Tabell 5.3.1. Oppholdssteder blant bostedsløse menn og bostedsløse kvinner i 2005.

Oppholdssteder	Menn	Kvinner	Alle 2005
Barnevernst/omsorg	-	1	-
Annen institusjon	14	18	15
Fengsel/kriminaloms.	12	2	10
Døgnovernatting, ute hele/deler av dagen	6	8	7
Annen døgnovernatt.	15	18	16
Midlertidig hos slekt, venner, kjente	41	45	42
Uten overnatting	2	1	1
Annet	5	3	4
Vet ikke/ubesvart	5	4	5
Sum	99	100	100

Den største forskjellene mellom kvinner og menn er andelen som oppholder i fengsel eller under kriminalomsorgen. Forklaringen er ganske enkelt at kvinner utgjør bare fem prosent av alle innsatte i norske fengsler eller gjennomfører andre former for straff. Den lave andelen kvinner under kriminalomsorgen påvirker også fordeling av kvinner på de andre oppholdsformene, slik andelen kvinner i de andre oppholdsformene av denne årsaken blir relativt høyere enn for menn. Utenom kriminalomsorgen er oppholdsformene er i store trekk de samme for kvinner og menn.

Tabell 5.3.2 nedenfor viser oppholdssteder for bostedsløse personer fra ulike deler av verden. Fødeland er delt inn i tre kategorier; "Norge", "Europa/Nord-Amerika" og "Asia/Afrika og Sør-Amerika". Oseania er inkludert i den siste kategorien, som utgjør det en regner som ikke-vestlige land. Spørreskjemaet operer med flere kategorier. Begrunnelsen for å slå sammen kategorier er at det ellers blir et lite antall personer i noen av kategoriene og resultatene ville da blitt mer usikre.

Tabell 5.3.2. Oppholdssteder blant bostedsløse i 2005 etter hvor den bostedsløse er født.

Oppholdssteder	Norge	Europa/ N-Amerika	Asia/Afrika S-Amerika	Alle 2005
Barneverninst/omsorg	-	1	1	-
Annen institusjon	16	15	9	15
Fengsel/kriminaloms.	11	7	5	10
Døgnovernatting, ute hele/deler av dagen	7	5	4	7
Annen døgnovernatt.	16	13	17	16
Midlertidig hos slekt, venner, kjente	40	48	53	42
Uten overnatting	1	3	1	1
Annet	4	3	6	4
Vet ikke/ubesvart	5	5	5	5
Sum	100	100	101	100

Tabellen viser at bostedsløse fra ikke-vestlige land sjeldnere er under kriminalomsorgen og i institusjon enn bostedsløse født i Norge. Bostedsløse fra andre europeiske land og Nord-Amerika, for enkelthets skyld omtalt som vestlige land, er i en mellomposisjon med hensyn til andel personer under kriminalomsorgen. Blant bostedsløse født i Norge er det en litt større andel som bor i døgnovernatting.

Den stor forskjellen, særlig mellom personer født i Norge og personer fra ikke-vestlige land, er andelen som bor hos slekt, venner eller kjente. Over halvparten av bostedsløse fra ikke-vestlige land, litt under halvparten fra vestlige land og 40 prosent av personer født i Norge bor hos slekt, venner eller kjente.

Tabell 5.3.3. Oppholdssted blant bostedsløse i 2005 etter alder.

	<24 år	25-34 år	35-44 år	45-54 år	55-64 år	>65 år	Alle 2005
Barneverninst/omsorg	1	-	-	-	-	-	-
Annen institusjon	14	15	12	20	23	18	15
Fengsel/kriminaloms.	7	12	10	9	6	1	10
Døgnovernatting, ute hele/deler av dagen	4	6	7	9	11	7	7
Annen døgnovernatt.	10	14	19	18	26	42	16
Midlertidig hos slekt, venner, kjente	56	43	40	29	18	22	42
Uten overnatting	1	1	2	2	3	4	1
Annet	2	4	4	7	10	5	4
Vet ikke/ubesvart	5	5	6	6	3	1	5
Sum	100	100	100	100	100	100	100

Tabellen viser at det er markante forskjeller mellom aldersgruppene. Halvparten i den eldste gruppen, personer fra 65 år opp eldre, oppholder seg i en form for døgnovernatting og syv prosent av disse har tilholdssted i tilbud med bare overnatting. I den yngste gruppen oppholder 14 prosent seg i døgnovernatting og over halvparten bor midlertidig hos slekt, venner eller kjente. Kategorien "slekt, venner, kjente" skal ikke omfatte familie og det

dreier seg derfor ikke om unge mennesker som bor hjemme hos foreldrene eller annen nær familie.

Andelen som er uten overnattingsmuligheter kommende natt, det vil si den gruppen en tradisjonelt har regnet som "uteliggere", er største blant de eldste og minst blant de yngste. Eldre bostedsløse befinner seg noe oftere under kriminalomsorgen enn de yngre. Institusjonsopphold forekommer noe oftere i de eldre aldersgruppene, men forskjellene er små og ikke helt systematiske.

5.4 Oppholdssteder blant bostedsløse med barn

I kapittel 4 så vi at 29 prosent av alle registrerte bostedsløse har egne barn under 18 år. Det vil si at rundt 1.600 bostedsløse har barn i denne alderen. Rundt 200 bostedsløse personer har daglig omsorg for barna. Til sammen har godt over halvparten av dem som har barn en form for kontakt med dem, enten gjennom delt omsorg eller, for de fleste, samværsrett.

Neste tabell viser hvor bostedsløse med egne barn under 18 år oppholder seg. Tabellen inkluderer både personer med omsorg, samværsrett og personer som ikke har noen rettigheter i forhold til barna. Med unntak av personer med daglig omsorg, vet vi ikke i hvor stor utstrekning de har kontakt med barna. Ikke alle benytter samværsretten eller ser seg i stand til å ha samvær med barna.

Tabell 5.4.1. Oppholdssteder blant bostedsløse i 2005 med barn under 18 år etter omsorg, samværsrett og uten omsorg og samværsrett med barna.

Oppholdsformer	Daglig omsorg	Delt omsorg	Samværsrett	Ikke omsorg/-samvær	Annet	Vet ikke	Alle
Barneverninst/omsorg	2	-	-	-	-	-	-
Annen institusjon	9	27	13	16	17	11	14
Fengsel/kriminaloms.	3	15	10	10	9	17	9
Døgnovernatting, ute hele/deler av dagen	-	-	5	9	9	5	6
Annen døgnovernatt.	29	8	11	22	20	14	17
Midlertidig hos slekt, venner, kjente	49	46	56	31	35	38	45
Uten overnatting	-	-	-	2	-	1	1
Annet	6	4	3	5	3	5	4
Vet ikke/ubesvart	2	-	2	5	6	9	3
Sum	100	100	100	100	100	100	99

Halvparten av bostedsløse med daglig omsorg for barn bor midlertidig hos slekt, venner eller kjente. Andelen er rundt den samme for personer med delt omsorg eller samværsrett, mens rundt en tredel av bostedsløse uten omsorg eller samvær bor hos andre. Den andre store gruppen – to av fem – blant personer med daglig omsorg for barn oppholder seg i døgnovernatting.

Tabell 5.4.1 viser videre at 14 prosent med daglig omsorg for barn befinner seg i institusjon eller under kriminalomsorg. Om denne gruppen bostedsløse har barna hos seg under institusjonsoppholdet eller soningen gir kartleggingen ingen opplysninger om. Det finns imidlertid institusjoner der det er mulig å ha med barn og enkelte institusjoner er tilrettelagt

for familier med barn. Begrepet `daglig omsorg` kan også dekke en juridisk ordning. Det kan bety at vedkommende har hovedomsorgen for barna, men at barna bor hos andre mens forelderen er i institusjon eller soner.

5.5 Oppsummering

Dataene viser at den største gruppen bostedsløse – 42 prosent – bor midlertidig hos slekt, venner eller kjente. En fjerdedel bor i døgnovernatting. Andelen i døgnovernatting er størst i Oslo (28 prosent) og i Bergen (35 prosent). I de to minste kommunegruppene er andelen i døgnovernatting lavest (14 og 16 prosent). Registrering av personer i døgnovernatting som er begrenset til en seng for natten og der vedkommende tilbringer hele eller deler av dagen ute, ble skilt som egen i spørreskjemaet i 2005. Tallene viser at syv prosent har et slikt tilbud under tidspunktet for registreringen. 15 prosent er i institusjon og 10 prosent under kriminalomsorgen.

Andelen som bor hos slekt, venner eller kjente har økt betydelig fra 2003 til 2005. De to første registreringsårene befinner en tredel seg i slik situasjon. I 2005 omfatter midlertidig opphold hos slekt, venner og kjente over 40 prosent av de bostedsløse. Andelen under kriminalomsorg eller i institusjon er redusert vel en tredel til en fjerdedel fra 1996 til 2005. Andelen uten ordnet overnatting kommende natt har gått ned fra fire prosent i 1996 til en prosent i 2005. Utviklingen i andelen bostedsløse som oppholder seg i midlertidige tilbud er mindre entydig. Den var lavest i 1996 (19 prosent) og høyest i 2003 (27 prosent). I 2005 var andelen i realiteten uendret (25 prosent) siden kartleggingen i 2003.

Menn og kvinner oppholder seg stort sett i de samme typene tilbud, med ette unntak. Kvinner utgjør en svært liten del av populasjonen under kriminalomsorgen. Det får også utslag i andelen bostedsløse som befinner seg i fengsel eller soner på andre måter. 12 prosent av bostedsløse menn er under kriminalomsorgen og to prosent av kvinnene.

Den viktigste forskjellen mellom bostedsløse med ulike etnisk opprinnelse er at bostedsløse fra ikke-vestlige land langt oftere bor hos slekt, venner eller kjente (over halvparten) enn bostedsløse født i Norge (40 prosent). Personer født i et ikke-vestlig land er også sjeldnere i institusjon og under kriminalomsorgen enn andre grupper. Etnisk opprinnelse er definert ut fra hvor den bostedsløse er født og er derfor ikke en helt presis definisjon av etnisk opprinnelse.

Rundt halvparten av bostedsløse med omsorg for eller samværsrett med egne barn bor hos slekt, venner og bekjente, mens en tredel av bostedsløse uten omsorg eller samvær med barna er i en slik situasjon. En stor gruppe – 29 prosent – av bostedsløse med daglig omsorg for barna bor i døgnovernatting.

6. Varighet av bostedsløsheten

Varigheten av situasjonen som bostedsløs sier noe om karakteren av bostedsløshet. Langvarig bostedsløshet, eller en lang periode av livet preget av bostedsløshet med kortere perioder i bolig eller institusjonsopphold, øker marginaliseringen og risikoen for sosial eksklusjon både i forhold til boligmarkedet og andre arenaer. Tap av bolig og bostedsløshet kan også være et sluttpunkt i en lengre nedadgående spiral som kan involverer tap av arbeid, helse, familie og andre relasjoner¹⁰.

Spørsmål om lengde på situasjonen som bostedsløs ble lagt inn i spørreskjemaet i 2003. Fordi mange av respondentene forventes å ha begrenset kjennskap til de bostedsløse de registrerer, ble spørsmålene gjort forholdsvis enkle. De ble stilt spørsmål om bostedsløsheten var en tilbakevendende situasjon over flere år, om den hadde vart mer enn et halvår eller om den var et nytt akutt problem. Det samme spørsmålet ble tatt med registreringene i 2005.

Oppmerksomheten rundt utkastelse fra bolig som årsak til bostedsløshet har vært voksende de siste årene og spørsmålet om å avverge at folk blir bostedsløse er reist i tilknytning å hindre utkastelse. Det var derfor ønskelig å legge til et spørsmål som kunne si noe om sammenhengen mellom utkastelse fra bolig og bostedsløshet.

6.1. Lengde på bostedsløshet i 2005 og 2003

Spørsmålet som benyttes i analysen for å måle varighet av bostedsløshet er om klienten har en lang historie med bostedsløshet. Svaralternativene er, som illustrert i tabell 6.1.1, "Tilbakevendende over flere år", "Varighet mer enn et halv år", "Et, nytt akutt problem" samt svaralternativene "Annet" og "Vet ikke". Det gir ingen svært presise mål på hvor lenge en person har vært bostedsløs og det forventes heller ikke respondentene å kunne oppgi. Svaralternativene gir likevel gode indikasjoner på omfanget av bostedsløsheten i tid. Tabell 6.1.1 viser varighet av bostedsløsheten i 2005 og 2003. Data som kan belyse denne problemstillingen ble ikke samlet inn i kartleggingen i 1996.

Tabell 6.1.1. Varighet av bostedsløsheten i 2005 og 2003.

Varighet av bostedsløsheten	2005	2003
Tilbakevendende over flere år	35	46
Varighet mer enn et halvt år	24	23
Et nytt akutt problem	22	14
Annet	2	4
Vet ikke/ubesvart	16	12
Sum	99	99

Tabell 6.1.1 viser at andelen personer som har opplevd bostedsløshet som et tilbakevendende problem over flere år er redusert med ti prosent fra 2003 enn i 2005 (henholdsvis 46 og 35 prosent). Andelen som opplever bostedsløshet som et nytt akutt problem har økt noe; fra 14 prosent i 2003 til 22 prosent i 2005. En forklaring kan være effekten av Prosjekt bostedsløse. Den sentrale målgruppen for prosjektet i et flertall av

¹⁰ Se f.eks. Dyb, E.; Solheim, L-J.; Ytrehus, S. (2004)

kommunene var nettopp denne gruppen; personer som hadde levd mer og mindre i en situasjon som bostedsløse over en svært lang periode. Prosjektet etablerte flere boliger til denne gruppen. I en påfølgende satsing, er personer som har vært lenge bostedsløse eller gått ut og inn av bostedsløshet, fremdeles en viktig gruppe¹¹. Disse elementene er rimelige forklaringer på nedgangen i andelen som opplever langvarig bostedsløshet.

Det totale antall bostedsløse har økt med 300 personer fra 2003 til 2005 samtidig som det er klart færre som har vært bostedsløse over en lang periode. Det betyr en nedgang i antall som er langvarig bostedsløse. Men det innebærer også en faktisk økning i antall som blir akutt bostedsløse.

Det framgår av tabell 6.1.1 at en ikke ubetydelig andel (16 prosent) svarer ”Vet ikke” (andelen ubesvart er under to prosent). Det mest interessante er imidlertid at majoriteten av respondentene faktisk kan svare på et slikt spørsmål, som krever kjennskap om den bostedsløse overlengre tid eller tilgang til slike opplysninger. Andelen som har svart ”Annet” er ubetydelig og mange av svarene som gitt som tilleggsopplysninger på ”Annet” hører hjemme under et av de andre alternativene.

6.2. Lengde på bostedsløshet i kommunene

Dette avsnittet ser på variasjoner i varighet mellom grupper av bostedsløse mellom kommunene og kommunegruppene.

Tabell 6.2.1. Varighet av bostedsløsheten i 2005 etter kommuner og kommune-grupper.

Varighet av bostedsløsheten	Oslo	Bergen	Trond-heim	Stav-anger	Andre over 39.000	10.000 – 39 000	Under 10 000	Alle 2005
Tilbakevendende over flere år	39	32	31	40	35	35	24	35
Varighet mer enn et halvt år	27	34	12	30	22	22	13	24
Et nytt akutt problem	20	19	10	18	22	25	30	22
Annet	2	1	6	4	2	3	1	2
Vet ikke/ubesvart	13	14	42	8	18	15	31	17
Sum	101	100	101	100	99	100	99	100

Tabellen viser noen klare forskjeller mellom kommunene. Andelen langvarig bostedsløse, målt som kategorien tilbakevendende situasjon over flere år, er 16 prosent høyere i Stavanger (40 prosent) enn i de minste kommunene (24 prosent). Oslo ligger også høyt i andelen langvarige bostedsløse med 39 prosent. De andre kommunene/kommunegruppene fordeler seg mellom disse ytterpunktene, men ingen bortsett fra den minste kommune-gruppen er under 30 prosent.

Gruppen som har vært bostedsløs i mer en et halvt år, men som ikke har opplevd bostedsløshet over flere år, tenderer også til å være høyere i de store byene enn i mindre kommuner. Trondheim skiller seg ut med en lav andel i de fleste gruppene, primært fordi

¹¹ Alle kommuner kan søke midler fra Sosial- og helsedirektoratet for å etablere tiltak for bostedsløse og tiltak for å motvirke bostedsløshet.

det er en stor andel vi mangler opplysninger om, det vil si ”Vet ikke/ubesvart”. Dermed er også opplysningene for de andre kategoriene usikre. Om vi ser bort fra vet ikke/ubesvarte og bruker bare de tre andre kategoriene som grunnlag for beregning, er det faktisk 54 prosent av bostedsløse i Trondheim som er langvarig bostedsløse over flere år, 30 prosent har vært bostedsløse i over et halvår. Tallene gir en indikasjon på at Trondheim kanskje er mer lik de andre større kommunene enn det som framkommer ved første øyekast i tabell 6.2.1.

Ser vi på andelen som opplever bostedsløshet som et nytt og akutt problem blir forskjellen mellom kommunene mer systematisk. I den minste kommunegruppen er nesten en tredel akutt bostedsløse. I den neste kommunegruppen – med innbyggere fra 10.000 til 39.000 og gruppen med mer enn 39.000 innbyggere – er en av fire akutt bostedsløse. I Oslo og Bergen er en av fem akutt bostedsløse. De andre ligger imellom, riktig nok med små forskjeller, men forskjellene er systematiske i en retning. En forklaring på forskjellene kan være at mindre kommuner i større grad finner løsninger når situasjonen oppstår og dermed forhindrer at folk blir langvarig bostedsløse. I artikkelen ”Uteliggare saknas” beskriver Christer Alhman (2002) hvordan en liten kommune i Sverige løser boligproblemene og derfor ikke har bostedsløse. En del bostedsløse trekker inn til de større byene og det kan også bidra til å forklare hvorfor det er relativt færre langvarig bostedsløse i de mindre kommunene¹².

6.3 Lengden på bostedsløshet blant ulike grupper

Dette avsnittet ser på forekomsten av langvarig versus akutt bostedsløshet i ulike grupper bostedsløse. Beskrivelsen vil følge samme mønster som tidligere kapitler og se på lengden på bostedsløshet i forhold til de samme gruppene.

Tabell 6.3.1. Varighet av bostedsløsheten i 2005 blant menn og kvinner.

Lengde på bostedsløsheten	Menn	Kvinner	Alle 2005
Tilbakevendende over flere år	36	30	35
Varighet mer enn et halvt år	25	21	24
Et nytt akutt problem	20	30	22
Annet	2	3	2
Vet ikke/ubesvart	17	16	17
Sum	100	100	100

Varighet av situasjonen som bostedsløs er forskjellig hos menn og kvinner. Menn er oftere langvarig bostedsløse, mens en større andel kvinner opplever bostedsløshet som et nytt akutt problem. Forskjellen blir tydeligst når vi sammenligner andelene som er akutt bostedsløse. Forskjellen her er ti prosent og altså høyest for kvinner. Det er også en større andel menn enn kvinner som er mer og mindre – tilbakevendende – bostedsløse over flere år.

¹² Fremholdes av ansatte i hjelpeapparatet i de store byene.

Tabell 6.3.2. Varighet av bostedsløsheten i 2005 etter alder på bostedsløse.

Lengde på bostedsløsheten	<24 år	25-34 år	35-44 år	45-54 år	55-64 år	>65 år	Alle 2005
Tilbakevendende over flere år	20	38	41	39	33	23	35
Varighet mer enn et halvt år	24	23	24	24	31	26	24
Et nytt akutt problem	32	20	19	19	23	32	22
Annet	3	3	2	3	0	0	2
Vet ikke/ubesvart	21	17	14	14	13	12	16
Sum	100	101	100	99	100	103	99

Andelen som har vært bostedsløse over flere år er lavest blant de yngste og de eldste. I den yngste aldersgruppen har en av fem vært tilbakevendende bostedsløse over flere år og i den eldste gruppen av fire. Disse to gruppene er oftere akutt bostedsløse enn de andre. Blant personer mellom 55 og 64 år er andelen langvarig bostedsløse en tredel. I de andre aldersgruppene har rundt 40 prosent vært i en situasjon med tilbakevendende bostedsløshet over flere år.

Tabell 6.3.3. Varighet av bostedsløsheten i 2005 etter hvor den bostedsløse er født.

Lengde på bostedsløsheten	Norge	Europa/ N-Amerika	Afrika/AsiaS -Amerika	Alle 2005
Tilbakevendende over flere år	38	27	12	35
Varighet mer enn et halvt år	23	23	35	24
Et nytt akutt problem	20	25	34	22
Annet	2	4	2	2
Vet ikke/ubesvart	16	20	17	17
Sum	99	99	100	100

Nordmenn opplever oftere å være langvarig – tilbakevendende over flere år – bostedsløse enn personer fra andre land. 38 prosent av bostedsløse født i Norge er i en slik situasjon, mens vel en fjerdedel fra andre vestlige land er langvarig bostedsløse. Vel en av ti født i et ikke-vestlig land har vært bostedsløse lenge. Litt av forklaringen på den lave andelen som har vært bostedsløse over flere år i denne gruppen, kan være at en del har hatt kort tid i Norge. Men vi ser samtidig at 43 prosent født i et ikke-vestlig land har vært bostedsløse mer enn et halvt år. Andelen i de andre gruppene er noe lavere.

Tabell 6.3.3 viser også klart at andelen som opplever bostedsløshet som et nytt og akutt problem er størst blant personer fra ikke-vestlige land, lavest blant personer som er født i Norge. Bostedsløse fra andre vestlige land befinner seg i en mellomposisjon. Som vi så i kapittel fire er personer fra andre land og særlig fra ikke-vestlige land overrepresentert i populasjonen av bostedsløse. De forskjellene vi har sett her kan indikere at bostedsløsheten har ulike årsaker og ulik karakter blant personer fra Norge og personer fra andre land. Dataene gir imidlertid ingen forklaringer på forskjellene.

6.4 Utkastelse fra bolig

Spørsmålet om utkastelse fra bolig er nytt i spørreskjemaet for 2005. Det finnes derfor ikke noe grunnlag for sammenligning med tidligere kartlegginger. Spørsmålet er begrenset til om den bostedsløse er kastet ut av boligen i løpet av de siste seks månedene. Det kan ligge en tvetydighet i spørsmålet. Prosedyren ved en formell utkastelse er at saken går til namsmannen, som først utsteder en begjæring om utkastelse. Begjæringen gir ofte personen som blir begjært kastet ut en mulighet til å ordne opp i årsaken til begjæringen og hindre utkastelse. Flertallet av begjæringene blir ikke iverksatt.

Vi valgte å stille spørsmål om den bostedsløse er *kastet ut av boligen* i løpet av de siste seks månedene. Selv med den tvetydigheten som kan oppfattes å ligge i spørsmålet, er det grunn til anta at de fleste respondentene vil forholde seg til om det faktisk har skjedd en utkastelse. Det påfølgende spørsmålet, om bostedsløsheten er en følge av utkastelsen, kan også bidra til å presisere at det skal dreie seg om at vedkommende ikke lenger bor i boligen. Det er viktig å huske at det er respondenten - den som fyller ut spørreskjemaet - som vurderer om bostedsløsheten er et resultat av utkastelsen.

Dataene om utkastelse fra bolig analyseres i forhold til de samme gruppene av bostedsløse som tidligere i kapitlet og vi ser i tillegg på hvordan barn kan bli berørt av utkastelse. Vi skal først se på andelen som er oppgitt å ha blitt kastet ut av boligen sin fordelt på kommuner og kommunegrupper.

Tabell 6.4.1. Utkastelse fra bolig i 2005 etter kommuner og kommunegrupper.

Utkastelse/ikke kastet ut fra bolig	Oslo	Bergen	Trondheim	Stavanger	Andre over 39.000	10.000 – 39 000	Under 10 000	Alle 2005
Kastet ut fra bolig	19	17	23	29	28	25	43	25
Ikke kastet ut fra bolig	64	64	35	58	54	50	34	54
Vet ikke/ubesvart	17	19	42	13	18	25	23	21
Sum	100	100	100	100	100	100	100	100

En av fire er kastet ut av boligen i løpet av halvåret før registreringen. Vel halvparten er rapportert *ikke* kastet ut. For en av fem kan ikke respondenten svare verken bekreftende eller avkreftende. Det mest påfallende når vi sammenligner kommunene er at nesten halvparten av alle bostedsløse i de minste kommunene har vært kastet ut. I Oslo og Bergen er en av fem blitt kastet ut, i Trondheim og den nest minste kommunegruppen er en av fire blitt kastet ut av boligen. Også her øker den store andelen "Vet ikke/ubesvart" i Trondheim usikkerhet om dataene. I Stavanger og gruppen kommuner over 39.000 innbyggere andelen noe høyere.

I Oslo og Bergen er det oppgitt at nær to av tre *ikke* er kastet ut. Andelen for de andre kommunene med unntak av de minste kommunene er mellom 50 og 60 prosent. Tabell 6.4.1 viser forøvrig at andelen som har svart "Vet ikke" er forholdsvis stor og større enn på de fleste andre spørsmålene (andelen ubesvart er knapt to prosent). Det skaper en viss usikkerhet knyttet til de andre tallene for alle kommunegruppene.

Tabell 6.4.2. Utkastelse fra bolig i 2005 etter alder på bostedsløse.

Utkastelse/ikke kastet ut fra bolig	<24 år	25-34 år	35-44 år	45-54 år	55-64 år	>65 år	Alle 2005
Kastet ut fra bolig	26	25	26	22	17	19	25
Ikke kastet ut fra bolig	53	53	54	57	61	68	54
Vet ikke/ubesvart	21	22	19	21	22	13	21
Sum	100	100	99	100	100	100	100

De seks aldersgruppene plasserer seg rimelig nær gjennomsnittet i andelen som er blitt kastet ut. I de to øverste aldersgruppene, fra 55 år og oppover, er utkastelse relativt sett litt sjeldnere enn blant de yngre. For omlag to tredeler i de øvre aldersgruppene har respondentene oppgitt at de ikke er kastet ut. Vel halvparten blant de yngre er rapportert ikke kastet ut. Den store andelen "Vet ikke/ubesvart" på dette spørsmålet vil naturligvis fortsette å skape usikkerheten i analysen. De indikerer at respondentene har mindre kunnskap om hvorvidt bostedsløse de registrerer har opplevd å bli kastet ut, enn om andre sider ved bostedsløses situasjon.

Tabell 6.4.3. Utkastelse fra bolig i 2005 blant bostedsløse menn og kvinner.

Utkastelse/ikke kastet ut fra bolig	Menn	Kvinner	Alle 2005
Kastet ut fra bolig	24	25	25
Ikke kastet ut fra bolig	54	54	54
Vet ikke/ubesvart	22	21	21
Sum	100	100	100

Tabell 6.4.3 viser at det er ingen forskjeller mellom kvinner og menn i andelen som er kastet ut av boligen siste halvår. En av fire har opplevd å bli kastet ut, godt og vel halvparten er bekreftet ikke utkastet og en knapp fjerdedel mangler opplysninger for.

I kapittel 4 (bla tabell 4.6.2) så vi at 29 prosent av bostedsløse har egne barn under 18 år. Av disse har godt og vel halvparten daglig omsorg, delt omsorg eller samværsrett med barna. Utkastelse kan være en dramatisk opplevelse og kanskje særlig for barn som rammes av den. Tabell 6.4.4 viser utkastelse blant bostedsløse med omsorg eller samværsrett med barn og bostedsløse uten barn eller uten formalisert kontakt med barna sine. Andelen som vi mangler opplysninger for er lagt inn i den siste kategorien "Ikke kontakt/uten barn".

Tabell 6.4.4. Utkastelse fra bolig i 2005 blant bostedsløse etter omsorg/ samværsrett med barna og bostedsløse uten barn/uten kontakt med barn.

Utkastelse/ikke kastet ut fra bolig	Daglig omsorg	Delt omsorg	Samværsrett	Ikke kont./-uten barn	Alle 2005
Kastet ut fra bolig	28	35	30	26	27
Ikke kastet ut fra bolig	56	55	54	52	53
Vet ikke/ubesvart	16	10	16	22	20
Sum	100	100	100	100	100

Tabell 6.4.4 viser at 28 prosent av bostedsløse med daglig omsorg for barn har opplevd å bli kastet ut av boligen i løpet av siste halvår før registreringen ble gjennomført. En tredel av dem med delt omsorg – som normalt betyr at de har barna boende hos seg i perioder – er blitt kastet ut. Ut fra beregnet antall bostedsløse vil rundt 75 voksne med omsorg for, og de aller fleste med daglig omsorg, ha opplevd utkastelse fra boligen siste halvår. Antall barn

må rimeligvis være minst like høyt, og dersom barnefamilier som kastes ut har mer en et barn, er den sannsynligvis høyere.

Det er selvsagt et vurderingsspørsmål om en mener at utkastelse av 75 husstander med barn i løpet av siste halvår i 2005 er høyt eller lavt tall. Vi kan i alle fall slå fast at utkastelse av husstander med barn skjer i en viss utstrekning. Tabellen viser også at relativt sett har utkastelse blitt foretatt i samme utstrekning blant personer med barn som blant andre bostedsløse. Majoriteten, noe over halvparten i alle gruppene, er ikke blitt kastet ut.

Tabell 6.4.5. Utkastelse fra bolig i 2005 blant bostedsløse etter hvor den bostedsløse er født.

Utkastelse/ikke kastet ut fra bolig	Norge	Europa/ N-Amerika	Asia/ Afrika/ S-Amerika	Alle 2005
Kastet ut fra bolig	25	28	22	25
Ikke kastet ut fra bolig	54	51	63	54
Vet ikke/ubesvart	22	21	15	21
Sum	101	100	100	100

Bostedsløse født i Norge utgjør tallmessig hovedtyngden av bostedsløse og denne gruppen plasserer seg i tråd med gjennomsnittet på alle tre kategoriene. Gruppene bostedsløse født i andre land utgjør noe avvik fra gjennomsnittet. Rundt en av fire i alle tre gruppene er blitt kastet ut av boligen i løpet av siste halvår. Andelen som er bekreftet ikke kastet ut er klart større for bostedsløse født i et ikke-vestlig land (to av tre) enn i begge de to andre gruppene (vel halvparten). Usikkerhet knyttet til tallene blir også noe større for de to sistnevnte gruppene.

6.5 Bostedsløshet som følge av utkastelse

Blant de aller fleste som er blitt kastet ut av boligen oppgis altså bostedsløsheten å være en følge av utkastelsen. Men dataene viser at også for noen få personer som ikke er kastet ut i løpet siste seks måneder oppgis utkastelse å være årsak til bostedsløshet. Dette kan være personer som er blitt kastet ut av boligen tidligere – lenger tilbake enn seks måneder – og som ikke har etablert seg i bolig på tidspunktet for registreringen.

I tabell 6.5.1 er andelen som ikke er kastet ut, holdt utenfor. Tabellen viser i hvilken grad bostedsløsheten forklares som følge av utkastelsen. Personer som ikke er blitt kastet ut siste halvår er holdt utenfor. Tabellen viser fordeling på kommune.

Tabell 6.5.1. Bostedsløshet som følge av utkastelse blant bostedsløse som er kastet ut av boligen i løpet av siste seks måneder etter kommuner og kommunegrupper.

Bostedsløshet som følge av utkastelse	Oslo	Bergen	Trond- heim	Sta- vanger	Andre over 39.000	10.000 – 39 000	Under 10 000	Alle 2005
Ja	85	92	91	87	88	89	91	89
Nei	13	3	3	9	7	5	6	7
Vet ikke/ubesvart	2	5	6	4	4	6	3	4
Sum	100	100	100	100	99	100	100	100

Tabellen viser også at respondentene mener at for de aller fleste er bostedsløshet forårsaket av utkastelsen. Det gjelder ni av ti på landsbasis. Andelen i de ulike kommunene og kommunegruppen avviker med noen prosentpoeng fra gjennomsnittet. Oslo utgjør et lite unntak. Der er det oppgitt at 13 prosent av de som er kastet ut ikke er bostedsløse på grunn av utkastelsen. Dataene gir ikke informasjon om hvorfor det er andre årsaker enn utkastelsen til at en del personer er bostedsløse. En mulig tolkning er at respondentene vurderer at *årsakene til utkastelsen* også er årsakene til at personene er bostedsløse og ikke selve utkastelsen.

Med en så overveldende stor andel som forklarer bostedsløshet som følge av utkastelse, får vi i hovedsak samme bilde når sammenhengen mellom bostedsløshet og utkastelse analyseres i forhold til ulike grupper av bostedsløse. Men et par unntak kan nevnes. Blant de yngste bostedsløse, aldersgruppen 24 år og under, som er kastet ut av boligen forklares bostedsløsheten med utkastelse for 83 prosent. Også blant bostedsløse som er født i et vestlig land utenom Norge er denne andelen lavere. Bare for en tredel av dem som er kastet ut i denne gruppen, forklares bostedsløsheten som en følge av utkastelse.

6.6. Oppsummering

En tredel opplever bostedsløshet som et tilbakevendende problem. En av fire har vært bostedsløse mer enn et halvt år, men ikke hatt bostedsløshet som et tilbakevendende problem over flere år. Dataene viser en markant nedgang (10 prosent) i andelen som opplever bostedsløshet som et langvarig vedvarende problem fra 2003 til 2005. En større andel er akutt bostedsløse i 2005 enn i 2003. Dette spørsmålet ble ikke stilt i kartleggingen i 1996 og det finnes derfor ikke sammenlignbare data fra denne registreringen.

Blant kommunene skiller den minste kommunegruppen seg tydelig ut. 30 prosent i disse kommunene – mindre enn 10.000 innbyggere – er akutt bostedsløse og en fjerdedel har vært tilbakevendende bostedsløse over flere år. I de fire største byene er det en lavere andel akutt bostedsløse enn i de andre kommunene og følgelig flere som opplever bostedsløshet over en lengre periode. Stavanger (40 prosent) og Oslo (39 prosent) har den største andelen som har vært bostedsløse over flere år.

Menn er oftere langvarig bostedsløse enn kvinner, mens en større andel av kvinnene opplever bostedsløshet som et nytt akutt problem. De yngste og eldste aldersgruppene er sjeldnere langvarig bostedsløse enn bostedsløse i andre aldersgrupper. I aldersgruppene fra 25 til 54 år har rundt 40 prosent opplevd tilbakevendende bostedsløshet over flere år. Personer født i Norge er også oftere langvarig bostedsløse enn personer født i utlandet. Over en tredel født i Norge, vel en fjerdedel fra andre vestlige land og 12 prosent fra ikke-vestlige land har vært tilbakevendende bostedsløse over flere år. Ser vi på begge formene for langvarighet – `tilbakevendende over flere år` og `varighet mer enn et halvt år` - er andelen to tredeler blant bostedsløse født i Norge og noe under halvparten for personer født i ikke-vestlige land.

I 2005 ble spørsmålet om hvorvidt den bostedsløse var kastet ut av boligen i løpet av de siste seks månedene tatt med for første gang. En av fire er blitt kastet ut i perioden, mens vel halvparten ikke er kastet ut. I den minste kommunegruppen er nesten halvparten av alle bostedsløse blitt kastet ut. Oslo og Bergen har den laveste andelen som er kastet ut (under

20 prosent). Yngre bostedsløse er noe oftere kastet ut enn eldre. Det er ingen forskjeller mellom menn og kvinner i andelen som er kastet ut.

Ser vi på bostedsløse med omsorg for barn under 18 år sammenlignet med bostedsløse som ikke har barn eller ikke har formalisert kontakt med barna, er det nesten ingen forskjell i andelen som er kastet ut fra boligen (henholdsvis 28 og 26 prosent). Men andelen med omsorg for barn utgjør en mindre andel av alle bostedsløse. Rundt 75 voksne med omsorg for barn, og de aller fleste med daglig omsorg, har opplevd utkastelse fra boligen siste halvår. Antall barn som har opplevd en utkastelse må rimeligvis være minst like høyt og sannsynligvis høyere. Forskjellen mellom personer født i Norge og i andre land er liten og ingen av gruppene skiller seg dermed fra gjennomsnittet på 25 prosent.

For ni av ti blant dem som er kastet ut av boligen, forklares bostedsløshet med utkastelsen. For den lille andelen som er kastet ut, der respondenten mener at det er andre årsaker til at vedkommende er kastet ut, gis det ingen forklaring.

7. Rusmisbruk og helse

Internasjonale undersøkelser dokumenter at bostedsløse har dårligere både fysisk og psykisk helse enn befolkningen generelt (f.eks. Bines 1997). Undersøkelse viser også at en stor andel er avhengige av rusmidler. Kartleggingene her i landet omfatter spørsmål om disse problemstillingene. Et problem knyttet til å koble for eksempel rusmisbruk til en telling av bostedsløse, er at det styrker fokuset på bostedsløse som er avhengig av rusmidler.

I utgangspunktet forbindes begrepet bostedsløshet med den klassiske uteliggeren; de vil si en eldre alkoholisert mann (Dyb 2005a). Gjennom kartleggingene av bostedsløse er dette bildet betydelig modifisert. Majoriteten er riktig nok menn, men med et betydelig innslag av kvinner, og gjennomsnittsalderen er lavere enn for befolkningen som helhet. Men hvem som registreres i en undersøkelse av denne typen, styres delvis av respondentenes – her personer i ulike deler av hjelpeapparatet – begreper og forestillinger om hvem den bostedsløse er og delvis av de spørsmålene som stilles i spørreskjemaet.

Temaene rus og, særlig psykisk sykdom, men også fysisk sykdom, vil uvilkarlig kunne bidra til at bostedsløse med denne typen problemer og lidelser blir mer synlige og at andre grupper bostedsløse med mindre problemer og kanskje et lavere hjelpebehov i mindre grad blir registrert. Muligheten for en slik skjevhet i registreringen bør taes med i betraktningen i analysen av dataene. Det er i så fall en skjevhet som fører til overrapportering av bostedsløse med de største rus- og helseproblemene.

Et annet forbehold ved analysen av disse dataene er respondentenes kunnskap om helsetilstanden hos den enkelte bostedsløse. Et mindretall av respondentene har fagkunnskap som skal til for å kunne vurdere om en person har en psykisk lidelse eller en somatisk sykdom. Sannsynligvis vil flertallet av respondentene heller ikke ha tilgang til helseopplysninger om personene. Om respondenter utenfor helsevesenet har slike opplysninger eller svarer ut fra egne vurderinger, kan derfor være tilfeldig. De fleste som ikke har sikker kunnskap om disse forholdene, vil rimeligvis være tilbakeholdne med å svare bekreftende på spørsmålene om bruk av rusmidler og forhold knyttet til helse. Det indikerer en sannsynlig underrapportering av sykdom og muligens også avhengighet av rusmidler. Det siste kompliseres av at det gjerne er glidende overganger mellom det som regnes for akseptabel bruk av rusmidler og avhengighet.

Kapittelet presenterer dataene om bruk av rusmidler og psykisk og fysisk sykdom i sammenheng med kommuner/kommunegrupper, kjønn, alder og etnisk bakgrunn. I likhet med det foregående kapittelet vil vi også her trekke paralleller til undersøkelsene i 2003 og 1996.

7.1. *Bruk av rusmidler*

Tabell 7.1.1 viser andelen som er oppgitt å være avhengig av ulike typer rusmidler og andelen som ikke er avhengig av rusmidler i de ulike kommunegruppene og på de tre tidspunktene for kartlegging. Spørsmålene er litt ulikt stilt. I 2003 og 1996 ble formuleringen ”rusmiddelmisbruk” benyttet og i 2005 ble det stilt spørsmål om avhengighet av rusmidler. Trolig har ikke disse nyansene i valg av begreper i spørreskjemaene noen vesentlig innvirkning på resultatet.

Tabell 7.1.1 Avhengighet av rusmidler blant bostedsløse etter år for registrering.

	2005	2003	1996
Avhengig av rusmidler	61	71	60
Ikke avh. av rusmidler	22	12	19
Vet ikke/ubesvart	16	16	21
Sum	100	99	100

Andelen som oppgis å være avhengig av rusmidler er størst i 2003 og vesentlig høyere enn i de to andre årene (71 versus rundt 60 prosent) og andelen som ikke er avhengig av rusmidler er lavest i 2003. To av fem oppgis ikke å være avhengig av rusmidler i 2005 og 1997. I 2003 var en av fem rapportert ikke å ha et rusmisbruk. "Vet ikke/ubesvart" kategorien viser mindre variasjon. De to siste årene andelen "Vet ikke"-svar 16 (ubesvart er under 1 prosent) og var noe høyere i 1996. Nedgangen i andelen som er avhengig av rusmidler fra 2003 til 2005 kan ikke forklares med at det er større usikkerhet i opplysningene siste året. Det er grunn til å tro at nedgangen er reell. Dataene gir heller ingen holdepunkter som kan forklare svingningen mellom de tre årene. Som analysen av bakgrunnsdata i kapittel 4 viser, er det forholdsvis små og i liten grad systematiske forskjeller mellom de tre registreringene.

Tabell 7.1.2 Avhengighet av rusmidler blant bostedsløse etter kommune/kommunegruppe.

	Oslo	Bergen	Trond- heim	Stav- anger	Andre over 39.000	10.000 – 39 000	Under 10 000	Alle 2005
Avhengig av rusmidler	56	58	67	73	63	66	50	61
Ikke avh. av rusmidler	26	26	13	14	19	20	24	22
Vet ikke/ubesvart	19	16	20	13	18	14	26	17
Sum	101	100	100	100	100	100	100	100

Andelen som er avhengig av rusmidler eller ikke avhengig varierer mellom kommunene. Tabell 7.1.2 viser et forholdsvis komplisert bilde når en sammenligner mellom kommuner. Den minste kommunegruppen har lavest andel som er oppgitt å være avhengig av rusmidler. En av fire er ikke avhengig av rusmidler. Det er samme andel som Oslo og Bergen, men disse to kommunene har en høyere andel som er avhengig av rusmidler. Tabellen viser at 'vet ikke' kategorien er klart høyere i de minste kommunene og dermed er øker også usikkerheten om de andre tallene for denne kommunegruppen. Stavanger har den høyeste andelen bostedsløse med rusvangighet og den laveste andelen 'vet ikke' svar. Bare 14 prosent i Stavanger og omlag tilsvarende i Trondheim (13 prosent) er ikke avhengig av rusmidler.

Til tross for noe usikkerhet knyttet til at respondentene mangler kunnskap om den bostedsløse er avhengig av rusmidler, viser tabell 7.1.2 at det er klare forskjeller mellom kommunene og kommunegruppene.

Tabell 7.1.3. Andel bostedsløse som er avhengig av rusmidler etter type rusmiddel og kommune-/kommunegruppe.

	Oslo	Bergen	Trond-heim	Stav-anger	Andre over 39.000	10.000 – 39 000	Under 10 000	Alle 2005
Alkohol/teknisk sprit/løsemidler	10	21	16	11	13	9	17	12
Narkotika inkl. piller	64	53	43	53	57	58	51	57
Alkohol og narkotika	17	17	29	26	20	25	32	22
Annet	3	4	2	2	4	3	-	3
Vet ikke/ubesvart	5	5	10	8	6	5	-	5
Sum	99	100	100	100	100	100	100	99

Tabell 7.1.3 viser bruk av ulike rusmidler blant dem som er oppgitt å være avhengig av rusmidler i kommunene og kommunegruppene. Respondentene er bedt om å oppgi den *dominerende* typen rusmidler den bostedsløse bruker. Den største gruppen rusmidler er narkotika inkludert piller. Andelen er 57 prosent på landsbasis. Den laveste andelen finner vi i de minste kommunene, der halvparten bruker narkotika og piller. I Oslo bruker to tredeler narkotika/piller, som er klart høyere enn i de andre kommunene/kommunegruppene.

En av fire med rusavhengighet bruker både alkohol og narkotika. Her utmerker den minste kommunegruppen seg med å ha den største andelen. Dersom brukere av narkotika/piller og alkohol/narkotika slås sammen, blir forskjellen mellom Oslo og den minste kommunegruppen nesten borte (henholdsvis 81 og 83 prosent). Dersom vi velger å fokusere på hovedtendensen i tabellen, viser den at et lite mindretall bruker bare alkohol inkludert teknisk sprit og løsemidler. Det dominerende rusmiddelet er narkotiske stoffer eventuelt i kombinasjon med piller eller alkohol.

Kategorien 'annet' (registrert som åpen svarkategori) dekker blant annet de svaralternativene som allerede finnes i spørreskjemaet. Noen oppgir at vedkommende bruker alkohol og piller. Enkelte oppgis å være rusfri men rusavhengig. En annen gruppe er personer på legemiddelassistert rehabilitering (LAR) eventuelt med såkalt sidemisbruk, det vil si bruk av rusmidler ved siden av.

Tabell 7.1.4. Andel bostedsløse som er avhengig av rusmidler etter type rusmiddel og alder.

	<24 år	25-34 år	35-44 år	45-54 år	55-64 år	>56 år	Alle 2005
Alkohol/teknisk sprit/løsemidler	2	4	9	32	76	84	12
Narkotika inkl. piller	68	67	57	35	5	13	57
Alkohol og narkotika	22	22	25	21	7	2	22
Annet	1	2	5	6	2	-	3
Vet ikke/ubesvart	7	5	4	5	10	-	5
Sum	100	100	100	99	100	100	99

Det er et klart og entydig skille i bruken av type rusmidler mellom aldersgruppene over og under 45 år. Andelen som er i hovedsak bruker alkohol inkludert teknisk sprit og løsemidler er under ti prosent i alle aldersgruppene under 45 år og ned i to prosent blant de

yngste. Fra 55 år og opp er disse rusmidlene klart dominerende. Bruken av narkotika og piller følger aldersgruppene omvendt proporsjonalt med bruk av alkohol. I den midterste aldersgruppen, fra 45 til 54 år er bruken av alkohol og narkotika som dominerende rusmidler omlag like utbredt. Tabell 7.1.4 viser også at blandingsmisbruk av alkohol og narkotika er langt mer utbredt fra 54 år og nedover. En av fire i disse aldersgruppene bruker i hovedsak både alkohol og narkotika. Blant de eldste er bruk av narkotika lite utbredt.

7.2 Psykisk sykdom

Med den usikkerheten som er drøftet i innledningen av kapittelet knyttet til registreringen av psykisk sykdom blant bostedsløse, presenteres tallene for hvor stor andel som anses å ha en psykisk sykdom og selvsagt også hvor mange som ikke har en psykisk sykdom.

Tabell 7.2.1. Forekomsten av psykisk sykdom bostedsløse i 2005, 2003 og 1996

Har synlig psykisk sykdom	2005	2003	1996
Ja	38	32	24
Nei	33	47	52
Vet ikke/ubesvart	29	21	24
Sum	100	100	100

Tallene fra alle tre kartleggingene viser at andelen bostedsløse som vurderes å ha en psykisk lidelse er økende. I 1996 var denne andelen 24 prosent, i 2003 var den 32 prosent og i 2005 var denne andelen 38 prosent. Andelen som vurderes å *ikke* ha en psykisk sykdom har gått ned fra henholdsvis 52 prosent i 1996, til 47 prosent i 2002 og 33 prosent ved siste telling. "Vet ikke"-kategorien er noe større i 2005. (andelen ubesvart er 0,5 prosent i 2005).

Det finnes flere mulige tolkninger. Én er at det har vært en relativ økning i antall bostedsløse med en psykisk lidelse. En annen mulighet eller forklaring er at svarprosenten var høyere fra psykiatriske avdelinger og institusjoner i 2005 sammenlignet med 2003. En sammenligning av respondentene i de to undersøkelsene viser at andelen respondenter fra institusjoner var høyere i 2005 (16 prosent) enn i 2003 (12 prosent). Det kan bety at flere av respondentene hadde kjennskap til den bostedsløses psykiske helsetilstand i denne siste kartleggingen enn to år tidligere. Økning kan i så fall være resultat av bedre rapportering og ikke nødvendigvis bety en faktisk økning. En tredje tolkningsmulighet er at fokuset på bostedsløse med psykiske lidelser er blitt større, spesielt i de store kommunene som har gjennomført Prosjekt bostedsløse¹³. Bostedsløse med psykiske lidelser var en av målgruppene for prosjektet. Dette er også en forklaring som støtter at økningen er en følge av at rapporteringen har blitt bedre.

De tre forklaringene står ikke i motsetning til hverandre. Men dersom en velger å legge vekt på de to siste forklaringene, betyr det at det har vært en underrapportering av psykiske lidelser i de to første kartleggingene. Ut fra argumentasjonen over, om at det er et betydelig lekmannsskjønn i vurderingen av psykisk helse blant respondentene, er det grunn til å anta at psykiske lidelser er underrapportert også i 2005.

¹³ Et fireårig nasjonalt prosjekt for motvirke bostedsløshet, fra 2001-2004. De syv største byene og fire frivillige organisasjoner deltok i prosjektet.

Tabell 7.2.2. Andel bostedsløse med og uten psykisk sykdom etter kommuner og kommunegrupper i 2005.

Har synlig psykisk sykdom	Oslo	Bergen	Trond-heim	Stav-anger	Andre over 39.000	10.000 – 39 000	Under 10 000	Alle 2005
Ja	31	37	34	50	41	40	43	38
Nei	38	35	26	26	33	31	23	33
Vet ikke/ubesvart	31	28	40	24	26	29	34	29
Sum	100	100	100	100	100	100	100	100

Andelen som vurderes å ha en psykisk sykdom varierer mellom 31 prosent i Oslo og halvparten av alle i Stavanger. Andelen for landet som helhet er 38 prosent. Men variasjonen innenfor dette spennet viser ingen systematikk. I de tre kommunegruppene, som til sammen omfatter kommuner fra 110.000 innbyggere og ned til et par tusen, er rundt 40 prosent vurdert å ha en psykisk lidelse. Oslo har ellers den høyeste andelen som er vurdert å *ikke* ha en psykisk lidelse. Trondheim utmerker seg også her med en høy andel "Vet ikke"-svar. Høy andel "Vet ikke"-svar øker usikkerheten rundt tallene for de andre kategoriene.

7.3. Fysisk helse

Fysiske eller somatiske sykdommer er normalt mindre tabubelagt enn psykiske lidelser. Men mange somatiske plager og lidelser er også knyttet til tabuer og skam. Det gjelder blant annet sykdommer som er forbundet med eller er en følge av rusmisbruk.

Undersøkelser viser også at rusmisbrukere sjeldnere enn normalbefolkningen oppsøker helsetjenesten for sine plager og at de i større grad enn andre risikerer å bli avvist eller ikke få tilstrekkelig behandling. Både kommuner og frivillige organisasjoner har opprettet spesielle helsetilbud for rusmisbrukere, som for eksempel Gatehospitalet i Oslo i regi av Frelsesarmeen. Mange, men ikke alle, som oppsøker disse tilbudene er bostedsløse.

Helsetilbudene for rusmisbrukere er blant informantene i kartleggingen. Men de har neppe kontakt med alle rusmisbrukere. Disse tilbudene er begrenset til de større byene og der er de også begrenset i omfang. Enkelt oppsummert er det grunn til å tro at somatiske helseplager blant bostedsløse er underrapportert.

Tabell 7.3.1. Kroppslig sykdom eller funksjonshemning blant bostedsløse etter kommuner og kommunegrupper i 2005.

Kroppslig sykdom el. funksjonshemning	Oslo	Bergen	Trond-heim	Stav-anger	Andre over 39.000	10.000 – 39 000	Under 10 000	Alle 2003
Ja	17	17	12	13	17	12	13	15
Nei	57	57	54	68	59	67	57	60
Vet ikke/ubesvart	26	26	34	20	24	21	30	25
Sum	100	100	100	101	100	100	100	100

Som vist i tabell 7.3.1 er mellom halvparten og en tredel vurdert som fysisk friske og uten funksjonshemning. Bare 15 prosent av alle har en fysisk sykdom eller funksjonshemning. Også her er andelen uten opplysninger stor: En fjerdedel oppgir at de ikke vet eller de har ikke svart (ubesvart 2 prosent). Tabellen viser noe variasjonen mellom kommunene. Trondheim har høyeste andel 'vet ikke' og lavest andel som er oppgitt å ha en sykdom eller

funksjonshemning. Avstanden mellom andelen som er "friske" er fra 68 prosent i Stavanger til 57 prosent i Oslo og Bergen. Igjen er variasjonene usystematiske når en sammenligner kommuner og kommunegrupper. Hovedtendensen er likevel klar. Det er ingen kommune eller kommunegruppe som skiller seg ekstremt ut.

En sammenligning mellom de tre kartleggingene viser en liten oppgang, fra 11 prosent i 1996 til 15 prosent i 2003, i andelen bostedsløse som er oppgitt å ha sykdom eller funksjonshemning. Andelen er uforandret fra 2003 til 2005. Andelen som er vurdert å ikke ha fysisk sykdom/funksjonshemning og 'vet ikke' er også helt identiske i de to siste kartleggingene; henholdsvis 60 og 25 prosent. I 1996 ble 71 vurdert som ikke å ha sykdom/funksjonshemning og andelen "Vet ikke"-svar var 18 prosent.

Som drøftet over er det grunn til å anta at fysisk sykdom og muligens også funksjonshemninger blant bostedsløse er undervurdert i hjelpeapparatet. Tallene som er presentert her indikerer at det også gjelder alle tre kartleggingene.

7.4 Dobbeltdiagnose rus psykiatri

Oppmerksomheten rundt såkalt dobbeltdiagnose rus/ psykiatri var langt større i 2003 enn i 1996. Personer med dobbeltdiagnose er utpekt som en viktig gruppe i regjeringens strategi for å motvirke bostedsløshet¹⁴. Også innenfor opptrappingsplanen i kommunenes psykiske helsearbeid har personer med dobbeltdiagnose fått en større plass (Dyb 2006). Selv om begrepet dobbeltdiagnose brukes stadig oftere, er framholder de svenske forskerne Gerdner og Sundin (1998) at dobbeltdiagnose kjennetegnes av at det ikke er en diagnose i det hele tatt. Helsetilsynet (2000) påpeker at dobbeltdiagnose karakteriseres av at klienten faller mellom to stoler; mellom rusomsorgen og psykiatrien.

Ved å se på sammenfall mellom kjent eller synlig psykisk sykdom og avhengighet av rusmidler vil vi få en klar indikasjon på omfanget av dobbeltdiagnoser blant bostedsløse. I analysen av dataene fra kartleggingen i 1996 er det ikke gjort beregninger av sammenfallet mellom rusavhengighet og psykisk sykdom. I 2003 ble denne problemstillingen viet en del plass og vi skal presentere dataene fra 2005 etter samme mal og trekke sammenligninger mellom de to kartleggingene.

Tabell 7.4.1. Sammenfall mellom avhengighet av rusmidler og kjent eller synlig psykisk sykdom blant bostedsløse i 2005.

Avh. av rusmidler	Kjent eller synlig psykisk sykdom			
	Ja	Nei	Vet ikke	Sum
Ja	25	18	18	61
Nei	8	11	3	22
Vet ikke/ubesvart	5	4	8	17
Sum	38	33	29	100

Tabell 7.4.1 viser graden av sammenfall mellom avhengighet av rusmidler og psykisk sykdom.

Hver fjerde bostedsløse oppgis å ha både synlig psykisk sykdom og et rusproblem. Bare 11 prosent oppgis å verken ha psykisk sykdom eller være avhengig av rusmidler ("Nei" på begge spørsmålene). Tilsvarende tall fra 2003 er henholdsvis 24 og seks prosent. Andelen

¹⁴ Bl.a. "På vei til egen bolig", hefte utgitt av Krd.

som er oppgitt å ha enten en psykisk sykdom, er avhengig av rusmidler eller begge deler utgjør til sammen tre fjerdedeler av alle. Men det også en gruppe vi ikke vet noe om.

I det følgende skal vi se på utbredelsen av dobbeltdiagnoser i ulike grupper av bostedsløse. Tabellene 7.4.2 og 7.4.3 viser hvordan avhengighet av rusmidler og psykiske vansker ser ut for henholdsvis menn og kvinner.

Tabell 7.4.2. Sammenfall mellom avhengighet av rusmidler og kjent eller synlig psykisk sykdom blant bostedsløse menn i 2005.

	Kjent eller synlig psykisk sykdom			
Avh. av rusmidler	Ja	Nei	Vet ikke	Sum
Ja	25	20	18	63
Nei	8	9	2	19
Vet ikke/ubesvart	5	4	9	18
Sum	38	33	29	100

Tabell 7.4.3. Sammenfall mellom avhengighet av rusmidler og kjent eller synlig psykisk sykdom blant bostedsløse kvinner i 2005.

	Kjent eller synlig psykisk sykdom			
Avh. av rusmidler	Ja	Nei	Vet ikke	Sum
Ja	24	13	18	55
Nei	11	16	4	32
Vet ikke/ubesvart	5	3	5	13
Sum	40	32	27	100

Tabellene viser at andelene som både er avhengig av rusmidler og har en psykisk sykdom er lik blant menn og kvinner og følgelig blir andelen hos begge kjønn som for utvalget som helhet. En av fire av begge kjønn har en rapportert dobbeltdiagnose. Tabellene viser videre at færre kvinner enn menn er avhengig av rusmidler. To tredeler av alle bostedsløse menn er avhengig av rusmidler og vel halvparten av kvinnene. Andelen med en psykisk lidelse uavhengig av rusmisbruk er imidlertid nokså lik; 38 og 40 prosent for henholdsvis menn og kvinner. Det er også flere kvinner (16 prosent) enn menn (ni prosent) som verken har en psykisk lidelse eller et rusmisbruk.

De to neste tabellene ser på sammenfall mellom psykiske lidelser og avhengighet av rusmidler for bostedsløse født i Norge og bostedsløse født i et ikke-vestlig land. Ikke-vestlig land omfatter land i Afrika, Asia, Oceania og Sør-Amerika.

Tabell 7.4.4. Sammenfall mellom avhengighet av rusmidler og kjent eller synlig psykisk sykdom blant bostedsløse født i Norge i 2005.

	Kjent eller synlig psykisk sykdom			
Avh. av rusmidler	Ja	Nei	Vet ikke	Sum
Ja	28	21	20	69
Nei	8	7	2	17
Vet ikke/ubesvart	5	3	6	14
Sum	41	31	28	100

Andelen personer som vurderes å ha en dobbeltdiagnose – samtidig rusavhengighet og psykisk lidelse – er noe høyere blant bostedsløse født i Norge enn for gruppen bostedsløse som helhet. Blant bostedsløse født i Norge er 28 prosent oppgitt å ha en dobbeltdiagnose mens andelen for hele utvalget er 25 prosent. Det er også noen færre som verken har en psykisk lidelse eller er avhengig av rusmidler enn i hele utvalget (syv versus 11 prosent).

Tabellen viser at 69 prosent av bostedsløse født i Norge er avhengig av rusmidler. Det er også noe høyere enn for hele gruppen, der andelen rusavhengige er 61 prosent. Andelen med psykisk sykdom er 41 prosent og litt høyere enn for hele utvalget (38 prosent).

Tabell 7.4.5. Sammenfall mellom avhengighet av rusmidler og kjent eller synlig psykisk sykdom blant bostedsløse født i ikke-vestlige land i 2005.

Avh. av rusmidler	Kjent eller synlig psykisk sykdom			Sum
	Ja	Nei	Vet ikke	
Ja	13	5	2	21
Nei	10	35	8	53
Vet ikke/ubesvart	4	8	14	26
Sum	40	32	24	100

Forekomsten av dobbeltdiagnoser er klart lavere blant bostedsløse med ikke-vestlig fødested enn blant bostedsløse født i Norge og lavere enn den er for alle bostedsløse. 13 prosent har en psykisk lidelse og er avhengig av rusmidler, mens en tredel (35 prosent) verken har psykisk lidelse eller er avhengig av rusmidler. En annen markant forskjell mellom denne gruppen og bostedsløse født i Norge er forekomsten av rusavhengighet. 21 prosent med fødested i ikke-vestlig land er avhengig av rusmidler. Tilsvarende tall for bostedsløse født i Norge er 69 prosent for utvalget som helhet 61 prosent. Andelen med psykiske lidelser blant ikke-vestlige bostedsløse er 40 prosent og plasseres seg i nærheten av gjennomsnittet.

Usikkerheten uttrykt i `vet ikke` kategorien er noe større for bostedsløse født i et ikke-vestlig land enn for personer født i Norge. Men den kan ikke forklare forskjellene mellom de to gruppene. Både avhengighet av rusmidler og dobbeltdiagnoser er klart mindre blant personer med ikke-vestlig fødeland enn for hele gruppen.

7.5 Institusjonsopphold blant bostedsløse

Respondentene er bedt om svare på hvorvidt den bostedsløse er utskrevet fra institusjon i løpet av de siste seks månedene før kartleggingen. Tabell 7.5.1 viser andelen som er skrevet ut fra institusjon, inkludert løslatte fra fengsel eller annen soning¹⁵. Tabellen viser også andel som ikke er utskrevet fra institusjon løpet av denne perioden.

¹⁵ Soning av dom kan foregå på ulike måter: Opphold i fengsel med høyt eller lavt sikkerhetsnivå, osv

Tabell 7.5.1. Bostedsløse som er utskrevet fra institusjon siste innen seks måneder før kartleggingene etter type institusjon og kommune-/kommunegruppe.

Type institusjon	Oslo	Bergen	Trond- heim	Stav- anger	Andre over 39.000	10.000 – 39 000	Under 10 000	Alle 2005
Løslatelse fra soning	5	8	9	9	10	8	6	8
Psykiatrisk institusjon/sykehus	4	5	1	7	5	6	7	5
Behandlingsinst. rus.	6	5	10	8	7	7	1	6
Somatisk sykehus/-sykehjem	2	2	1	1	1	2	-	2
Annen institusjon	5	2	5	2	3	2	2	3
Ikke utskrevet fra inst.	58	62	52	65	55	53	66	57
Vet ikke/ubesvart	20	16	22	9	19	23	17	19
Sum	100	100	100	101	100	101	99	100

Tabellen viser at lang over halvparten (57 prosent av alle) ikke er skrevet ut fra institusjon eller løslatt fra soning i løpet av siste halvåret før kartleggingen. For en av fem mangler opplysninger om utskriving eller løslatelse fra fengsel/soning. Åtte prosent er løslatt fra fengsel eller har avsluttet soning. Fem prosent er utskrevet fra psykiatrisk institusjon, sykehusavdeling eller sykehjem. Det kan synes som et lavt tall når dataene viser at 38 prosent av alle bostedsløse har en psykisk sykdom. Men i løpet av siste årene er det psykiske helsevernet omorganisert, slik at langt flere blir behandlet poliklinisk.

Seks prosent er utskrevet fra en behandlingsinstitusjon for rusavhengighet, to prosent fra et somatisk sykehus eller sykehjem og tre prosent fra en annen institusjon. Hovedtrekkene er de samme i alle kommunene og kommunegruppene, men med noen usystematiske variasjoner. Trondheim har lavest andel som *ikke* er utskrevet fra institusjon og de minste kommunene har flest. Dersom vi legger sammen alle kategoriene utskrivelser fra institusjon, minus soning, blir forskjellene svært små. Gjennomsnittet er 16 prosent. Den minste kommunegruppen har lavest andel med 10 prosent og Stavanger den høyeste med 18 prosent. De andre kommunene har mellom 17 og 14 prosent.

Spørsmålene om utskriving fra institusjon i de tre kartleggingene er tilnærmet identiske og gir derfor et godt grunnlag for sammenligning. Tallene er gjengitt i tabell 7.5.2.

Tabell 7.5.2. Bostedsløse som er utskrevet fra institusjon siste innen seks måneder før kartleggingen etter type institusjon og årstall for registrering.

Type institusjon	2005	2003	1997
Løslatelse fra soning	8	6	7
Psykiatrisk institusjon/sykehus	5	4	3
Behandlingsinst. rus.	6	7	7
Somatisk sykehus/-sykehjem	2	2	1
Annen institusjon	3	3	4
Ikke utskrevet fra inst.	57	56	60
Vet ikke/ubesvart	19	16	18
Sum	1 00	94	100

Stabiliteten fra 1996 til 2003 og til 2005 er nesten påfallende. Andelen som er skrevet ut fra psykiatrisk institusjon viser en forsiktig men jevn økning i løpet av de tre årene. Den totale andelen som er utskrevet fra institusjon i løpet de siste seks månedene før kartleggingen er i hovedsak uforandret; 16 prosent både i 2005 og 2003 og 15 prosent i 1996. Andelen som er rapportert ikke utskrevet fra institusjon i perioden, har gått litt ned.

Tabell 7.5.3. Bostedsløse som er utskrevet fra institusjon siste innen seks måneder før kartleggingen etter type institusjon og fødeland i tre grupper.

Type institusjon	Norge	Europa N-Amerika	Asia/ Afrika/ S-Amerika	Alle
Løslatelse fra soning	8	7	6	8
Psykiatrisk institusjon/sykehus	5	6	5	5
Behandlingsinst. rus.	7	3	1	6
Somatisk sykehus/-sykehjem	2	2	1	2
Annen institusjon	3	2	2	3
Ikke utskrevet fra inst.	56	61	68	57
Vet ikke/ubesvart	19	20	17	19
Sum	100	101	100	100

Tabell 7.5.3 viser utskrivning fra institusjon og løslatelse fra soning for bostedsløse født i ulike deler av verden. Personer født i Norge er den dominerende gruppen bostedsløse som har vært utskrevet fra institusjon i den aktuelle perioden. 17 prosent av bostedsløse født i Norge er utskrevet fra en type institusjon. Andelen blant personer fra et europeisk land eller Nord-Amerika 13 prosent og den laveste andelen, ni prosent, finner vi blant bostedsløse med ikke-vestlig bakgrunn. Forskjellene gjenspeiles også fordelingen av bostedsløse som ikke er utskrevet fra institusjon.

Den store forskjellen framkommer i andelen som er utskrevet fra behandlingsinstitusjon mot rusmisbruk, der syv prosent av bostedsløse født i Norge har vært i denne typen institusjon og bare en prosent personer med ikke-vestlig bakgrunn. Utskrivelse fra psykiatrisk institusjon er imidlertid lik for de tre gruppene.

Oppsummering

Kartleggingen viser at to av fem bostedsløse oppgis å være avhengige av rusmidler i 2005. Andelen som er avhengig av rusmidler eller ikke avhengig varierer mellom kommunene. Den minste kommunegruppen har lavest andel bostedsløse som er avhengige av rusmidler. En av fire i denne kommunegruppen er ikke avhengig av rusmidler. Det er samme andel som Oslo og Bergen, men disse to kommunene har en høyere andel som er avhengig av rusmidler. Stavanger har den høyeste andelen bostedsløse med rusavhengighet og lav andel som er rapportert å være avhengig av rusmidler. Bare 14 prosent i Stavanger og omlag tilsvarende i Trondheim (13 prosent) er ikke avhengig av rusmidler.

Andelen som oppgis å være avhengig av rusmidler er størst i 2003 (71 prosent) vesentlig høyere enn i de to andre årene (rundt 60 prosent i 2005 og 1996).

Den største gruppen rusmidler er narkotika inkludert piller. Andelen som bruke narkotika og piller er 57 prosent på landsbasis. Den laveste andelen finner vi i de minste kommunene,

der halvparten bruker narkotika og piller. I Oslo bruker to tredeler narkotika/piller, som er klart høyere enn i de andre kommunene/kommunegruppene. Under ti prosent blant bostedsløse under 45 år og færre enn to prosent blant de aller yngste bruker alkohol inkludert teknisk sprit og løsemidler. Fra 55 år og opp er disse rusmidlene klart dominerende. Bruken av narkotika og piller følger aldersgruppene omvendt proporsjonalt med bruk av alkohol. I aldersgruppen fra 45 til 54 år er bruken av alkohol og narkotika omlag like utbredt.

Andelen bostedsløse som vurderes å ha psykisk sykdom har vært økende fra første kartlegging i 1996 til 2005. I 1996 ble 24 prosent vurdert å ha en psykisk sykdom, i 2003 var andelen økt til 32 prosent og i 2005 til 38 prosent. Andelen varierer mellom kommunene. Halvparten av alle bostedsløse i Stavanger er oppgitt å ha en psykisk sykdom (høyest) og 31 prosent i Oslo (lavest).

15 prosent av alle bostedsløse er rapportert å ha en fysisk sykdom eller funksjonshemming. Variasjonene mellom kommunegruppene er små. Trondheim har lavest andel med fysisk sykdom (12 prosent) og Oslo, Bergen og andre kommuner med over 39.000 innbyggere har størst andel (17 prosent).

Personer med dobbeltdiagnoser rus/psykiatri, eller personer som er rapportert med både rusavhengighet og en psykisk sykdom, utgjør en fjerdedel av alle. Bare 11 prosent har verken psykisk sykdom eller rusavhengighet. Tre fjerdedeler har enten psykisk sykdom, rusavhengighet eller begge deler. Det er like mange menn og kvinner som har dobbeltdiagnose (en fjerdedel), men andelen som ikke er avhengig av rusmidler er noe lavere blant kvinner enn menn. Andelen med dobbeltdiagnose er høyest blant bostedsløse født i Norge og lavest i gruppen fra ikke-vestlige land.

Lang over halvparten (57 prosent) er ikke utskrevet fra institusjon siste halvår før registreringen. Åtte prosent er løslatt fra soning 16 prosent er utskrevet fra en institusjon. De fleste er enten utskrevet fra psykiatrisk institusjon/sykehus eller fra rusbehandling. Det er små forskjeller mellom de tre registreringene i andelen som har hatt og ikke har hatt institusjonsopphold eller fengselsopphold.

8. Nærmere om noen spesielle grupper bostedsløse

Dette kapitlet tar opp trekk ved situasjonen for tre marginale, men interessante grupper av bostedsløse: De eldste, avgrenset ved 65 års alder, de yngste under 20 år, og de som er helt uten tak over hodet. I tillegg ser vi nærmere på dem som tilsynelatende "bare" har et boligproblem, og ikke de tilleggsbelastningene som ofte synes å henge sammen med bostedsløshet. De tre førstnevnte gruppene utgjør fra 52 til 138 personer, eller en vektet andel fra 1,4 til 4,3 prosent. Når vi deler disse små gruppene videre opp, kan det i mange tilfelle ligge forholdsvis få observasjoner bak fordelingene. Det betyr at mindre endringer i forhold til tidligere kartlegginger ikke må tillegges for stor vekt. De kan ofte være uttrykk for tilfeldige fluktuasjoner like mye som systematiske endringer. På den annen side kan det være interessant dersom ulikheter mellom disse gruppene og øvrige bostedsløse vedvarer fra kartlegging til kartlegging. Jo flere ganger samme mønster kan observeres, jo større grunn har vi for å anta at det viser til en reell forskjell. Der ikke annet er spesifikt angitt, er tall for 1996 i dette kapitlet hentet fra Ulfrstad 1997, mens tall for 2003 er gjengitt etter Hansen m.fl. 2004.

8.1 De eldste bostedsløse

Aldersfordelingene viser at 1,6 prosent av de bostedsløse vi har fått informasjon om, er over 65 år. De eldste som er tatt med, synes å være i 90-årene. Alderen er beregnet av oss på bakgrunn av hvilket fødselsår respondentene har oppgitt. I noen tilfelle, når alderen på den bostedsløse synes å være langt over 90 år, kan det være fristende å mistenke at det foreligger en eller annen form for misforståelse, for eksempel at "09" som er oppgitt ikke representerer fødselsår men kanskje måned eller dag i måneden. Vi har sett særskilt på de ekstreme tilfellene, men uten å ta kontakt med respondenten direkte for å få opplysningene verifisert. Bortsett fra at aldersopplysningene i seg selv i noen tilfelle virker påfallende, har vi ikke funnet indikasjoner på at det her skulle foreligge feil i utfyllingen av skjemaene. Ut fra dette velger vi å godta opplysningene. Statistikk fra namsmannen i Oslo gjengitt i Holm (2001) viser også at 2% av begjæringene om utkastelse i Oslo det året gjaldt personer over 70 år, og 0,1% personer over 90 år. Dette illustrerer at bostedsløshet ikke nødvendigvis er uforenlig med høy alder.

Andelen eldre i hele materialet på i underkant av 2 prosent er omtrent like stor som for to år siden, og lavere enn det som ble funnet ved kartleggingen i 1996.

84% av de bostedsløse over 65 år er menn, mens andelen er 75 prosent i materialet som helhet. Disse fordelingene er i hovedsak de samme som i de tidligere kartleggingene. Vi ser også at de eldste fortsatt i all hovedsak er født i Norge.

Mens de eldste bostedsløse for to år siden syntes å finnes først og fremst i byene, og først og fremst i institusjoner, er de denne gangen nokså jevnt fordelt mellom store og små kommuner. I Trondheim er det imidlertid ikke registrert noen bostedsløse over 65. I 2003 var halvparten av de bostedsløse over 65 i ulike institusjoner, i 2005 er denne andelen helt nede på omkring 20%. Om lag halvparten befinner seg denne gangen i ulike døgnovernattingstilbud. Fra 1996 til 2003 var det en endring i oppholdssted for de eldste fra fengsler og institusjoner over mot døgnovernattingssteder og midlertidig opphold hos bekjente, venner og slekt. Denne tendensen synes å fortsette i 2005.

I 2003 ble 15% oppgitt å ha bostedsløshet som et nytt, akutt problem. I 2005 er denne andelen økt til ca. 30%.

Den samlede andelen rusmisbrukere blant de eldste er nå noe lavere enn blant bostedsløse som helhet. Misbruket dreier seg i hovedsak om alkohol, og det rapporteres bare i noen få tilfeller om narkotikamisbruk. I begge de foregående kartleggingene var den samlede andelen rusmisbrukere blant eldre bostedsløse omtrent den samme som blant bostedsløse for øvrig. Sammenliknet med 2003 synes andelen rusmisbrukere å ha gått vesentlig ned, særlig blant de eldste bostedsløse, men også når vi ser på samtlige bostedsløse. I 1996 ble det ikke rapportert noen tilfelle av narkotikamisbruk blant de eldste, mens det i 2003 forekom noen få tilfeller. I 2005 er andelen fortsatt lav, men høyere enn i 2003.

De eldste bostedsløse har psykiske problemer omtrent like ofte som andre, i omkring en tredel av tilfellene. Det er derimot en betydelig høyere andel av de eldste som har fysisk sykdom eller funksjonshemming, 45% mot 15% for hele materialet. Også dette er et mønster vi kan kjenne igjen fra kartleggingen i 2003. Den gangen var overhyppigheten av fysiske plager hos de eldste enda litt høyere enn nå.

Tabell 8.1.1 oppsummerer noen trekk ved de eldste bostedsløse i 2005, og sammenlikner dem med alle bostedsløse i 2005 og med bostedsløse i henholdsvis 2003 og 1996.

Tabell 8.1.1. Sammenlikning mellom eldre bostedsløse og samtlige registrerte, i 2003 og 1996¹⁶.

	Eldre			Alle		
	2005	2003	1996	2005	2003	1996
Andel av hele materialet	2%	2%	5%			
Kjønn						
Menn	84%	86%	84%	75%	76%	76%
Kvinner	16%	14%	16%	24%	23%	24%
Fødeland						
Født utenom Norge/Norden ¹⁷	7%	4%	5%	18%	12%	15%
Oppholdsform						
Institusjon/fengsel	19%	51%	60%	25%	28%	14%
Døgnovernatting	49%	30%	[13%]	23%	25%	18%
Midlertidig	22%	7%	[5%]	41%	32%	25%
Rusmisbruk						
Alkohol	43%	61%	60%	8%	12%	30%
Blandingsmisbruk ¹⁸	1%	2%	*	13%	18%	
Narkotika	7%	3%	-	36%	37%	31%
Helse						
Psykisk sykdom	34%	35%	[26%]	38%	32%	24%
Fysisk sykdom	45%	51%	37%	15%	15%	11%

¹⁶ Tallene fra 1996 er hentet fra Ulfrstad 1997, bortsett fra tall i hakeparentes som er gjengitt etter Hansen m fl. (2004).

¹⁷ Kategoriene i spørreskjemaet er denne gangen forandret slik at det bare skilles mellom Norge og Norden / Vest-Europa / Nord-Amerika, mens det tidligere var en egen kategori for Norden. Tallene for 1996 og 2003 viser andel født utenfor Norden, mens tallene for 2005 viser andel født utenfor Norge. Enkelte upubliserte tabeller fra 2003-materialet viser at andelen fra Norden utenom Norge da lå i størrelsesorden 0 - 2 prosent.

¹⁸ Kategorien Alkohol og narkotika var ikke med i spørreskjemaet i 1996. Respondentene ble da oppfordret til å angi én dominerende type misbruk.

Oppsummering

De eldste bostedsløse skiller seg i hovedsak fra de øvrige på samme måte som ved de tidligere kartleggingene: Andelen menn er høyere, andelen ikke-vestlige er lavere, de misbruker i stor grad alkohol og i liten grad narkotika, og de har i stor grad fysiske helseproblemer. Det kan synes å være en bevegelse mot at de eldste bostedsløse i mindre grad oppholder seg i institusjoner og i større grad på døgnovernattingssteder.

8.2 De yngste bostedsløse

Ca. 4 prosent av de bostedsløse er denne gangen under 20 år. Laveste alder vi har funnet er 16 år. I alt 13 bostedsløse personer er rapportert inn med fødselsår 1988 og 1989, dvs. at de ikke hadde fylt 18 ved utgangen av 2005. Vi har valgt å ta disse med i nedenstående framstilling av de yngste bostedsløse. I tillegg omtales de særskilt i siste avsnitt. I 2003 ble 2 observasjoner med alder under 18 år inkludert i materialet. Ved undersøkelsen i 1996 ble det registrert så mange som 130 observasjoner der alderen var under 18 år. Disse ble tatt ut av materialet før analysen.

33% av de yngste bostedsløse er kvinner, mot 26% i hele materialet. 26% er født utenfor Norge, mens dette gjelder 18% i hele materialet.

Tabell 8.2.1 oppsummerer noen trekk ved bostedsløse under 20.

Tabell 8.2.1. Sammenlikning mellom de yngste bostedsløse og samtlige registrerte, i 2003 og 1996¹⁹.

	Yngste			Alle		
	2005	2003	1996	2005	2003	1996
Andel av hele materialet	4%	2%	4%			
Kjønn						
Menn	66%	59%	64%	75%	76%	76%
Kvinner	33%	41%	36%	24%	23%	24%
Fødeland						
Født utenom Norge/Norden ²⁰	27%	26%	24%	18%	12%	15%
Oppholdsform						
Institusjon/fengsel	14%	12%	[13%]	25%	28%	14%
Døgnovernatting	11%	5%	14%	23%	25%	18%
Midlertidig	68%	76%	[47%]	41%	32%	25%
Rusmisbruk						
Alkohol	2%	-	7%	8%	12%	30%
Blandingsmisbruk ²¹	9%	18%	*	13%	18%	*
Narkotika	22%	27%	29%	36%	37%	31%
Helse						
Psykisk sykdom	38%	37%	18%	38%	32%	24%
Fysisk sykdom	7%	-	6%	15%	15%	11%

¹⁹ Tallene fra 1996 er hentet fra Ulfrstad 1997, bortsett fra tall i hakeparentes som er gjengitt etter Hansen m fl. (2004).

²⁰ Se fotnote 17 på side 84.

²¹ Se fotnote 18 på side 84.

68% av de yngste bostedsløse oppgis å ha midlertidig oppholdssted hos slekt, venner eller bekjente. Bare én person under 20 er denne gangen oppgitt å mangle ordnet overnatting neste natt. For over halvparten av de yngste er bostedsløsheten oppgitt å være et nytt, akutt boligproblem, mens om lag én av fem har vært i situasjonen mer enn et halvt år. Bare noen få tilfelle (5%) er oppgitt å ha vært bostedsløse gjennom flere år, mot 35% i hele materialet.

I denne tellingen oppgis til sammen 32% av de yngste å være rusmisbrukere, enten med et narkotikaproblem eller en kombinasjon av narkotika og alkohol. Dette er en betydelig lavere andel enn i materialet som helhet. 38% av de yngste bostedsløse oppgis å ha psykisk sykdom, dette er samme nivå som i materialet som helhet. Kroppslig sykdom er rapportert for 7% av de yngste, og dette er et klart lavere nivå enn i materialet som helhet.

Sammenliknet med de tidligere tellingene ser vi at andelen unge i materialet har økt siden 2003 fra ca 2% til vel 4%. Den er dermed oppe på samme nivå som i 1996. Samtidig har andelen misbrukere blant de unge har gått betydelig ned siden 2003, slik at også denne nå befinner seg på samme nivå som i 1996. Det samme gjelder kvinneandelen blant de yngste, som i 2003 var på over 40%. Andelen psykisk syke ble doblet fra 1996 til 2003, og er på samme høye nivå i 2005. Denne andelen har imidlertid økt også blant bostedsløse for øvrig. Andelen med fysisk sykdom eller funksjonshemming har hele tiden vært lav blant de yngste.

Oppsummering

Bostedsløse under 20 år utpreges som i de tidligere kartleggingene ved at en høy andel er kvinner, og en høy andel har ikke-vestlig fødeland. De fleste bor midlertidig hos slekt, venner eller bekjente. En stor andel av de yngste bostedsløse har synlig psykisk sykdom, mens de i liten utstrekning er kroppslig syke. De misbruker rusmidler i mindre grad enn andre bostedsløse, og når de gjør det, dreier det seg i all hovedsak om narkotika, eventuelt med alkohol som tillegg.

Bostedsløse under 18

Materialet inneholder denne gangen opplysninger om 13 bostedsløse som ikke har fylt 18 år ved utgangen av registreringsåret. Disse omfattes på undersøkelsestidspunktet av barnevernloven, og kommunen har dermed et utvidet ansvar så vel som større beslutningsmyndighet med hensyn til å utforme og iverksette tiltak for disse. De er i hovedsak kjent av hjemkommunene: 11 av de 13 mindreårige er innrapportert av henholdsvis barneverntjeneste, sosialkontor, utekontakt og boligjeneste i deres egen kommune. De siste to er innrapportert av henholdsvis et fengsel og en privat familieverninstitusjon.

I informasjonen til respondentene er det understreket at definisjonen av bostedsløse omfatter personer som bor i barnevernsinstitusjoner og som utskrives eller går ut av barnevernets omsorg innen to måneder, og som ikke har egen eid eller leid bolig. To av de 13 oppgis å være under barnevernets omsorg, men ingen av dem er fylt 17, og de går således ikke uten videre ut av omsorgen. Én av de 13 mindreårige har selv omsorg for et barn. Til sammen 5 av de 13 har enten psykisk sykdom, rusproblemer eller begge deler. For de fleste er bostedsløsheten et nytt akutt problem, men i ett tilfelle skal situasjonen være tilbakevendende over flere år.

Fem av de 13 oppgis å bo hos venner og kjente, to bor på døgnovernattningssteder, og to i barnevernsinstitusjoner / under barnevernets omsorg. En bor i familieverninstitusjon, en i

akuttiltak som kriseløsning. De siste to har ukjent oppholdssted. To av de 13 oppgis å være forsørget av foreldre, to andre skal motta henholdsvis attføring og overgangsstønad. Én har studielån, én har lønn og tre mottar sosialhjelp. De fire siste har i følge respondentene ingen kjente inntektskilder. 6 av de 13 er kvinner, 4 av 13 (to menn og to kvinner) er født utenfor Norge.

Våre data gir ikke grunnlag for noen endelige konklusjoner med hensyn til hvorvidt kommunene her har ivaretatt sine forpliktelser etter barnevernsloven, men det synes nærliggende å anta at dette ikke er tilfelle. På den annen side vil en kartlegging av bostedsløshet på et bestemt tidspunkt med de definisjonene vi har lagt til grunn bli et øyeblikksbilde. Kommunenes innrapportering av mindreårige bostedsløse innebærer en erkjennelse av et problem som ikke er løst. Det betyr ikke at det ikke arbeides for å løse det, eller at det ikke vil bli løst.

8.3 Bostedsløse uten ordnet overnatting kommende natt

Som vi har sett, er det de færreste bostedsløse – i det minste av dem som har kontakt med hjelpeapparatet – som faktisk ikke har noe sted å overnatte. Disse utgjør på mange måter de helt akutt bostedsløse, som hjelpeapparatet ikke makter å skaffe et tilbud på kort sikt (eller som selv velger å takke nei til det tilbud hjelpeapparatet gir). I nærværende kartlegging omfatter de 52 observasjoner, som vektet utgjør under 1,5% av materialet. Dette er noe mindre enn ved forrige kartlegging, og synes å innebære en fortsettelse av nedgangen fra 1996. Tabell 8.3.1 viser noen trekk ved denne gruppen, og sammenlikner dem med alle bostedsløse 2005 og med situasjonen i 2003 og 1996.

Tabell 8.3.1. Sammenlikning mellom bostedsløse uten ordnet overnatting neste natt og samtlige registrerte, i 2005, 2003 og 1996.

	Uten ordnet overnatting			Alle		
	2005	2003	1996	2005	2003	1996
Andel av hele materialet	1%	2%	4%			
Kjønn						
Menn	84%	70%	78%	75%	76%	76%
Kvinner	16%	30%	22%	24%	23%	24%
Fødeland						
Født utenom Norge/Norden ²²	17%	8%		18%	12%	15%
Rusmisbruk						
Alkohol	8%	6%	30%	8%	12%	30%
Blandingsmisbruk ²³	6%	28%	*	13%	18%	
Narkotika	42%	44%	37%	36%	37%	31%
Helse						
Psykisk sykdom	34%	20%	20%	38%	32%	24%
Fysisk sykdom	11%	10%	9%	15%	15%	11%
Varighet						
Lang historie som bostedsløs	53%	56%		35%	47%	
Inntektskilde						
Lønn	-	1%		3%	2%	3%
Arbeidsledighetstrygd	2%	1%		3%	4%	5%
Sosialbidrag	39%	57%		48%	49%	54%
Pensjon	31%	12%		19%	21%	19%
Livssituasjon						
Enslig	83%	93%		88%	88%	84%
Omsorg for mindreårige barn	1%	1%		5%	7%	8%
Gjennomsnittsalder	40 år			35 år		

Vi ser at kvinneandelen denne gangen er lavere blant dem uten overnattingstilbud enn i hele materialet - 16% mot 24% for samtlige bostedsløse. Dette er en motsatt tendens av hva vi fant i 2003. Andelen født utenfor Norge er i 2005 omtrent den samme som for alle bostedsløse, mens den i 2003 trolig var noe lavere.

Bildet av rusmisbruk blant dem uten ordnet overnatting samsvarer heller ikke helt med tidligere funn. Det er denne gangen samme andel som oppgis å være rusavhengige blant disse akutt bostedsløse som blant helheten av bostedsløse. Andelen med blandingsmisbruk er lavere i denne lille gruppen, mens andelen som misbruker narkotika men ikke alkohol er tilsvarende høyere. Ved kartleggingen i 2003 ble det derimot observert at andelen som misbrukte både alkohol og narkotika var betydelig større enn i hele materialet. Denne andelen var da også vesentlig høyere i 2003 enn hva vi har funnet i 2005.

Av dataene for 2005 framgår det at de bostedsløse som mangler overnatting neste natt har noe lavere hyppighet av både psykiske lidelser og fysiske plager og funksjonshemminger enn de bostedsløse forøvrig. Tallene fra begge de to tidligere kartleggingene viser at så vel

²² Se fotnote 17 på side 84.

²³ Se fotnote 18 på side 84.

psykisk som fysisk helse også da framsto som noe bedre for denne gruppen enn for bostedsløse generelt. Tendensen var mer utpreget i 2003 enn denne gangen.

Mer enn halvparten av denne gruppen har en karriere med tilbakevendende bostedsløshet gjennom flere år. Det er klart flere enn i materialet som helhet, og en tendens vi også observerte i 2003. Videre kan vi som den gangen konstatere at de i enda mindre grad enn andre bostedsløse har arbeidsrelaterte inntekter. Men mens de i 2003 hadde høy forekomst av sosialbidrag og lav forekomst av pensjoner og liknende inntektskilder, er dette bildet nå snudd: Andelen som får sosialbidrag er lavere enn blant øvrige bostedsløse, men andelen pensjonister er høyere enn i resten av materialet. .

Andelen på 83% enslige blant dem som mangler ordnet overnatting er omtrent som i resten av 2005-materialet, mens bare 2% av dem (i praksis bare én observasjon) oppgis å ha omsorg for barn. Dette er lavere enn i det øvrige materialet, slik situasjonen også syntes å være i 2003.

Oppsummering

De bostedsløse som mangler ordnet overnatting neste natt utgjør 1% i vårt materiale. Over halvparten av dem har en historie som bostedsløs som går over flere år. Gruppen har bedre helse og lavere andel med arbeidsrelaterte inntekter enn bostedsløse for øvrig. Gjennomsnittsalderen er høyere enn i resten av materialet, og de har i svært lite omfang omsorgsansvar for mindreårige barn. Kvinneandelen er denne gangen noe lavere enn i materialet som helhet, i motsetning til hva tidligere kartlegginger har vist. Andelen rusmisbrukere er som for de øvrige bostedsløse, og lavere enn i de tidligere kartleggingene. Gruppen utgjorde en mindre andel av de bostedsløse i 2003 enn i 1996, og er ytterligere redusert i 2005.

8.4 Bostedsløse uten rusproblemer, uten psykisk sykdom og uten kontakt med institusjoner

Det er både gjennom denne og tidligere kartlegginger fastslått at en betydelig andel av de bostedsløse også har andre vesentlige belastninger, i form av rusmisbruk eller psykisk sykdom. Slike problemer antas gjerne å kunne knyttes til bostedsløsheten gjennom en gjensidig innvirkning (Ulfrstad 1996, Dyb 2002). De to problemområdene er i stor grad overlappende. 11% av de bostedsløse oppgis med sikkerhet verken å være rusmisbrukere eller psykisk syke. I 2003 var denne andelen på 6%.

Vi ser også av foranstående kapitler at 26% av de bostedsløse befinner seg i institusjoner eller fengsler, og nesten like mange (til dels de samme) er utskrevet fra institusjoner og fengsler siste 6 måneder.

Men det finnes en liten og interessant restgruppe, som i følge opplysningene

- ikke misbruker rusmidler
- ikke har synlig psykisk sykdom
- ikke er i fengsel eller institusjon, og
- ikke er utskrevet fra slike de siste 6 månedene

Noen trekk ved denne gruppen er vist i tabell 8.4.1. Tabellen sammenlikner også med alle bostedsløse i 2005 og med situasjonen i 2003 og 1996.

Tabell 8.4.1 Sammenlikning mellom bostedsløse uten rusmisbruk, psykisk sykdom eller institusjonsopphold og samtlige registrerte, i 2003 og 1996.

	Uten rusmisbruk, psykisk sykdom eller institusjonsopphold			Alle		
	2005	2003	1996	2005	2003	1996
Andel av hele materialet	7%	4%	9%			
Kjønn						
Menn	60%	66%	64%	75%	76%	76%
Kvinner	39%	33%	36%	24%	23%	24%
Fødeland						
Født utenom Norge / Norden	52%	56%	55%	18%	12%	15%
Oppholdsform						
Døgnovernatting (hospits)	25%	22%	14%	23%	25%	18%
Midlertidig	71%	66%	49%	41%	32%	25%
Varighet						
Lang historie som bostedsløs	5%	12%		35%	47%	
Livssituasjon						
Enslig	86%	77%	70%	88%	88%	84%
Omsorg for mindreårige barn	24%	30%	31%	5%	7%	8%
Inntektskilde						
Lønn	16%	14%	10%	3%	2%	3%
Arbeidsledighetsstrygd	9%	11%	9%	3%	4%	5%
Sosialbidrag	46%	40%	57%	49%	49%	54%
Pensjon	6%	12%	6%	19%	21%	19%

Bostedsløse som ikke har rusmisbruksproblemer, ikke er psykisk syke og ikke oppholder seg i eller nylig er utskrevet fra institusjoner utgjør 7,4% av de bostedsløse i denne kartleggingen. Det er en noe lavere andel enn i 1996, da de utgjorde 9%, men en klar økning i forhold til 2003. De finnes hyppigere i store kommuner, over 30% er registrert i Oslo og nesten 20% i Bergen. 71 prosent har midlertidig oppholdssted hos bekjente, venner eller slekt. 25% befinner seg på døgnovernattingssteder, slik at disse to oppholdsformene til sammen omfatter 96% av de bostedsløse i denne gruppen. 52% er født utenfor Norge, det er neste tre ganger så høy andel som blant de bostedsløse generelt. I hele materialet oppgis 35% å ha en lang historie med bostedsløshet. Det samme gjelder bare 5% av dem uten rusmisbruk, psykiske problemer eller institusjonsopphold.

Det kunne være nærliggende å tenke seg at en stor del av disse bostedsløse uten særlige tilleggsproblemer var unge som foreløpig ikke var kommet inn på boligmarkedet. Dette synes imidlertid ikke å være en viktig del av beskrivelsen. Gruppen har noe lavere gjennomsnittsalder enn alle bostedsløse, 32 mot 35 år. Vi ser også at andelen under 30 år er høyere, 45% mot 38% i hele materialet. Som det vil framgå nedenfor, skiller bostedsløse uten rusmisbruk, psykiske problemer og institusjonskontakt seg likevel mer ut fra de øvrige på en del andre områder.

Hele 39% av de bostedsløse i denne gruppen er kvinner. 24% har omsorg for barn, mens dette bare gjelder 5% i materialet som helhet. De "ubelastede" bostedsløse har i større grad

enn andre arbeidslivsrelaterte inntekter i form av arbeidsinntekt, ledighetstrygd eller sykepenger. Disse fire kategoriene utgjør til sammen 25%. Ser vi på fordelingen blant alle bostedsløse, har bare 7% inntekter fra disse kildene. Den viktigste inntektskilden, både for denne gruppen og for bostedsløse som helhet er likevel sosialhjelp, som er hovedinntektskilde for rett under halvparten både blant dem uten rus- eller psykiatriproblemer og uten institusjonskontakt, og i hele mengden av bostedsløse.

Ved kartleggingene i 1996 og 2003 viste det seg at bostedsløse uten psykiske problemer, rusproblemer eller institusjonskontakt i mindre grad enn andre var enslige. Andelen enslige har imidlertid økt for hver ny kartlegging, og den er nå oppe på samme nivå som blant andre bostedsløse. Andelen kvinner og andelen født utenfor Norge synes å ha vært forholdsvis stabil.

Oppsummering

Bostedsløse som ikke misbruker rusmidler, ikke har synlig psykisk sykdom og ikke oppholder seg i eller nylig er utskrevet fra institusjon, utgjør 7% av alle bostedsløse i denne kartleggingen. To av fem er kvinner, og over halvparten er født utenfor Norden. Opp mot tre firedeler bor midlertidig hos venner, kjente eller familie, og en av fire har omsorg for mindreårige barn. De har langt oftere enn andre bostedsløse arbeidsrelaterte inntekter. Beskrivelsen av gruppen er langt på veg den samme som i 1996 og 2003, men den er nå betydelig større enn i 2003.

Litteratur

- Ahlman, C (2002): Uteliggare saknas. I Sahlin, Ingrid & Kärkkäinen, Sirkka-Liisa: *Bostadslöshet som problem och politik. Aktuell nordisk forskning*. TemaNord 2002:558, København
- Bines, W (1997): The health of single homeless persons. In Burrows, R; Pleace, N; Quilgars, D. (ed): *Homelessness and Social Policy*. Routledge. London
- Boligvirkemiddeletaten, Oslo kommune: BoAgenda. Nr. 3 2003. *Bostedsløshet – forståelse – tiltak – erfaringer*
- Dyb, Evelyn (2002) *Bostedsløshet i Norge – forklaringer på marginalisering* I Sahlin, Ingrid & Kärkkäinen, Sirkka-Liisa: *Bostadslöshet som problem och politik.. Aktuell nordisk forskning*. TemaNord 2002:558, København
- Dyb, Evelyn (2003) *Prosjekt bostedsløse – midtveiseevaluering*. Prosjektrapport 358. Norges byggforskningsinstitutt
- Dyb, Evelyn; Solheim L. J.; Ytrehus, S.(2004): *Sosialt perspektiv på bolig*. Abstrakt forlag. Oslo
- Dyb, Evelyn (2005a): *Bostedsløs; posisjon på boligmarkedet eller identitet*. Prosjektrapport 383. Norges byggforskningsinstitutt. Oslo
- Dyb, Evelyn (2005b): *Prosjekt bostedsløse – Evaluering av et fireårig nasjonalt prosjekt*. Byggforsk skriftserie 7. Norges byggforskningsinstitutt. Oslo
- Dyb, Evelyn (2005c): *Færre bostedsløse i Oslo – noen forklaringer*. Byggforsknotat nr. 71. Norges byggforskningsinstitutt. Oslo
- Dyb, Evelyn (2006): *Bolig og tjenester til personer med psykiske lidelser. Vurdering av behovet 2006-2008*. Prosjektrapport 401. Norges byggforskningsinstitutt. Oslo
- Edgar, Bill (2001): Women, the housing market and homelessness. In Edgar, Bill & Doherty, Joe: *Women and homelessness in Europe*. The Policy Press. Bristol
- Edgar, Bill; Meert, Henk; Doherty, Joe (2004): *Third Review of Statistics on Homelessness in Europe. Developing an Operational Definition of Homelessness*. European Observatory on Homelessness. FEANTSA. Brussel
- Edgar, Bill & Meert, Henk (2005): *Fourth Review of Statistics on Homelessness. The ETHOS Definition on homelessness*. FEANTSA Brussel
- Gerdner, A. og Sundin, Ö (1998) (red): *Dubbeltrubbel – nya rön och erfarenheter i diagnostikk och behandling av samtidig beroande och psykisk störning*. Statens Institusjonsstyrelse och Runnagården. Örebro

- Hansen, Thorbjørn, Evelyn Dyb og Arne Holm (2002) *Evaluering av Prosjekt bostedsløse. oppstartfasen*. Prosjektrapport 325. Norges byggforskningsinstitutt
- Hansen, Thorbjørn, Arne Holm og Steinar Østerby (2004) *Bostedsløshet i Norge 2003 – en kartlegging*. Prosjektrapport 371. Norges byggforskningsinstitutt
- Hansen, Thorbjørn (2004) *Storbyenes boligpolitikk for vanskeligstilte 1990 – 2001*. Rapport 117. Norges byggforskningsinstitutt
- Holm, Arne (2001): *Utkastelser* Prosjektrapport 296. Norges byggforskningsinstitutt
- Socialsyrelsen (2006) Hemlöshet i Sverige 2005. Omfattning och karaktär
- Statistisk sentralbyrå (1994) *Standard for kommuneklassifisering 1994*. Norges offisielle statistikk C192.
- Statistisk sentralbyrå, www.ssb.no Befolkningsstatistikk og utdanningsstatistikk
- St.meld.nr. 50 (1998-99) Utjamningsmeldinga
- Ulfrstad, Lars-Marius (1997) *Bostedsløshet i Norge. Kartlegging av bostedsløse i kontakt med hjelpeapparatet*. Prosjektrapport 216. Norges byggforskningsinstitutt.

Vedlegg 1: Spørreskjema



Norges byggforskningsinstitutt
P.b. 123 Blindern, N-0314 Oslo
Tlf.: + 47 22 96 55 00
Fax.: + 47 22 96 57 92

LANDSDEKKENDE UNDERSØKELSE OM BOSTEDSLØSE I KONTAKT MED HJELPEAPPARATET 2005 – SPØRRESKJEMA

Definisjon av bostedsløs:

Som bostedsløs regnes personer som **ikke disponerer egen eid eller leid bolig**, men som er henvist til tilfeldige eller midlertidige boalternativer, bor midlertidig hos nær slektning, venner eller kjente, personer som befinner seg under kriminalomsorgen eller institusjon og skal løslates eller utskrives innen to måneder og ikke har bolig. Som bostedsløs regnes også personer uten ordnet oppholdssted kommende natt.

Utdyping: En person regnes i denne undersøkelsen som **bostedsløs** dersom vedkommende befinner seg i en av følgende situasjoner:

Situasjon 1. Personen mangler **tak over hodet** kommende natt. Herunder regnes personer som sover ute, i skur og/eller lignende løsninger som gir en form for ly.

Situasjon 2. Personen er henvist til **akutt** eller **midlertidig boalternativ**, som **for eksempel** natthjem, varmetue, hospits/døgnovernatningssted, kresesenter, pensjonat eller campingvogn/-hytte på campingplass.

Situasjon 3. Person under **kriminalomsorgen**, som skal løslates innen **2 måneder** og som ikke har egen eid eller leid bolig. Herunder regnes personer i **fengsel** og personer i **overgangsboliger** eller som soner under **Friomsorgen**.

Situasjon 4. Person i **institusjon**, som utskrives innen **2 måneder** og som ikke har egen eid eller leid bolig. Herunder regnes **alle typer institusjoner**, inkludert personer i **barnevernsinstitusjon** som utskrives fra/går ut av barnevernets omsorg innen 2 måneder.

Situasjon 5. Personen bor midlertidig hos **venner, kjente** eller **slektninger**.

Som bostedsløs regnes ikke personer som bor i framleid bolig eller bor varig hos pårørende eller nær slektning.

Om utfylling av skjema

- Registreringsperiode: Uke 48 2005, f.o.m. mandag 28. november t.o.m. fredag 2. desember.
- Det skal fylles ut ett – 1 – skjema for hver bostedsløs som er i kontakt med eller kjent ved ditt tjenestested, eller som oppholder seg i institusjonen/enheten i løpet av registreringsperioden. Den bostedsløse skal ikke forelegges spørreskjemaet eller informeres om registreringen (etter pålegg fra Datatilsynet).
- Koden øverst på skjemaet må fylles med initialer, fødselsår og fødselsdag i måneden. Dersom du ikke har nok kunnskap til å besvare hele spørreskjemaet, er det likevel viktig at du returnerer skjemaet med de opplysningene som er mulig å fylle ut.

(Ytterligere veiledning til utfylling av spørreskjemaet finner du på siste siden)

SPØRRESKJEMA

Dato for utfylling av skjemaet: _____

Skjemaet er fylt ut ved følgende instans (se baksiden for veiledning og kategorier):	Virksomheten er offentlig drevet ☐ 1 Virksomheten er privat drevet ☐ 2 (Sett ett kryss)
Institusjonens geografiske plassering, kommunenavn (ev. også bydel):	Den bostedsløses innsøknings- eller bidragskommune:

Den bostedsløses initialer (første fornavn, siste etternavn): ☐☐ (Må fylles ut)

Født År: ☐☐ Dag (1-31): ☐☐ (Må fylles ut)

BAKGRUNNSDATA

1. Kjønn:

(Sett ett kryss)

- 1 ☐ Mann
2 ☐ Kvinne

2. Sivilstatus

(Sett ett kryss)

- 1 ☐ Enslig
2 ☐ Gift/samboende
3 ☐ Skilt/oppløst samboerskap/enke/-mann
4 ☐ Vet ikke

3. Fødeland

(Sett ett kryss)

- 1 ☐ Norge
2 ☐ Norden/Vest-Europa/Nord-Amerika
3 ☐ Øvrige Europa (se baksiden)
4 ☐ Afrika
5 ☐ Asia/Oceania
5 ☐ Sør- og Mellom-Amerika

4. Klientens utdanning

(Sett ett kryss)

- 1 ☐ Grunnskole
2 ☐ Videregående skole
3 ☐ Høgskole/universitet
4 ☐ Vet ikke

5. Har klienten mindreårige barn?

(Sett ett kryss)

- 1 ☐ Ja → spørsmål 6
2 ☐ Nei
3 ☐ Vet ikke

6. Har klienten omsorg for eller samværsrett med mindreårige barn?

(Sett ett kryss)

- 1 ☐ Daglig omsorg
2 ☐ Delt omsorg
3 ☐ Samværsrett
4 ☐ Ikke omsorg el. samværsrett
5 ☐ Annet: _____
6 ☐ Vet ikke

7. Klientens viktigste inntektskilde

(Sett ett kryss)

- 1 ☐ Lønn
2 ☐ Arbeidsløshetstrygd
3 ☐ Sykepengen
4 ☐ Attføring/rehabiliteringspenger
5 ☐ Pensjon (alders-/uføre-)
6 ☐ Studielån
7 ☐ Sosialbidrag
8 ☐ Ingen kjente inntektskilder
9 ☐ Annet: _____
10 ☐ Vet ikke

8. Klientens nåværende oppholdsform

(Sett ett kryss)

- 1 ☐ I barneverninstitusjon/-omsorg
- 2 ☐ I annen institusjon
- 3 ☐ I fengsel/under kriminalomsorg
- 4 ☐ Døgnovernatting der (deler av) dagen må tilbringes ute, f.eks. natthjem, varmestue
- 5 ☐ Annen døgnovernatting, f.eks. hospits, pensjonat, campingplass, krisesenter
- 6 ☐ Midlertidig hos bekjente, venner, slekt
- 7 ☐ Uten overnattingsmuligheter kommende natt
- 8 ☐ Annet: _____
- 9 ☐ Vet ikke

9. Er bostedsløsheten midlertidig i påvente av ny bolig?

(Sett ett kryss)

- 1 ☐ Tilbakevendende situasjon over flere år
- 2 ☐ Varighet mer enn et halvt år
- 3 ☐ Et nytt, akutt problem

10. Har klienten en lang historie med bostedsløshet?

(Sett ett kryss)

- 1 ☐ Tilbakevendende situasjon over flere år
- 2 ☐ Varighet mer enn et halvt år
- 3 ☐ Et nytt, akutt problem
- 4 ☐ Annet: _____
- 5 ☐ Vet ikke

11. Er klienten kastet ut av boligen i løpet av de siste 6 månedene?

(Sett ett kryss)

- 1 ☐ Ja → spørsmål 12
- 2 ☐ Nei
- 3 ☐ Vet ikke

12. Er bostedsløsheten en følge av utkastelsen?

(Sett ett kryss)

- 1 ☐ Ja
- 2 ☐ Nei
- 3 ☐ Vet ikke

RUSMIDLER OG HELSE

13. Er klienten avhengig av rusmidler?

(Sett ett kryss)

- 1 ☐ Ja → spørsmål 14
- 2 ☐ Nei
- 3 ☐ Vet ikke

14. Hva er den dominerende typen rusmidler klienten bruker?

(Sett ett kryss)

- 1 ☐ Alkohol, teknisk sprit, løsemidler
- 2 ☐ Narkotika inkludert piller
- 3 ☐ Både alkohol og narkotika
- 4 ☐ Annet (skriv): _____
- 5 ☐ Vet ikke

15. Har klienten etter din vurdering en kjent og/eller synlig psykisk sykdom?

(Sett ett kryss)

- 1 ☐ Ja
- 2 ☐ Nei
- 3 ☐ Vet ikke

16. Har klienten etter din vurdering kroppslig sykdom eller funksjonshemming?

(Sett ett kryss)

- 1 ☐ Ja
- 2 ☐ Nei
- 3 ☐ Vet ikke

17. Er klienten utskrevet fra institusjon i løpet av de siste 6 månedene?

(Sett ett kryss)

- 1 ☐ Løslatt fra soning
- 2 ☐ Utskrevet fra psykiatrisk institusjon el. psykiatrisk sykehusavdeling
- 3 ☐ Utskrevet fra behandlingsinstitusjon for rusmiddelbrukere
- 4 ☐ Utskrevet fra somatisk sykehus eller sykehjem
- 5 ☐ Utskrevet fra annen institusjon
- 6 ☐ Ikke utskrevet fra institusjon
- 7 ☐ Vet ikke

Veiledning for utfylling av spørreskjemaet

Skjemaet er fylt ut ved følgende instans – kategorier i alfabetisk rekkefølge:
(dersom ingen av følgende kategoriene passer, skriv det du mener passer)

- | | |
|--|---|
| a. Barneverninstitusjon | m. Krisesenter |
| b. Barnevernhet | n. Lensmann |
| c. Boligkontor/boligtjeneste | o. Natthjem |
| d. Booppfølgingstjeneste | p. Politi |
| e. Dagsenter (kafé, aktivitetssenter, osv.) | q. Psykiatrisk behandling/institusjon/-avdeling |
| f. Døgnovertatting (hospits, pensjonat, campingplass, osv.) | r. Psykiatrisk sykehjem |
| g. Familiesenter | s. Psykiatrisk rehabiliteringssenter/-avdeling |
| h. Feltpleie | t. Rus – akuttinstitusjon |
| i. Fengsel | u. Rus – behandling/institusjon |
| j. Friomsorgskontor | v. Rus – rehabiliteringssenter/-avdeling |
| k. Frivillig organisasjon (velg primært en av de andre kategoriene dersom det passer for virksomheten) | w. Rustjeneste – kommune |
| l. Helsetjeneste | x. Somatisk sykehjem |
| | y. Somatisk sykehus |
| | z. Sosialtjeneste |
| | æ. Utekontakt |

Koden for initialer, fødselsår og fødselsdag i måneden må fylles ut. Koden brukes til å kontrollere eventuelle dobbeltregistreringer og er viktig for å kvalitetssikre undersøkelsen.

Selv om registreringskoden skulle være din eneste kunnskap om den bostedsløse personen, er det viktig at du fyller ut koden for at personen skal bli registrert som bostedsløs. Vi vil likevel understreke at det har stor betydning at flest mulig av spørsmålene blir besvart. Fyll ut skjemaet på grunnlag av saksopplysninger eller din kunnskap om den enkelte så langt det er mulig.

Kryss av ett svaralternativ på hvert spørsmål. På flere av spørsmålene kan flere svaralternativer være relevante. Vi ber om at du krysser av på for eksempel viktigste inntektskilde (spørsmål 7), dominerende rusmiddelbruk (spørsmål 13). Velg også ett svaralternativ på spørsmål 16, om klienten er utskrevet fra institusjon i løpet av de siste seks månedene, selv om flere alternativer kan passe – velg i så fall det som er nærmest i tid.

Spørsmål 3, "Øvrige Europa" omfatter følgende: Albania, Bulgaria, Estland, Hviterussland, Latvia, Litauen, Moldova, Polen, Romania, Russland, Slovakia, Slovenia, Tsjekkia, Ukraina, Ungarn og landene i tidligere Jugoslavia

I spørsmålene 14 og 15 ber vi om din vurdering av om klienten har psykisk og/eller somatisk sykdom/funksjonshemning. Eventuell diagnose legges til grunn hvis denne er kjent. Dersom du ikke ser deg i stand til å vurdere dette eller er usikker, kryss av for vet ikke.

Kontaktpersoner:

Evelyn Dyb, evd@byggforsk.no, tlf 22965802
Hege Ovesen, heo@byggforsk.no, tlf 22965789

